

EKONOMI
HÖGSKOLAN
Lunds universitet

Magisteruppsats
FEK 591
VT 2006

Rättvisande bild och försiktighetsprincipen

– en studie utifrån ett värderingsperspektiv

Handledare:
Claes Norberg
Gunnar Wahlström

Författare:
Gisela Exler 790818-4000
Ann Falkenberg 641006-4304

Sammanfattning

Titel:	Rättvisande bild och försiktighetsprincipen – en studie utifrån ett värderingsperspektiv.
Seminariedatum:	7 juni, 2006.
Ämne/Kurs:	FEK 591, Magisteruppsats i redovisning, företagsekonomi, 10 poäng.
Författare:	Gisela Exler Ann Falkenberg
Handledare:	Claes Norberg Gunnar Wahlström
Nyckelord:	En rättvisande bild, försiktighetsprincipen, IAS39, opinionsbildning och verkligt värde.
Syfte:	Uppsatsens syfte är att utreda hur svenska börsnoterade företag samt revisionsprofessionen förhåller sig gentemot försiktighetsprincipen och en rättvisande bild när finansiella instrument enligt IAS39 redovisas till verkligt värde i årsredovisningen.
Metod:	Den metod vi valt för vår uppsats är kvalitativ då vårt syfte är av förstående karaktär och bygger på intervjuer. Genom en praxisundersökning, samt genom en undersökning av den offentliga debatten är avsikten att åskådliggöra de problemställningar som råder och förklara dessa, därav en normativ ansats. Empirin frambringar generella och teoretiska slutsatser, vilket leder till en induktiv ansats.
Teoretiskt perspektiv:	Uppsatsens litteraturgenomgång bygger på tidsskriftsartiklar, avhandlingar och annan akademisk litteratur som är aktuell för uppsatsens problemställning. Den valda litteraturen ökar bland annat förståelsen för vad det är som driver utvecklingen inom redovisningens reglering och vad det är som gör att en viss reglering betraktas som den korrekta.
Empiri:	Uppsatsens empiri har insamlats genom intervjuer med fem börsnoterade företag och fem revisionsbyråer.
Slutsats:	Uppsatsen leder till slutsatsen att verkligt värde stärker rättvisande bild och ökar jämförbarheten och att försiktighetsprincipen är på väg bort till förmån för den försiktighet som stadgas i IFRS/IAS. Vidare har det framkommit att verkligt värde betraktas som en fördelaktig värderingsmetod, trots att det framkommit att problem som till exempel subjektivitet föreligger.

Abstract

- Title:** True and fair view and prudence concept - a study on the basis of a valuation perspective.
- Seminar date:** 7 June, 2006.
- Course:** Master thesis in business administration, 10 Swedish credits, (15ECTS), major: accounting.
- Authors:** Gisela Exler
Ann Falkenberg
- Advisors:** Claes Norberg
Gunnar Wahlström
- Key Words:** True and fair view, prudence concept, IAS39, create public opinion and fair value.
- Purpose:** The purpose of this thesis is to investigate what companies and audit firms think about the prudence concept and true and fair view when financial instruments accounts according to fair value.
- Methodology:** Since our thesis is being of an understanding nature, a qualitative method is used. We have interviewed five listed companies and five audit firms, and we have also made an investigation of the public opinion.
- Theoretical perspectives:** Present articles, the change of accounting and the effects of law of accounting, true and fair view, prudence concept, fair value and the public opinion have been our base all over the literature.
- Empirical foundation:** The empirical data is collected from interviews with five listed companies and five audit firms. To complement this we also made an investigation of the public opinion.
- Conclusions:** The conclusions are that a valuation of financial instruments to fair value leads to a more true and fair view. This kind of valuation does also make a comparison between different companies easier. Our interviews showed the opinion that the prudence concept is disappearing, the public opinion had different thoughts about that.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
Förkortningar	5
1.1 Val av ämne	6
1.2 Bakgrund	6
1.3 Problemställning	9
1.4 Syfte	10
1.5 Avgränsningar	10
1.6 Uppsatsens fortsatta disposition	11
2. Litteraturgenomgång	12
2.1 Redovisning i förändring	12
2.1.1 Drivande krafter som grund för redovisningsförändringar	14
2.1.2 Redovisningens harmonisering	18
2.2 En rättvisande bild och försiktighetsprincipen	19
2.2.1 En rättvisande bild	19
2.2.2 Försiktighetsprincipen	23
2.2.3 Förhållandet mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen	25
2.2.4 Möjligheten att uppnå en rättvisande bild då försiktighetsprincipen tillämpas	27
2.3 Sammanfattning på litteraturgenomgången	27
3. Metod	29
3.1 Inledning	29
3.2 Fenomenologi	31
3.3 Undersökningens metodansats - kvalitativ metod	33
3.4 Undersökningens forskningsansats - induktiv och normativ ansats	35
3.5 Datainsamlingsmetod	35
3.5.1 Val av respondenter	37
3.6 Validitet och reliabilitet	40
3.7 Metod för dataanalys	42
3.8 Metodkritik	42
3.9 Källkritik	44
3.10 Sammanfattning på metod	45
4. Den offentliga debatten	47
4.1 Debatterna kring olika värderingsmetoder	47
4.2 Normgivarnas syn på relevans	49
4.3 Forskarnas syn på relevans	51
4.4 Forskarnas syn på tillförlitlighet	53
4.5 Normgivarnas syn på tillförlitlighet	53
4.6 Harmoniseringen i Skandinavien	54
4.7 Relevans och tillförlitlighet för vem?	55
4.8 Sammanfattning av den offentliga debatten	55
5. Empiri - Intervjusvar	57
5.1 Praxisundersökning	57
5.2 En rättvisande bild och försiktighetsprincipen	57
5.3 Utveckling, problem och framtid	63
5.4 Sammanfattning av respondenternas svar	65
6. Slutdiskussion	66
6.1 Inledande diskussion	66
6.2 Praktiskt bidrag - forskningsfrågan besvaras	66

Rättvisande bild och försiktighetsprincipen
- en studie utifrån ett värderingsperspektiv

6.3 Studiens teoretiska bidrag.....	69
6.4 Reflektioner över studiens slutsatser	71
6.5 Förslag till fortsatt forskning	72
Referenser	73
Bilaga 1	83
Bilaga 2	84
Bilaga 3	85
Bilaga 4	86
Bilaga 5	87

Förkortningar

ASB: The Accounting Standards Board

BFL: Bokföringslag (1999:1078)

FAR: Föreningen för revisionsbyråbranschen

FASB: Financial Accounting Standards Board

FASC: Financial Accounting Standards Committee

IAS: International Accounting Standards

IASC: International Accounting Standards Committee

ICAEW: The Institute of Chartered Accountants in England & Wales

IFRS: International Financial Reporting Standards

JWG: Joint Working Group

RR: Redovisningsrådets rekommendationer

RSV: Riksskatteverket

SEC: Securities and Exchange Commission

ÅRL: Årsredovisningslagen (1995:1554)

1. Inledning

Kapitel ett inleds med att vi förklarar bakgrunden till det som vår uppsats bygger på. Vidare mynnar bakgrunden ut i komplikationer vid värdering till verkligt värde i relation till en rättvisande bild och försiktighetsprincipen, vilket diskuteras i avsnittet problemdiskussion som leder till uppsatsens forskningsfråga. Utifrån detta presenteras syftet. Avslutningsvis så redogörs för avgränsning, samt uppsatsens fortsatta disposition.

1.1 Val av ämne

Vi har valt ämnet IAS39, värdering till verkligt värde av vissa finansiella instrument, eftersom ämnet i högsta grad är aktuellt med avseende på att alla noterade företag ska tillämpa denna standard i sin koncernredovisning från och med januari 2005. Standarden IAS39 anses som en av de mer komplexa standarderna och debatten kring IAS39 har varit intensiv. Mycket av problematiken handlar om värdering till verkligt värde av finansiella instrument är relevant och tillförlitligt och för vem. Likaså är en omdiskuterad fråga om hur denna typ av värdering förhåller sig till en rättvisande bild och försiktighetsprincipen och vidare om försiktighetsprincipen anses som förenlig med värdering till verkligt värde.

1.2 Bakgrund

Bakgrunden till dagens redovisningsreglering har till stor del sin utgångspunkt i tidigare finansiella kriser. I begynnelsen på 1900-talet utmärktes näringslivet av många uppköp och stora industriella organisationer skapades.¹ Vidare fanns ett starkt motstånd till att lämna ut information om verksamheten, vilket i sin tur mynnade ut i en oro för bedrägerier. Ivar Kreuger spelade en framträdande roll i näringslivet vid denna tid, såväl i Sverige som utomlands. Kreuger delade även uppfattningen att företagen inte hade någon anledning att lämna ut information utöver det uppsatta avkastningskravet. För att kunna vidmakthålla sitt avkastningskrav kringgick imperiet som Kreuger byggt upp regelverket under en avsevärd tid, och i förlängningen resulterade detta i att imperiet rasade samman år

¹ Schön, L, (2000), *En modern svensk ekonomisk historia: Tillväxt och omvandling*.

1932. Denna krasch, vilken kallas Kreugerkraschen, blev en krasch för hela kapitalmarknaden, vilket förde med sig att det restes krav på information från näringslivet.²

Under andra hälften av 1900-talet så förbättrades kontinuerligt standarderna för redovisning och informationgivning.³ Trots att utvecklingen kring den finansiella rapporteringen kommit långt existerar fortfarande uttrycket kreativ bokföring. Uttrycket används vanligen av pressen för att formulera vad journalisterna misstänker att redovisarna gör för att få de finansiella resultaten att se bättre ut. Kreativ bokföring är ett internationellt fenomen, men kan ha något olika definitioner. Några av definitionerna är manipulation och bedrägeri, alternativt en transformation av de finansiella räkenskaperna från vad de egentligen är till vad framställarna av informationen önskar att den ska vara. Transformationen sker genom att utnyttja de regler och föreskrifter som uppfyller det egna syftet och ignorera de som inte gör det. Kreativ bokföring kan även refereras i de sammanhang när redovisarna vill förstärka ett resultat eller skapa en jämnare resultatkurva. Exempel på detta är när en vinst redovisas innan den är intjänad eller bokföra kostnader en senare period alternativt bokföra framtida kostnader en tidigare period.⁴ Exempel på att företagen alltjämt försöker att skapa en bättre bild av sin verksamhet genom manipulation etcetera är företagsskandalerna kring Enron, Worldcom samt Skandia.⁵ Dessa företagsskandaler har i sin tur varit en drivande faktor för en mera global och likformig redovisningsreglering.⁶

Den problematik som vi vill försöka utreda och förtydliga i vår uppsats har sin utgångspunkt i den nya regleringstekniken. Denna förändring i regleringsteknik kan kopplas till globaliseringen och har sin grund i en önskan att uppnå en harmonisering av redovisningen, främst i länderna inom EU. Ett annat skäl för en gemensam redovisningsreglering är för att kunna öka transparensen och för att kunna begränsa företagsskandaler som nämnts ovan, samt öka möjligheten till jämförelse. Vidare är det även fördelaktigt med internationella redovisningsstandarder ur den synpunkten att olika redovisningsstandarder ökar resurs och kapitalkostnaden för multinationella företag, vilket torde innebära att missallokering av kapital minskar genom internationella redovisningsstandarder.⁷

² Jönsson, Sten, (1991), "Role making for accounting while state is watching", *Accounting, Organisations and Society*, vol. 16, 5-6, sid.521 ff.

³ Jönsson, Sten, (1991), "Role making for accounting while state is watching", *Accounting, Organisations and Society*, vol. 16, 5-6, sid.521 ff.

⁴ Ahmed, Riahi-Belkaoui, (2004), *Accounting Theory*, sid. 59-60.

⁵ Edenhammar, Hans och Thorell, Per, (2005), *Företagens redovisning, att förstå årsredovisningar*, sid. 11.

⁶ Hjelström, Anja, (2005) "Redovisningsstandarder – produkt av en komplex process" *Balans*, nr. 5, sid. 28.

⁷ Tweedie, David, (2002), "Tweedie: Going for gold", *Accountancy Age*, 22 February, 2 p, sid. 1.

Alla svenska börsnoterade företag ska utforma sin koncernredovisning i enlighet med International Accounting Standards (IAS) från och med den 1 januari 2005.⁸ Ett led i detta arbete har varit att vissa tillgångar ska värderas till verkligt värde istället för som tidigare till anskaffningskostnad. Sverige tillämpar även försiktighetsprincipen som är förknippad med att våra regler i stor utsträckning är sammankopplade med borgenärsskyddsreglerna. Ett av syftena är med andra ord att skydda borgenärerna, men detta syfte har inte de nya EU-anpassade IAS-standarderna utan de är till för aktiemarknaden. Därmed har IAS-standarder ett investerarsyfte och har som högsta prioritet att skapa en ändamålsenlig kapitalmarknad.⁹ De olika värderingsprinciperna har olika former av effekter som kan påverka bland annat incitament och bonusprogram, vinstutdelningsutrymme samt uppfattningen om vad som är en rättvisande bild av företags ställning och resultat.

I IAS föreställningsram 37p förmedlas att försiktighetsprincipen skall tillämpas vid värdering av bland annat tillgångar och skulder. Vidare stadgas det i 46p. att begreppet rättvisande bild inte behandlas inom föreställningsramen, men att det presumeras att denna kvalitativa egenskap uppnås genom att tillämpliga redovisningsstandarder används.¹⁰ Dessa två principer kan i realiteten vara svåra att förena. Anpassningarna efter EU-direktiven i årsredovisningslagen (ÅRL) fungerar som en bekräftelse på att Sverige påverkas av internationella strömningar. Försiktighetsprincipen har lagfästs på grund av EU-direktiven och har haft en betydelsefull roll inom den svenska redovisningen. Även begreppet en rättvisande bild har implementerats i den svenska lagstiftningen med anledning av ett EU-direktiv.¹¹

Ytterligare exempel på hur Sverige påverkats av internationella tendenser är diskussionen kring värdering till verkligt värde. Under de senaste åren har både den amerikanska organisationen Financial Accounting Standards Board (FASB) och den internationella organisationen International Accounting Standards Committee (IASC) lagt fram flera standarder som reglerar värdering till verkligt värde. Detta har medfört att Sverige har anammat den internationella trenden och därför valt att anpassa ett antal redovisningsrekommendationer efter IAS standarder. Detta sker på grund av att IAS som tidigare sagts är tvingande från och med 1 januari, 2005 för alla svenska noterade företags koncernredovisning därmed måste vara förenlig med ÅRL. I Sverige är dock koncerner inget

⁸ EU-förordningen EG/1606:2002, Artikel 4.

⁹ SOU 2003:71, sid. 212.

¹⁰ IASB: s föreställningsram, (2005), *Internationell redovisningsstandard i Sverige IFRS/IAS*, sid.16-17.

¹¹ ÅRL, 2 kap. 3,4§§

skattesubjekt, men skattefrågor aktualiseras ändå i rekommendationerna på grund av att vissa principer även tillämpas i den juridiska personen.¹²

1.3 Problemställning

Tidigare har de europeiska länderna använt sig av nationella redovisningsprinciper. Dessa har dock haft olika inriktning och syften såsom för kontroll av staten eller borgenärsskyddande karaktär, det vill säga som ett skydd för till exempel långivare och leverantörer, eller för att fylla ett investerarperspektiv. EU-harmoniseringens syfte är att minska dessa skillnader mellan länderna.¹³

Bland de redovisningsstandarder som föreskriver värdering till verkligt värde nämns IAS16 - materiella anläggningstillgångar, IAS38 - immateriella anläggningstillgångar, IAS40 - förvaltningsfastigheter och IAS41 - jord- och skogsbruk. Dessa regler ska dock börja gälla i Sverige fullt ut först år 2009. IAS39 ska däremot tillämpas fullt ut i koncernredovisningen från och med 1 januari, 2005.¹⁴ Detta samt att IAS39 i den offentliga debatten anses som den mest komplexa standarden har gjort att vi valt att fokusera på denna standard. Den omständigheten att IAS39 börjar gälla för alla noterade företags koncernredovisning från och med 1 januari, 2005 medför att företagen har varit tvingade att konvertera till denna standard redan år 2004 eller 2003. Detta beror på att företagen måste redovisa ett eller två år som jämförelseår i sina rapporter.¹⁵ Innebörden av detta är att företagen har arbetat ett par år med denna standard och vår förhoppning är därmed att de hunnit skapa sig en uppfattning om den nya värderingsmodell som förändringen medfört. Ovanstående leder fram till delfrågan:

Hur hanteras IAS39, värdering till verkligt värde, i förhållande till en rättvisande bild och försiktighetsprincipen?

Vidare har debatten utmärkts av huruvida värdering till verkligt värde förhåller sig till tillförlitlighet och relevans. Eftersom IAS, som ovan nämnts, lägger an ett investerarperspektiv är värdering till verkligt värde relevant för dem som använder de finansiella rapporterna i sitt beslutsfattande. I detta perspektiv belyser

¹² www.skatteverket.se/rattsinformation, avsnitt 34, sid. 37., 2006-04-30.

¹³ Wahlström, Gunnar, (2000), *Nya förutsättningar för reglering av externredovisning*, sid. 104.

¹⁴ Claes Norberg, (2006), föreläsning redovisningsrätt, Lunds universitet, 2006-02-09.

¹⁵ Runfeldt, Rolf, (2002), "EU-parlamentet tog beslut om IAS från och med 2005", *Balans*, nr. 5, sid. 46.

inte värdering till anskaffningskostnad den reella finansiella ställningen.¹⁶ Men eftersom värdering till verkligt värde medför att orealiserade vinster och förluster kommer att finnas med i redovisningen leder det till att värdeförändringar kommer att visas direkt i företagets resultat. Den kritik som framförts i debatten handlar bland annat om problematiken kring att fastställa verkligt värde och att en sådan värdering bidrar till en ökad volatilitet.¹⁷ Ovanstående leder fram till uppsatsens huvudfråga;

Kommer rättvisande bild och försiktighetsprincipen till uttryck, när finansiella instrument redovisas till verkligt värde i årsredovisningen?

1.4 Syfte

Syftet med uppsatsen är att utreda hur svenska börsnoterade företag samt revisionsprofessionen förhåller sig gentemot försiktighetsprincipen och rättvisande bild, enligt ÅRL, när finansiella instrument redovisas till verkligt värde enligt IAS39 i årsredovisningen.

1.5 Avgränsningar

Uppsatsen praxisundersökning avgränsas till att, förutom revisionsbyråerna, omfatta börsnoterade företag eftersom vi anser att de är de mest intressanta företagen då de kan anses utveckla praxis samt att de har en bred intressentbas.¹⁸ Vidare anser vi att det är intressant att undersöka börsnoterade företag eftersom de blir granskade offentligt då de är betydelsefulla för den allmänna opinionen. En avgränsning görs även vad gäller de finansiella instrumenten som behandlas i IAS39. När finansiella instrument benämns så avser vi de instrument som enligt IAS39 ska värderas till verkligt värde. Här kan nämnas derivat jämte tillgångar och skulder som är ämnade för handel eller andra finansiella tillgångar vilka är tillgängliga för försäljning.¹⁹

¹⁶ Wahlen, James M et al, (2000), "American accounting associations financial standards committee: Response to the FASB preliminary views", *Accounting Horizons*, vol. 14, 4, sid. 501ff.

¹⁷ Kuhurana, Inder, K & Kim, Myong-Sun, (2003), "Relative value relevance of historical cost vs. fair value: Evidence from bankholding companies", *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 22, 1, sid. 19ff.

¹⁸ Jönsson, Sten, (1985), *Eliten och normerna - drivkrafter i utvecklingen av redovisningspraxis*.

¹⁹ Thorell, Per, (2005/06), "Redovisning som grund för vinstutdelning", *Juridisk tidskrift* vid Stockholms universitet, häfte 2, sid. 370.

1.6 Uppsatsens fortsatta disposition

I det *andra kapitlet* redovisas relevant litteratur inom området. Kapitlet inleds med redovisning i förändring, och avslutas med en rättvisande bild och försiktighetsprincipen samt förhållandet mellan dessa två begrepp. Kapitlet syftar till att öka läsarens förståelse för den litteratur samt forskning som finns inom ämnet, vilket ger en bra grund inför slutdiskussionen

I *tredje kapitlet* kommer vi att redogöra och argumentera för den metod som vi valt. Vidare kommer vi även att redogöra för undersökningens respondenter. Avslutningsvis avser vi att kritiskt analysera den valda metoden, vilket kommer att ge uppsatsens läsare möjlighet att förstå uppsatsens metod.

I det *fjärde kapitlet* redogörs för delar av den offentliga debatten kring värdering av finansiella instrument. Är värdering till verkligt värde mer betydelsefull än värdering till anskaffningskostnad och vilken av dessa värderingsmetoder är mest tillförlitlig. Är metoderna kompatibla med försiktighetsprincipen och hur förhåller de sig i förhållande till en rättvisande bild?

I det *femte kapitlet* redovisas resultatet av svaren vid uppsatsens praxisundersökning, det vill säga empirin redovisas. Till att börja med redovisas kort för uppsatsens praxisundersökning, och därpå redogörs för respondenternas svar beträffande en rättvisande bild och försiktighetsprincipen, samt utveckling, problem och framtid. Slutligen redovisas en sammanfattning på empirin.

I det *sjätte och sista kapitlet* besvaras uppsatsens forskningsfråga med utgångspunkt i empirin. För att generera ett teoretiskt bidrag kommer empirin att förklaras med utgångspunkt i teorin. Avslutningsvis reflekterar vi över studiens bidrag, och ger förslag till fortsatt forskning inom området.

2. Litteraturgenomgång

I detta kapitel redogörs för relevant litteratur inom ämnet. Litteraturen som redogörs nedan är främst vetenskapliga artiklar. Inledningsvis redogörs för redovisningens förändring, och vad som driver redovisningens förändring med utgångspunkt i institutionellteori. Vidare redogör vi även för en rättvisande bild och försiktighetsprincipen. Avslutningsvis diskuteras förhållandet mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen. Syftet med kapitlet är att öka läsarens förståelse för den litteratur samt forskning som finns inom ämnet, vilket ger nödvändigt underlag inför slutdiskussionen.

2.1 Redovisning i förändring

Utvecklingen inom redovisningen drivs framåt av olika faktorer. Bland dessa faktorer kan nämnas finansiella kriser som leder till högre krav på redovisningen, och den offentliga debatten som drivs av olika debattörer och normgivande organ, samt intressentgruppernas behov. Intressentgruppens sammansättning har förändrats över tiden, och idag när den finansiella marknaden har haft en enorm tillväxt de senaste åren ligger huvudfokus på denna grups behov. Vilken grups behov som fått stå i centrum har nationellt sett varierat, men i och med EU-harmoniseringen av redovisningen så har investerarperspektivet blivit överordnat i dessa länder. Ovanstående samt flertalet företagsskandaler har medfört ökade krav på att företagen förmedlar en korrektbild av sin verksamhet. Detta kan klargöras med stöd av institutionellteori som är en teori vilken används för att utreda hur nya normer inom redovisningen uppstår.

Institutionellteori är enligt Artsberg²⁰ den teori som bäst speglar redovisningens utveckling, eftersom teorin kan förklara varför utvecklingen inom redovisningsområdet går långsamt och varför förändringar är så svåra att få till stånd. Vidare menar Artsberg att handlingar begränsas av samhällets värderingar och ideologier, vilka kan vara så djupt förankrade att det inte är säkert att enskilda individer är medvetna om dem. Artsberg²¹ menar vidare att ett institutionellt perspektiv är behjälpligt för att till exempel förklara varför försiktighetsprincipen

²⁰ Artsberg, Kristina, (2003), *Redovisningsteori – policy och praxis*, sid. 43 och 431. Artsberg, Kristina, (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, sid. 216.

²¹ Artsberg, Kristina, (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, sid. 216-217.

finns kvar trots att nya intressen blir aktuella. Berger och Luckman²² menar att institutionellteori visar på att institutioner har en viss tendens att vara oförändrade om de inte medför problem, detta eftersom mänskliga handlingskrafter oftast är oföränderliga. Detta innebär att institutioner som egentligen inte längre fyller något syfte ändå finns kvar oförändrade. Enligt Bergevärn et al²³ kan institutionellteori betraktas från fyra olika perspektiv. Institutionalisering kan enligt det *första perspektivet* ses som en anpassningsprocess, eftersom organisationers strukturer är adaptiva enligt Selznick²⁴. Vidare läggs fokus enligt detta första perspektiv på värderingar och inte på själva utvecklingen. Enligt det *andra perspektivet* ses institutionalisering som en process vilken skapar verkligheten, främst baserat på interaktionen mellan människor. Institutionalisering kan enligt det *tredje perspektivet* betraktas som en nödvändig process där organisationen anpassar sig till den omgivande miljön och kulturen, vilket skapar legitimitet, resurser och stabilitet samt ökar möjligheten för överlevnad. Ett exempel på detta är att en organisation kan skapa legitimitet genom att använda sig av utomstående experter inom ett visst område, till exempel inom redovisning. Enligt det *fyärde och sista perspektivet* kan institutionalisering betraktas som att det finns olika symboler och beteenden, men att dessa symboler och beteenden särskiljs emellan olika institutionella kontexter.

Institutionellteori används i denna uppsats för att skapa förståelse för hur förändringar inom redovisningsområdet sker, vilket är intressant eftersom införandet av IAS39 innebär förändringar vilka kan påverka rättvisande bild och försiktighetsprincipen. Eftersom vald värderingsmetod inverkar på såväl rättvisande bild som försiktighetsprincipen, vilket är av intresse för företagens intressenter, kommer fortsättningsvis institutionellteori betraktas utifrån det tredje perspektivet, det vill säga som en nödvändig process där organisationen anpassar sig till den omgivande miljön och kulturen. Nedan redogörs för vad som driver redovisningens förändring med utgångspunkt i vetenskapliga artiklar med grund i institutionellteori.

²² Berger, P & Luckmann, T.(1967), *The social construction of reality – a treatise in the sociology of knowledge*, sid. 135.

²³ Bergevärn, Lars-Eric & Mellemvik, Frode & Olson, Olov, (1995), "Institutionalization of municipal accounting - a comparative study between Sweden and Norway", *Scandinavian Journal of Management*, Vol. 11, 1.

²⁴ Selznick, Philip, (1957), *Leadership i administration*, New York: Harper & Row.

2.1.1 Drivande krafter som grund för redovisningsförändringar

Enligt Streeck & Schmitter²⁵ modell²⁶ finns det tre kontrollmekanismer. Den första kontrollmekanismen är *staten*, som skapar regleringar via sin auktoritära roll. Den andra kontrollmekanismen är *marknaden*, där konkurrensen på marknaden skapar nya regleringar. Den tredje och sista kontrollmekanismen är *samhället*, vilken skapar nya regleringar genom att värderingarna i samhället förändras. Enligt Artsberg²⁷ finns det enligt Streeck & Schmitters modell tre extremfall vid reglering. Den första är då marknaden styr, vilket innebär att det inte finns någon reglering. Detta extremfall finns dock inte i något land i dag. Det andra extremfallet enligt Artsberg är då staten helt kontrollerar regleringen, vilket enligt Artsberg till mångt och mycket stämmer in på Tyskland där statlig lagstiftning och domstolspraxis för redovisningsutvecklingen framåt. Det tredje extremfallet är då privata intressen utan statligt ingripande styr. Enligt Artsberg kan möjligen USA vara ett exempel på detta tredje extremfall, eftersom det inte finns någon officiell och allmän normgivning som hindrar den fria handeln. Streeck & Schmitters modell recenseras av Crouch²⁸ som anser att den debatterade modellen har stor betydelse för den teoretiska utvecklingen av föreningen mellan staten, marknaden och samhället. Vidare anser Crouch att Streeck & Schmitters modell syftar till att beakta det interna förlopp som länkar samman organiserade intressen vilket sätter social solidaritet i centrum. Modellen har enligt Crouch ett stort användningsområde då modellens principer är tillämpbara inom flera områden. I en annan recension menar Keeler²⁹ att de tre kontrollmekanismerna är tre särskilda kontrollinstitutioner vilka är förenade med samfundet. Vidare anser Keeler att Streeck & Schmitters modell är användbar för att klargöra logiken bakom socialordning, vilket även förklarar varför privata intressen beaktas vid bolagsstyrning. Vidare förklarar modellen även det traditionella neo-corporatist paradigmet, som erkänner att det förekommer olika intressen i samhället varför staten har en viktig roll i att upprätta socialordning. Härmed kan modellen även anses viktig i den aktuella samhällsdebatten, då den ökar förståelsen för kontexten i samhället.

De tre ovanstående kontrollmekanismernas funktion kan förklaras med hjälp av tre principer vilka är underordnade neo-corporatist. Den första principen *dispersed*

²⁵ Streeck, Wolfgang & Schmitter, Phillippe C, (1985), "Community, Market, State- and Associations? The prospective contribution of interest governance to social order", *European Sociological Review*, vol. 1, sid. 119-138.

²⁶ Se bilaga 1

²⁷ Artsberg, Kristina, (2003), *Redovisningsteori – policy och praxis*, sid. 126.

²⁸ Streeck, Wolfgang & Schmitter, Phillippe C. & Cawson, Alan & Crouch, Colin, (1987)

"Private interest Government: Beyond Market and state; Organized Interests and the state: Studies in Meso-Corporatism", *European Sociological Review*, vol. 3, sid. 89-90.

²⁹ Keeler, T. S. John, (1988), "Private interest government – beyond market and state", *The American political science review*, vol. 82, 1.

competition, rör anskaffande och spridningen av redovisningsinformation och återger agerandet mellan köpare och säljare på marknaden. Den andra principen *hierarchical control* innebär att byråkratin upprätthåller den sociala ordningen. Vidare används regler och straffåtgärder som ett sätt att befästa auktoritet. Denna princip har stor betydelse för att kvalitetssäkra redovisningsinformation. Den sista och tredje principen *spontaneous solidarity* refererar till att gemensamma värderingar och tillämpningar, samt ömsesidig respekt i samhället skapar ett socialt system.³⁰

Puxty et al³¹ har i en artikel ifrån 1987 kritiskt använt Streeck & Schmitters modell som utgångspunkt då de jämfört regleringen i fyra kapitalistiska länder. Modellen visar mönster för socialordning, där reglering är en produkt av de tre kontrollmekanismerna i kombination. Undersökningen syftade till att belysa konflikter mellan och inom de ovan beskrivna principerna, vilket Puxty et al menar påverkar redovisningsregleringens utveckling. Puxty et al ställer sig kritiska till modellen, och en anledning till denna kritik är att principen om samhället är underställd de båda andra principerna om stat och marknad. Trots denna kritik anser dock Puxty et al att modellen är användbar för att analysera jämförbarheten mellan de fyra kapitalistiska länderna. Streeck & Schmitters modell används som ett ramverk för utforskandet av skiftande uppfattningar till redovisningens roll samt regleringar. Enligt Puxty et al uppkommer det skillnader mellan länderna beroende på att det föreligger såväl kulturella som historiska skillnader. Dessa skillnader baseras vidare på föreningen av de principer vilka styr praxis och institutioner. Redovisningsregleringen utvecklas av revisorer vilka är underordnade sin profession och etiken inom professionen samt praxis. Översynen av utvecklingen av redovisningsreglering sker av staten. I artikeln kommer Puxty et al till den slutsatsen att det inte finns någon modell för de tre kontrollmekanismerna marknad, stat och samhälle, som kan tillämpas på all reglering. Detta eftersom varje situation är unik varför inte enbart en modell kan tillämpas på alla situationer. Därmed är varje stat definierad av dess förening av stat, marknad och samhälle enligt Streeck & Schmitters modell. Vidare menar Puxty et al att varje unik situation påverkas av spänningarna mellan organisationsprinciperna. Lösningen på denna problematik är att se till gynnandet och sammankopplingen mellan en eller flera av de följande regleringsformerna *liberalism*, *legalism*, och *corporatism* samt *associationism*. Genom att se till gynnandet och sammankopplingen av ovanstående regleringsformer är det enligt Puxty et al möjligt att se på vilket sätt som de tre kontrollmekanismerna, stat,

³⁰ Puxty, Anthony. G. & Willmot, Hugh. C., (1987), "Modes of Regulation in advanced Capitalism: Locating Accountancy in four Countries", *Accounting Organizations and Society*, vol. 12, 3, sid. 278-279.

³¹ Puxty, Anthony. G. & Willmot, Hugh. C., (1987), "Modes of Regulation in advanced Capitalism: Locating Accountancy in four Countries", *Accounting Organizations and Society*, vol. 12, 3, sid. 273-291.

marknad och samhälle står i strid och skär igenom varandra, samt hur de förändras. Avslutningsvis menar Puxty et al att det inte är troligt att stater uppvisar stringenta institutioner eller stringent användning av redovisningsreglering vid någon tidpunkt.

I en artikel av Jönsson³² från 1991 framhåller Jönsson att tolkningen av redovisningen är olika länder emellan då det föreligger kulturella skillnader mellan länder, varför text tolkas och används på olika sätt. Av denna anledning menar Jönsson att redovisning är en kulturell företeelse, vilket även styrks av de första lärdomarna av implementeringen av harmoniseringen i Europa. Ovanstående innebär enligt Jönsson att det kan vara besvärligt för aktörer från skilda kulturer att övertyga varandra om fördelar och nackdelar med proponerade regleringar. Vidare har Jönsson genomfört en studie grundad på en undersökning av normbildande utvecklingar i Sverige, där tre olika redovisningsområden studerades. Med denna studie som bakgrund menar Jönsson att det inte finns någon självklar teori som gör skäl för en viss redovisningsstandard eller redovisningsregel. Detta beror dels på att redovisningen har flera olika funktioner, dels för att redovisningens funktion till viss del är missförstådd.

Vidare menar Jönsson att redovisningen kan utvecklas då det föreligger anledning att införa nya regler, samt då det finns en instans som kan anses tillräckligt pålitlig för uppgiften att förändra redovisningsregler. Orsakerna till att debatt kring normeringen uppstår är enligt Jönsson att det i samhället finns en efterfrågan på en förändring och att det finns en instans vilken kan ta sig an förändringsprocessen, samt att det finns en profession som kan sörja för det redovisningstekniska. Vidare menar Jönsson att legitimeringsfasen är tyngdpunkten vid opinionsbildning. Angående hur fakta skapas så menar Latour³⁴ att fakta kan vara artificiell eller reell, och att fakta är ett påstående som är socialt konstruerat. Vidare menar Latour att huruvida ett påstående blir att betrakta som fakta eller som artificiellfakta, beror på hur väl de två olika opinionsgrupperna lyckas att övertyga omgivningen om sin ståndpunkt för eller mot påståendet. I de fall som en grupp lyckas att övertyga omgivningen om att ett påstående är korrekt omformas påståendet till ren fakta, och vice versa. Därmed skapas fakta genom att omgivningen tar det som självklart. Vidare menar Latour att ett vanligt förekommande sätt att få ett påstående konstruerats som fakta, och därmed legitimt, är att upprepa samt citera påståendet ofta. Med bakgrund av Latours forskning menar Porter att så kallade objektiva statistiska fakta såsom nummer,

³² Jönsson, Sten, (1991), "Role making for accounting while the state is watching", *Accounting, Organizations and Society*, vol. 16, 5/6.

³⁴ Latour, Bruno & Woolgar, Steve, (1986), *Laboratory life – the construction of scientific facts*, sid. 151 ff.

grafer och former och så vidare kan användas strategiskt vid kommunikation.³⁵ Vidare belyser Porter att statistiska fakta ofta används som en politisk och byråkratisk resurs i olika kontexter, detta eftersom publika kvantitativa indikatorer ofta betraktas som tillförlitliga fakta och att statistik och nummer betraktas ofta som neutrala och objektiva. På detta sätt menar Porter att legitimitet skapas, varför det är lättare att legitimera beslut och dess effekter genom statistisk fakta än genom till exempel expertuttalande.³⁶ Vidare anser Porter att så länge professionen som står för ett påstående är stark så ifrågasätts oftast inte påståendet.³⁷ Även Chua³⁸ anser att statistisk fakta ofta betraktas som objektiv och av god kvalitet, vilket Chua menar beror på att statistisk fakta är dold i sociala förhållanden. Dessa sociala förhållanden har enligt Latour³⁹ uppkommit eftersom även forskning baseras på sociala förhållanden, varför vetenskapliga artiklar i slutändan bekräftar varandra.

Willmot et al⁴⁰ menar att den ökade medvetenheten i samhället bidragit till att staten har fått en mer aktiv roll kring övervakning av redovisningens praxis, process samt reglering. Dessutom menar Willmot et al att varje nationell regleringsprocess ska ses som ett resultat av globaliseringen, där globala krafter har stor påverkan på redovisningens progress. Vidare anser Willmot et al att den globala regleringen kommer att öka, vilket även Jönsson belyser. Jönsson menar att efterfrågan på högre krav ökat, vilket han menar beror på de många olika skandaler som har avslöjats de senaste åren. Jönssons studie visar att de som initialt i utvecklingsprocessen ansågs vara mest legitima att utveckla normeringen var de med praktisk erfarenhet. I ett senare skede tog dock även den akademiska världen del i utformningen av reglerna.

Reglering genom lagar och avtal fyller en stor roll i en institutionaliserad ekonomi. Studier visar att redovisningsteori har en liten funktion i utvecklingen av normeringen eller redovisningspraxis.⁴¹ Watt & Zimmerman⁴² genomförde en studie där de kom till den slutsatsen att redovisningsteori rättar sig efter

³⁵ Pinch, Trevor, (1996), "Trust in numbers: The pursuit of objectivity in science and public life", *The American Journal of Sociology*, vol. 101, 6, sid. 1786-1787.

³⁶ Ezrahi, Yaron, (1996), "Trust in numbers: The pursuit of objectivity in science and public life", *Isis*, vol. 87, 3, sid. 519-521.

³⁷ Morgan, Mary. S. (1996), "Trust in numbers: The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life", *The Economic History Review*, New Series, vol. 49, 2, sid. 423-426.

³⁸ Chua, Wai Fong, (1996), "Teaching and learning only the language of numbers – monolinguals in a multilingual world", *Critical perspective on Accounting*, sid. 129-156.

³⁹ Latour, Bruno & Woolgar, Steve, (1986), *Laboratory life – the construction of scientific facts*, sid. 151 ff.

⁴⁰ Willmot et al, (1992), "Regulation of Accountancy and Accountants: Advanced Capitalist Countries", *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, vol., 5, 2.

⁴¹ Jönsson, Sten, (1985), *Eliten och normerna drivkrafter i utvecklingen av redovisningspraxis*, sid. 7.

⁴² Watts, R L. & Zimmerman, J L. (1979), "The demand and supply of accounting theories: the market for excuses", *Accounting Review*, vol. 54, 2, sid. 273-305.

normeringen, varför de anser att det inte finns eller kommer att finnas en godtagen redovisningsteori. I frågan kring redovisningsteori anser Jönsson⁴³ att det alltid föreligger en önskan om en självklar redovisningsteori, men att en sådan inte kan sägas existera. Av denna anledning menar Jönsson att sannkällorna är praxis eller reglerna, där det är av stor betydelse att fokus läggs på utvecklingen av dessa sannkällor.

2.1.2 Redovisningens harmonisering

Enligt Artsberg⁴⁴ blir det tydligt att det föreligger olika intressen och krav på redovisningen vid en harmonisering av redovisningen, samtidigt som det föreligger en svårighet att sprida normer mellan länder beroende på kulturella skillnader. Ovanstående samt problemet med att länder har olika redovisningsprinciper medför en svårighet att möta efterfrågan på jämförbarheten mellan företag från olika länder. Artsberg menar vidare att problemet med harmoniseringen inte är lätt att lösa. Det finns två olika sätt att se på redovisningens förändring, redovisningsmätning och redovisningsinformation. Det senaste decenniet är det framförallt informationen utanför resultaträkningen och balansräkningen som har förändrats, beroende på aktiemarknadens växande inflytande. Anledningen till denna ökning av information utanför resultaträkningen och balansräkningen är att företagen vill minimera investerarnas risk och därmed öka aktievärdet. Vidare menar Artsberg att samhällets efterfrågan på information från företagen även har bidragit till utvecklingen av redovisningen. Ett exempel på detta är uppkomsten av SEC. Artsberg lyfter vidare fram att ett sätt att komma till rätta med kulturella skillnader mellan länder är att skilja på informationsfrågan och mätfrågan. Enligt EG-direktivet är det tillåtet att tillämpa olika mätmetoder om tilläggsupplysningar lämnas angående valda metoder samt följer av att huvudalternativet inte valts. Likaså IASC ställer krav på att information lämnas för att på detta sätt öka jämförbarheten mellan företagen.⁴⁶

Förutom tilläggsinformation kan harmoniseringsproblematiken enligt Artsberg⁴⁷ lösas genom en utveckling mellan två olika redovisningssystem. Ett annat alternativ är en frikoppling mellan redovisning och beskattning. IASC anser att kopplingen mellan redovisning och beskattning är det största problemet vid harmoniseringen, vilket även styrks av debatten kring denna koppling. FAR ansåg att redovisningen skulle frikopplas från beskattningen då skattesystemet omlades, men detta gick inte igenom bland annat på grund av att redovisningen ligger till

⁴³ Jönsson, Sten, (1985), *Eliten och normerna drivkrafter i utvecklingen av redovisningspraxis*, sid. 8.

⁴⁴ Artsberg, Kristina, (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, sid. 217.

⁴⁶ Artsberg, Kristina, (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, sid. 218.

⁴⁷ Artsberg, Kristina, (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, sid. 219.

grund för beskattning och fungerar även som ett sätt för staten att kontrollera företagen.

Enligt Hjelström⁴⁸ så spenderas avsevärd energi och resurser på redovisningens regelverk med avseende på standardiseringen. Avsikten är att påverka praktikerna inom finansiell redovisning både nationellt och globalt. Det fortsätter dock att komma kritik kring dem som sätter reglerna och processen som omger detta. Processen omfattar de som sätter reglerna och praktikerna samt att det läggs tonvikt även på politikernas roll vad gäller lärande och verkställande av beslut.

2.2 En rättvisande bild och försiktighetsprincipen

2.2.1 En rättvisande bild

Uppkomsten av en rättvisande bild

Kravet på en rättvisande bild för koncernredovisning och årsredovisning introducerades i Sverige då ÅRL infördes 1997. Vidare är begreppet en rättvisande bild ett mångfasetterat begrepp, som har växt fram inom den anglosaxiska traditionen där det finns i hög grad av frivillig redovisning. Det finns flera komplexa begrepp inom redovisningen, men Walton⁴⁹ menar att rättvisande bild är *the single most bizarre notion*. Waltons beskrivning återger svårigheten i att klart definiera begreppet, samt vilka krav som ställs för att en rättvisande bild ska anses vara uppfylld. Problematiken kring begreppet en rättvisande bild har sedan dess tillkomst varit omdebatterat och har givit upphov till skilda tolkningar.⁵⁰ En omdiskuterad fråga är om rättvisande bild ska ses som ett åsidosättande påbud eller inte, det vill säga om begreppet ska brukas för att åsidosätta standarder eller lagens enskilda regler eller inte. Nedanstående citat beskriver rättvisande bild då det betraktas som ett åsidosättande påbud:

...the implication of underlying reality, the portrayal of which is more important than any particular rules of practice, and, therefore.

...the requirement for the rules to be broken if this is necessary in order to portray the reality. (p. 37)⁵¹

Vid avgörandet om det är tvunget att bryta mot lagar eller standarder för att få en så korrekt bild av verkligheten, måste den underliggande verkligheten samt de

⁴⁸ Hjelström, Anja, (2005), *Understanding International Accounting Standard Setting*, sid. 66 ff.

⁴⁹ Walton, Peter, (1993), "Introduction: true and fair view in British accounting", *The European Accounting Review*, sid. 49.

⁵⁰ Westermark, Christer, (1998), *Årsredovisningslagen – kommentarer, normgivning och övrig vägledning*, sid. 276.

⁵¹ Nilsson, Sven-Arne, besöksintervju den 10 maj 2006.

lagar eller standarder som inte kan sägas avbilda verkligheten korrekt definieras. Varför Nilsson⁵² anser att detta handlar om begrepp vilka kan betraktas som motsvarigheter till semantiska och syntaktiska regler.

Begreppet rättvisande bild användes för första gången i 1844 års brittiska aktiebolagslag, The Joint Stock Companies Act. Kravet på en rättvisande bild gällde inte resultaträkningen utan enbart balansräkningen. Dock specificerades det inte vad som skulle ingå i balansräkningen. Inte heller var rättvisande bild ett definierat begrepp, utan ordvalen skiftade mellan *a full and fair* och *a true and correct* i de uppdaterade lagarna. Den definition som används idag, det vill säga *a true and fair view* infördes i 1947 års lag om brittiska aktiebolag.⁵³ 1945 kom Cohen-rapporten där det sades att det inte fanns någon anledning att ersätta *a true and correct view* med *a true and fair view*, men i rapporten belyses att aktieägare bör få tillgång till mer information än vad de tidigare fått. Vidare menar Walton att Cohen-kommittén troligen ville framhålla att uttrycken *true and fair accounts* och *true and correct accounts* inte hade samma innebörd.⁵⁴ 1944 kommenterade The Institute of Chartered Accountants in England & Wales (ICAEW) varför uttrycket *fair* är lämpligare än uttrycket *correct*:

The word "correct" has always been too strong because it implies that there is one view which is "correct" as against all the others which are incorrect. In published accounts there is no standard of absolute truth and the Institute's suggested amendment would recognise that the presentation of the figures can only be that which is, in the personal view of the auditor, a fair view.⁵⁵

Enligt ICAEW var det alltså svårare att uppnå *correct* än *fair*. Med 1948 års brittiska aktiebolag infördes följande:

- (1) Every balance sheet of a company shall give a true and fair view of the state of affairs of the company as at the end of its financial year, and every profit and loss account of a company shall give a true and fair view of the profit and loss of the company for the financial year.
- (2) A company's balance sheet and profit and loss account shall comply with the requirements of the Eighth Schedule to this Act, so far as applicable thereto.
- (3) Save as expressly provided in the following provisions of this section or in part III of the said Eighth Schedule, the requirements of the last foregoing subsection and the said Eighth Schedule shall be without prejudice either to the general requirements of subsection (1) of this section or to any other requirements of this Act.⁵⁶

⁵² Nilsson, Sven-Arne, besöksintervju den 10 maj 2006.

⁵³ Walton, Peter, (1991), "The True and Fair View: A Shifting Concept", *Occasional Research Paper*, nr. 7, sid. 5 ff.

⁵⁴ Walton, Peter, (1991), "The True and Fair View: A Shifting Concept", *Occasional Research Paper*, nr. 7, sid. 6.

⁵⁵ Higson A & Blake, J, (1993), "The true and fair view concept – a formula for international disharmony: some empirical evidence", *International Journal of Accounting*, vol. 28, 2, sid. 106.

⁵⁶ Companies Act, 1948, Ch. 38, 149.

Vad som även infördes med detta års brittiska lag om aktiebolag var att för att uppfylla *a true and a fair view* så kan vissa regler vara tvungna att åsidosättas. Vidare är det även så att då uttömmande regler inte finns så är det sedvänja som ska tillämpas, varför det kan vara nödvändigt att åsidosätta regler för att få en rättvisande bild.⁵⁷ Tyska och amerikanska detaljregler anses automatiskt bidra till en rättvisande bild, men enligt Nobes⁵⁸ kan dessa detaljregler i vissa fall istället bidra till en oriktig bild av företagets ställning och resultat. Nedan redogörs för begreppet en rättvisande bild.

Begreppet en rättvisande bild

Då Storbritannien blev medlem i EG, 1973, så uttalade Storbritannien en begäran om att EG-direktivet skulle inbegripa en rättvisande bild, varför en rättvisande bild numera är ett överordnat krav inom EG-rätten. Detta trots att en rättvisande bild inte tillämpades av merparten av medlemsländerna i EG innan Storbritannien blev EG-medlem.⁵⁹ Nedan återges för vad som stadgas i artikel 2 punkt 3 i EG-direktivet:

Årsbokslutet skall ge en rättvisande bild av bolagets tillgångar, skulder, ekonomiska ställning och resultat.⁶⁰

Vad en rättvisande bild egentligen innebär står inte i direktivet, och inte heller finns det förarbeten att leta efter innebörden i.⁶¹ Van Hulle⁶² anser att betydelsen av vad som är en rättvisande bild inte är helt självklar, men att en vägledning om vad som kan anses vara en rättvisande bild berör likviditeten och soliditeten. Vidare menar Van Hulle⁶³ att eftersom EG-direktivet har en bred intressentbas så är det problematiskt att utreda ur vems synvinkel bilden ska vara rättvisande. Dock stadgas det enligt EG-direktivet artikel 2 punkt 4 att tilläggsupplysningar ska ges då tillämpningen av reglerna i direktivet inte är tillräckliga för att uppnå en rättvisande bild.⁶⁴ I artikel 2 punkt 5 i EG-direktivet stadgas den så kallade avstegsregeln, vilken innebär att det är tillåtet att åsidosätta lag eller rekommendationer om det är nödvändigt för att ge en rättvisande bild.⁶⁵ Medlemsländerna får själv välja om de vill införa ovanstående avstegregel, men

⁵⁷ Nilsson, Sven-Arne, besöksintervju den 10 maj 2006.

⁵⁸ Nobes, Christopher, (1993), "The true and fair view requirement: Impact on and of the Fourth Directive", *Accounting and Business Research*, sid. 39 och 45.

⁵⁹ Thorell, Per, (1993), *EG: s redovisningsrätt*, sid. 11 ff.

⁶⁰ Rådets fjärde direktiv, 25 juli 1978, (78/660/EEG).

⁶¹ Prop. 1995/96:10 del 2, sid. 8.

⁶² van Hulle, (1993), "Truth and untruth about true and fair: a commentary on "A European true and fair view" comment", *The European Accounting Review*, vol. 2, 1, sid. 100.

⁶³ van Hulle, (1997), "The true and fair view override in the European Accounting Directives", *The European Accounting Review*, vol. 6,4, sid. 715.

⁶⁴ Rådets fjärde direktiv, 25 juli 1978, (78/660/EEG).

⁶⁵ Fredricson, Mats, (1999), "Mats Fredricson varnar för upplysning om rättvisande bild", *Balans*, nr. 4, sid. 40.

Sverige har inte valt att införa avstegsregeln i ÅRL trots att det framkom i förarbetena till ÅRL.⁶⁶ En av anledningarna till att avstegsregel inte har införts i Sverige är risken för eventuell redovisningsmanipulering med hjälp av denna regel.⁶⁷ I de länder där avstegsregeln implementerats syftar regeln till att såväl komplettera lagstiftningen som att hindra en för detaljrik reglering.⁶⁸ I 2 kap. 3 § ÅRL stadgas att:

Balansräkningen, resultaträkningen och noterna skall upprättas som en helhet och ge en rättvisande bild av företagets ställning och resultat. Om det behövs för att en rättvisande bild ska ges, skall det lämnas tilläggsupplysningar.

Om avvikelse görs från vad som följer av allmänna råd eller rekommendationer från normgivande organ, skall upplysning om skälen för avvikelsen lämnas i not.⁶⁹

Värt att notera är att kravet på tilläggsupplysningar är tvingande för medlemsländerna, vilket som ovan nämnts inte avstegsregeln är.

Enligt IASC ges en rättvisande bild då RR/IASB: s krav på de kvalitativa egenskaperna, begriplighet, relevans och tillförlitlighet samt jämförbarhet uppfylls.⁷⁰

Olika uppfattningar om en rättvisande bild

Som nämnts i ovanstående används begreppet en rättvisande bild av flera organ utan att definiera vad en rättvisande bild egentligen innebär. Detta har bidragit till en ökning av tolkningen av en rättvisande bild inom doktrinen. Det finns främst två olika uppfattningar om vad som är en rättvisande bild, den legalistiska uppfattningen och den ekonomiska uppfattningen.

Enligt den legalistiska uppfattningen, vilken utgår ifrån att en rättvisande bild är en juridisk föreställning, så förmedlas en rättvisande bild då lagar och rekommendationer samt standarder tillämpas. Detta innebär att den legalistiska uppfattningen utgår ifrån juridisk form.⁷¹ Enligt den ekonomiska uppfattningen förmedlas en rättvisande bild då företagets ekonomiska situation avspeglas på ett korrekt sätt, varför denna uppfattning utgår ifrån en ekonomisk innebörd.⁷² Enligt såväl den legalistiska uppfattningen som den ekonomiska uppfattningen kan det i vissa fall vara nödvändigt att med hjälp av avstegsregeln åsidosätta lagar, rekommendationer och standarder för att förmedla en rättvisande bild.

⁶⁶ Prop. 1995/96:10 del 2, sid. 6 ff.

⁶⁷ Prop. 1998/99:130, del 1, sid. 294.

⁶⁸ Vieten, Holger, (1995), "The true and fair view: a European Retrospective", *The European Accounting Review*, vol. 4, 2, sid. 384.

⁶⁹ ÅRL, 2 kap. 3 §, rättvisande bild.

⁷⁰ Artsberg, Kristina, (2003), *Redovisningsteori – policy och praxis*, sid. 168. Redovisningsrådet, (1995), *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter*, sid. 46.

⁷¹ Artsberg, Kristina, (2003), *Redovisningsteori – policy och praxis*, sid. 35,41.

⁷² Ekholm, Bo-Göran, & Troberg, Pontus, (1996), "En rättvisande bild är definierad", *Balans*, nr. 6-7, sid. 33.

Avstegsregeln ska dock enligt de båda uppfattningarna enbart tillämpas vid sällsynta fall.⁷³

2.2.2 Försiktighetsprincipen

Uppkomsten och principens innebörder

Den svenska redovisningsfilosofin härstammar ifrån Tyskland, varför försiktighetsprincipen betonas i svensk redovisning. I förarbetena till bokföringslagen (BFL) uttrycks försiktighetsprincipen som en fundamental princip.⁷⁴ Då redovisningens främsta syfte är att utreda resultatet fyller försiktighetsprincipen ett viktigt syfte genom att principen skyddar borgenärer ifrån eventuell övervärdering av företagets resultat.⁷⁵ Principen innebär att tillgångar ska värderas så lågt som möjligt då det råder osäkerhet kring tillgångens värde, vilket för med sig att övervärdering av tillgångar undviks.⁷⁶

Försiktighetsprincipen har tre innebörder vilka är så pass olika att de enligt Nilsson kan benämnas som principer.⁷⁷ Den första innebörden är den traditionella försiktighetsprincipen, vilken formulerades för första gången i Sverige 1912, återges nedan:

Övervärderingen innebär nämligen i sig en stor fara såväl för näringsidkaren själv som för dem, med vilka han träder i kreditförbindelse. Näringsidkaren kan därigenom förledas att disponera över vinstmedel, som icke finnas i verkligheten, han kan överskatta sina ekonomiska resurser och därav inledas på transaktioner, som överstiga hans krafter, han kan lockas till att fortsätta sin rörelse under en tid, då en ställning, uppgjord efter rationella grunder, skulle ådagalägga, att han är på obestånd. Följden blir en ruin för näringsidkaren själv och förluster för hans fordringsägare. Undervärdering av tillgångarna innebär i stort sett inga vådor. Härigenom konsolideras ställningen successivt, och företagen vinna i ekonomisk styrka. ...⁷⁸

Den traditionella försiktighetsprincipen hänger samman med konsolideringstänkandet, som innebär att stabiliteten ökar i företag då skulder övervärderas och tillgångar undervärderas, samt att överdriven optimism kan bidra till en överskattning av företagets utdelningsbara medel.⁷⁹

Den andra innebörden är imparitetsprincipen, vilken ingår i EG-direktivet om värderingsregler för det enskilda bolagets redovisning.

c) valuation must be made on a prudent basis, and in particular:

⁷³ van Hulle, (1993), "Truth and untruth about true and fair: a commentary on "A European true and fair view" comment", *The European Accounting Review*, vol. 2, 1, sid. 100 ff.

⁷⁴ Artsberg, Kristina, (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, sid. 100.

⁷⁵ Artsberg, Kristina, (2003), *Redovisningsteori – policy och praxis*, sid. 134. Puxty, Anthony. G. & Willmot, Hugh. C., (1987), "Modes of Regulation in advanced Capitalism: Locating Accountancy in four Countries", *Accounting Organizations and Society*, vol. 12, 3, sid. 278-279.

⁷⁶ Schroeder, Richard & Clark Myrtle. W, (1998), *Accounting theory*, sid. 102.

⁷⁷ Nilsson, Sven-Arne, besöks intervju den 10 maj 2006.

⁷⁸ Förslag till lag, angående handelsböcker och handelsräkningar, 1916, sid. 66.

⁷⁹ Nilsson, Stellan, (1999), *Redovisningens normer och normbildare*, sid. 33.

Rättvisande bild och försiktighetsprincipen
- en studie utifrån ett värderingsperspektiv

aa)only profits made at the balance sheet date may be included,
(bb)account must be taken of all foreseeable liabilities and potential losses arising in the course of the financial year concerned or of a previous one, even if such liabilities or losses become apparent only between the date of the balance sheet and the date on which it is drawn up,
t be taken of all depreciation, whether the result of the financial year is a loss or a profit.⁸⁰

ÅRL: s stadgning är liknande EG-direktivets 31: a artikel.

3. Värderingen av de olika posterna och, i förekommande fall, delposterna skall göras med iakttagande av rimlig försiktighet. Detta innebär särskilt att
- endast under räkenskapsåret konstaterade källor får tas med i resultaträkningen,
 - hänsyn skall tas till alla ekonomiska förpliktelser som är hänförliga till räkenskapsåret eller tidigare räkenskapsår, även om dessa förpliktelser blir kända först efter räkenskapsårets utgång men före upprättandet av årsredovisningen, och att
 - hänsyn skall tas till värdenedgångar oavsett om resultatet för räkenskapsåret är en vinst eller förlust.⁸¹

Den tredje och sista principen är den innebörd som IASC ger åt principen. Nedan presenteras RR: s översättning:

Försiktighetsprincipen innebär att de bedömningar som måste göras under osäkerhet skall göras med viss försiktighet så att tillgångar och intäkter inte överskattas och så att skulder och kostnader inte underskattas. Den innebär dock inte att dolda reserver och omotiverat stora reserveringar kan tillåtas, inte heller avsiktliga underskattningar av tillgångar eller intäkter, eller avsiktliga överskattningar av skulder eller kostnader. I så fall skulle de finansiella rapporterna inte vara neutrala och således inte tillförlitliga.⁸²

Enligt Nilsson⁸³ är den första innebörden, det vill säga den traditionella försiktighetsprincipen, inte tillåten enligt IASC innebörd, varför Nilsson anser att trots att den första innebörden fortfarande är central i den svenska lagstiftningen så kan innebörden inte längre betraktas som god redovisningssed⁸⁴. Vidare kan det tilläggas att försiktighetsprincipen inte ens är upptagen i FASB: s jämförliga begreppsram.⁸⁵ Försiktighetsprincipen anses bidra till att redovisningens reliabilitet, relevans och jämförbarhet inskränks.⁸⁶

Nedan redogörs för förhållandet mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen.

⁸⁰ Artikel 31, Rådets fjärde direktiv, 25 juli 1978, (78/660/EEG).

⁸¹ ÅRL, 2 kap. 4 §, Andra grundläggande redovisningsprinciper.

⁸² Redovisningsrådet, (1995), *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter*, p 37.

⁸³ Nilsson, Sven-Arne, besöksintervju den 10 maj 2006.

⁸⁴ God redovisningssed definieras enligt prop. 1975:104, sid. 148 som en ”faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativt representativ krets bokföringsskyldiga”.

⁸⁵ Nilsson, Sven-Arne, besöksintervju den 10 maj 2006.

⁸⁶ Artsberg, Kristina, (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, sid. 101.

2.2.3 Förhållandet mellan en rättvisande bild och försiktighetsprincipen

Den nya årsredovisningslagen förskriver en rättvisande bild, men Redovisningsrådet har översatt begreppet i IASC: s Conceptual Framework till korrekt bild. Fortsättningsvis används begreppet en rättvisande bild i denna diskussion.

Som tidigare nämnts utgör den legalistiska uppfattningen om en rättvisande bild ett juridiskt begrepp. En rättvisande bild antas bli uppfyllt när lagar och standarder efterlevs i enlighet med den legalistiska uppfattningen. Uppfyllandet av en rättvisande bild är med andra ord beroende av att lagar och standarder utvecklas i tillräcklig omfattning. I den ekonomiska uppfattningen ska redovisningen återges så exakt som möjligt. Deras synsätt är att förmedla innebörden av företagets verksamhet, det vill säga vad som verkligen har hänt, så att en korrekt bild speglas.⁸⁷ Det finns en problematik kring de olika synsätten på vad en rättvisande bild är. Den ekonomiska uppfattningen är att begreppet borde få en definition för att bli mer tillämpbar medan den legalistiska uppfattningen är att en definition är ett hinder för att låta uttrycket utvecklas på ett dynamiskt sätt. I enlighet med det legalistiska synsättet går det inte generellt att säga vad en rättvisande bild är, något som däremot går i det enskilda fallet.⁸⁸ Då den legalistiska uppfattningen är att en rättvisande bild uppnås då lagar och standarder iakttas blir per automatik även försiktigheten beaktad, men när den ekonomiska uppfattningen råder kan begreppet försiktig värdering snedvrider en rättvisande bild. Värdering till verkligt värde ger en mer rättvisande bild på balansdagen, men problem kan uppstå med volatiliteten kring finansiella instrument då aktiemarknaden vill göra en värdering av företaget.⁸⁹ I detta sammanhang är en faktor som kan snedvrider en rättvisande bild företagets transparens med avseende på förändringar i företagets makroekonomiska omgivning.⁹⁰ Framgår det av företagets resultat vilken del som beror på exempelvis en kursförändring på finansiella placeringar, alternativt vad som beror på ett skickligt ledarskap eller en tillfällig förändring i konjunkturen?

Enligt redovisningsteoretikerna är en rättvisande bild inte en redovisningsprincip utan snarare en målsättning. Ett problem med EU-harmoniseringen med avseende just på begreppet en rättvisande bild är att olika länder gör olika tolkningar av

⁸⁷ Thorell, Per, (1993), *EG:s redovisningsrätt, kommentar till fjärde, sjunde och elfte bolagsdirektivet*, sid. 81.

⁸⁸ Arden, Mary & Hoffman, Leonard, (nov, 1983), *Accountancy*, 154.

⁸⁹ Edenhammar, Hans och Thorell, Per, (2005), *Företagens Redovisning, att förstå årsredovisningar*, sid. 47.

⁹⁰ Oxenheim, Lars, (2006), ”Ingen indikation på ökad transparens. Hjälper IFRS aktieägare att förstå konkurrenskraft och företagspresentation”, *Balans*, nr. 4, sid. 37.

innebörden,⁹¹ vilket har sin grund i kulturella skillnader mellan länderna.⁹² Detta medför i sin tur olika praktiska konsekvenser även för redovisning och extern rapportering.⁹³

Den traditionella försiktighetsprincipen lämnar utrymme för en maximal försiktighet, vilket kan snedvrیدا begreppet en rättvisande bild. Innebörden i EG-direktivet/ÅRL som föreskriver *rimlig försiktighet*⁹⁴ är ett försök att styra upp begreppet, samt att klargöra vad som är tillåtet inom denna ram. Effekten som önskas är en minskad subjektivitet där syftet är att minimera risken att försiktighetsprincipen snedvrیدer en rättvisande bild. Bakgrunden till försiktighetsprincipen är, som tidigare nämnts, av borgenärsskyddande karaktär. Principen kan dock kollidera med andra intressen och kan leda till att felaktigheter byggs in i redovisningen ur de synsätt som representeras av andra medlemmar i intressentgruppen. Som exempel kan nämnas finansmarknaden. För denna grupp försämras tillförlitligheten och jämförbarheten genom att försiktighetsprincipen tillämpas då principen ger utrymme för en viss subjektivitet.⁹⁵ Försiktighetsprincipen har uttryckts som en balanserande faktor gentemot företagsledningars optimism, men är separerat från kvalitativa redovisningsprinciper.⁹⁶ En övervärdering av tillgångar kan vara en fara för många i intressentgruppen, exempelvis leverantörer och kreditgivare.⁹⁷ Principen har varit ett redovisningsproblem i de flesta länder med avseende på att dolda reserver byggs upp i företagen. Problematiken kring försiktighetsprincipen är dels att den, som tidigare nämnts, har flera innebörder och dels att den har en benägenhet att kollidera med flera andra redovisningsprinciper, till exempel periodiseringsprincipen och objektivitetsprincipen. Periodiseringsprincipen innebär att hänföra inkomster och utgifter till rätt tidsperiod inför bokslutet. Objektivitetsprincipen innebär en strävan efter att skapa objektiva redovisningsdata det vill säga informationen ska vara verifierbar och opartisk.⁹⁸ Försiktighetsprincipen är med andra ord svår att förena med andra redovisningsprinciper, samt med en rättvisande bild varför principen är mycket omdiskuterad.

⁹¹ Nilsson, Stefan, (2005), *Redovisningens normer och normbildare*, sid.42.

⁹² Jönsson, Sten, (1996), "Role making for accounting while the state is watching", *Accounting, Organisations and Society*, vol. 16, 5-6, sid.521 ff.

⁹³ Lagerström, Bo, (1996), "Redovisning och begreppet rättvisande bild", *Balans*, nr. 6-7, sid 37.

⁹⁴ FAR, *Om årsredovisning i aktiebolag*, (2005), sid, 1372.

⁹⁵ Nilsson, Stellan, (2005), *Redovisningens normer och normbildare*, sid.34.

⁹⁶ Solomons, David, (1986), "The FASB conceptual framework: An evaluation", *Journal of Accountancy*, vol. 161, 6, sid. 114 ff.

⁹⁷ Nilsson, Sven-Arne, besöksintervju den 10 maj 2006.

⁹⁸ Nilsson, Stellan, (2005), *Redovisningens normer och normbildare*, sid.31-37.

2.2.4 Möjligheten att uppnå en rättvisande bild då försiktighetsprincipen tillämpas

Huruvida försiktighetsprincipen är förenlig med en rättvisande bild och vilken av dessa begrepp som väger tyngst går inte att utläsa i litteraturen. Åsikterna varierar beroende på vem i intressentgruppen som uttalar sig. Kapitalmarknaden har haft en kraftig tillväxt de senaste åren och det finns därför ett allt större behov av tillförlitlighet i redovisningarna för att skapa det allt viktigare förtroendet för marknaden. Därav, menar vissa debattörer, har begreppet en rättvisande bild stärkts och försiktighetsprincipen fått en alltmer nedtonad roll. Dock bör påpekas att vår lagstiftning är utformad som en ramlag som fylls ut med normgivning. Normgivningen har fått en allt mer omfattande betydelse och det är tänkt att den ska fånga upp latenta konflikter mellan de olika intressenterna.⁹⁹ Frågan kvarstår dock: hur blir en värdering till verkligt värde av finansiella instrument förenlig med försiktighetsprincipen och hur kan dessa två begrepp förenas i en rättvisande bild? Dessa frågor besvaras i slutdiskussionen med hjälp av uppsatsens praxisundersökning och debattundersökning.

2.3 Sammanfattning på litteraturgenomgången

Litteraturgenomgångens syfte är att klarlägga den vetenskapliga forskningen inom det aktuella området samt ansluta detta till uppsatsens problemställning. Litteraturgenomgången inleds med institutionellteori som är den teori som uppsatsen utgår ifrån. Anledningen till att vi har valt att utgå från institutionellteori är att Artsberg menar att denna teori är den teori som bäst speglar redovisningens utveckling, samt varför förändringar tenderar att gå långsamt vilket har betydelse för uppsatsens problemställning. Vidare behandlas olika författares föreställningar, med tonvikt på Streeck & Schmitters modell, om vad som driver förändringar inom redovisningen. I litteraturgenomgången behandlas även en rättvisande bild samt försiktighetsprincipen och förhållandet mellan dessa. Huruvida en rättvisande bild och försiktighetsprincipen går att förena går dock inte att utläsa i litteraturen, eftersom åsikterna skiljer sig åt beroende på vilken intressent som yttrar sig. Dock framkommer det att försiktighetsprincipen är svår att kombinera med andra redovisningsprinciper och med en rättvisande bild, varför försiktighetsprincipen är omdebatterad. Intresseväckande frågor är huruvida värdering till verkligt värde av finansiella instrument är förenligt med försiktighetsprincipen och dessa två begrepp kan

⁹⁹ Edenhammar, Hans och Thorell, Per, (2005), *Företagens Redovisning, att förstå årsredovisningar*, sid. 23

sammanförs i en rättvisande bild? Dessa frågeställningar besvaras i slutdiskussionen med stöd av uppsatsens praxisundersökning och debattundersökning.

3. Metod

I detta kapitel kommer vi att redogöra och argumentera för den metod som vi valt. Vidare kommer vi även att redogöra för undersökningens respondenter. Avslutningsvis avser vi att kritiskt analysera uppsatsens primärkällor och sekundärkällor, vilket kommer att ge uppsatsens läsare möjlighet att förstå uppsatsens metod.

3.1 Inledning

Den procedur som används vid insamling, behandling och vid kunskapsproduktion kallas med ett gemensamt begrepp för samhällsvetenskaplig metod.¹⁰⁰ Uppsatsens metod och ämnets metod är två olika begrepp som ska bearbetas åtskilda. Uppsatsens metod är det tillvägagångssätt som är akademiskt acceptabelt för att utreda uppsatsens forskningsfråga, och ämnets metoder är de redskap som är att föredra för det aktuella ämnet.¹⁰¹

Innan genomförandet av en utredning är det av stor betydelse att bestämma vad problemet egentligen är, eftersom problemet styr val av teoriansats, metoder och material.¹⁰² Vid genomförandet av en utredning föreligger det även en risk för en undersökningseffekt, vilket innebär att det resultat som man kommer fram till i sig är ett resultat av undersökningens utformning.¹⁰³ Då en undersökning är en metod att samla in empiri, så bör denna metod vara såväl valid som reliabel.¹⁰⁴ Vårt tillvägagångssätt har varit att först definiera vår problemställning och sedan har vi undersökt debatten inom detta ämnesområde. Utifrån detta har möjlighet skapats att få fram relevanta frågeställningar till vår praxisundersökning.

En undersökning är något vi företar oss för att lära oss mer om vår omvärld och inverkan vi har på den. Undersökningar kan delas in i många grupper som exempelvis akademisk, fundamental samt vetenskaplig, men dessa benämningar har mindre betydelse utan det viktiga är själva undersökningen i sig. En undersökning innehåller meningsskiljaktigheter, kritik, tillfälligheter och den går

¹⁰⁰ Andersen, Ib, (1998), *Den uppenbara verkligheten*, sid. 13.

¹⁰¹ Rienecker, Lotte & Jørgensen, Peter Stray, (2002), *Att skriva en bra uppsats*, sid. 165 ff.

¹⁰² Wallén, Göran, (1996), *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, sid. 45.

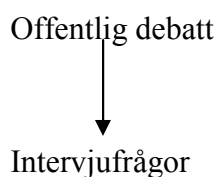
¹⁰³ Jacobsen, Dag Ingvar, (2002), *Vad, hur och varför?*, sid. 19-20.

¹⁰⁴ Jacobsen, Dag Ingvar, (2002), *Vad, hur och varför?*, sid. 21.

över gränser.¹⁰⁵ Detta har vi noterat i vårt eget arbete bland annat genom våra undersökningar där vi hamnar både inom redovisning, juridik och sociala mönster. Från allra första början växte och utvecklades redovisningsteori utifrån praktiken. Det var först senare som undersökare började utveckla teorier som innehöll föreskrifter som var avsedda att praktiseras av användarna. Idag består redovisningsregleringen av en bättre balans mellan teorier och empiriska analyser¹⁰⁶. Vår litteraturgenomgång vittnar om samspelet mellan teori, praxis och socialt sammanhang i samhället, med andra ord att det är många olika faktorer som driver utvecklingen framåt. Det framgår även i vår debattundersökning där vi bland annat skriver om vad olika debattörer anser samt att normgivarna försöker skapa en dialog med näringslivet.

När en undersökning genomförs är det av vikt att den är välplanerad och genomtänkt då detta leder till högre validitet och därmed ökad möjlighet att dra välgrundade slutsatser.¹⁰⁷ Vår strävan har varit att göra välgjorda undersökningar. Vad gäller debattundersökningen har vi gått igenom ett antal artiklar för att få med tongångarna som gällde när IAS39 och värdering till verkligt värde för de flesta kändes nytt och osäkert fram till idag när värderingsmetoden praktiserats ett par år. Vad angår artiklar finns det en distinktion som förtjänar att nämnas, dels finns det tidningsartiklar och dels tidsskriftsartiklar. Tidsskriftsartiklarna innehar en högre akademisk och vetenskaplig tyngd varför vi valt att i huvudsak bygga vår debattundersökning på dessa.¹⁰⁸

Vid arbetet med praxisundersökningen har vi utgått från vår debattundersökning när vi format frågorna. Dessa har vi sedan successivt justerat innan vi slutligen känt oss tillfredsställda med utformningen. Vi har dessutom delgett vår handledare frågorna innan vi sänt ut dem till respondenterna för att försäkra oss om kvalitén.

Figur 1: Ovanstående figur illustrerar hur vi kommit fram till våra intervjufrågor, det vill säga med utgångspunkt i debatten och de frågeställningar som aktualiserats där.

¹⁰⁵ Ryan, Bob, Scapens, Robert.W & Theobald, Michel, (2002), *Research Method & Methodology in Finance & Accounting*, sid. 1.

¹⁰⁶ Ryan, Bob, Scapens, Robert. W & Theobald, Michel, (2002), *Research Method & Methodology in Finance & Accounting*, sid. 96.

¹⁰⁷ Ryan, Bob, Scapens, Robert. W & Theobald, Michel, (2002), *Research Method & Methodology in Finance & Accounting*, sid. 117.

¹⁰⁸ Ryan, Bob, Scapens, Robert. W & Theobald, Michel, (2002), *Research Method & Methodology in Finance & Accounting*, sid. 168.

Det är generellt så att inom redovisning och finansiering är det inte speciellt vanligt med böcker som publikation, som exempelvis inom filosofi och historia, utan en stor del av forskningsrön och studier publiceras i artikelform.¹⁰⁹ Därav bygger även vår litteraturgenomgång till stor del på artiklar och likaså där med tyngdpunkt på tidsskriftsartiklar för att uppnå akademisk och vetenskaplig höjd. Detta har ökat aktualiteten på uppsatsens sekundärkällor, vilket höjer uppsatsens kvalitet.

3.2 Fenomenologi

I denna uppsats tillämpas en samhällsvetenskaplig metod som är en metod för att generera vetskap om samhället och dess olika delar.¹¹⁰ En filosofisk inriktning här är fenomenologin och den innefattar hur individer genererar mening i sin värld. Den fenomenologiska traditionen förklaras som generellt kunskapsteoretisk och har ett tolkningsinriktat synsätt. Samhällsforskarens uppgift blir här att sätta sina egna förutfattade meningar åt sidan för att skapa förståelse för just den individens värld. Det anstår samhällsforskaren att tolka individens handlingar och dennes sociala värld utifrån dennes perspektiv.¹¹¹ Detta har vi haft i åtanke när vi utfört våra intervjuer. Vi har försökt vara öppna för olika perspektiv och inte försökt att överföra våra egna värderingar på våra respondenter. Vidare kan vår uppsats anses vara formad av ett fenomenologiskt tankesätt, vilket är ett tankesätt med fokus på medvetandet, självmedvetandet och intentionalitet, samt det som man uppfattar. Enligt ett fenomenologiskt tankesätt är omedelbara upplevelser det enda som man kan vara säker på, varför upplevelser är det väsentliga. Fenomenologin innebär därför empiriska studier av individers upplevelser och föreställningar. Här är det av stor vikt att betoning läggs på språket samt på att eventuella missförstånd minimeras.¹¹² Vidare innebär ett fenomenologiskt tankesätt att det är av stor betydelse att vara uppmärksam på upplevelser under resans gång, eftersom dessa upplevelser kan ändra inriktningen på uppsatsen. Detta innebär att det syfte som är avsett att upptäckas initialt inte är fastställt, men att vägen kantas av delmål, vilka leder fram till den företeelse som är menad att upptäckas. I uppsatsen genomförs två undersökningar, en undersökning kring den offentliga debatten och en praxisundersökning.¹¹³ Då undersökningen av den offentliga debatten legat som grund vid utformandet av praxisundersökningens intervjufrågor präglas

¹⁰⁹ ¹⁰⁹ Ryan, Bob, Scapens, Robert. W & Theobald, Michel, (2002), *Research Method & Methodology in Finance & Accounting*, sid. 175.

¹¹⁰ Andersen, Ib, (1998), *Den uppenbara verkligheten*, sid. 13.

¹¹¹ Bryman, Alan, (2002), *Samhällsvetenskapliga metoder*, sid. 27-28.

¹¹² Wallén, Göran, (1996), *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, sid. 35-36.

¹¹³ Se bilaga 3.

genomförandet av uppsatsen av flexibilitet. Denna flexibilitet innebär att vi har haft möjlighet att anpassa undersökningen då ny kunskap erhållits.¹¹⁴

Utöver det fenomenologiska tankesättet finns ett fenomenologiskt synsätt som beskrivs med metaforen *ett par glasögon med två glas*. Det ena glaset ska riktas mot verkligheten, det vill säga mot det omedelbart givna. Det andra glaset ska riktas mot medvetandet och det intuitiva beskådandet av helheter. Nyttan som skapas genom detta synsätt är en utblick i ett vidare sammanhang, vilket ger visioner och värderingar. Detta innebär att det ska få oss att uppmärksamma att det finns olika sätt att se världen på, att samma fenomen kan uppfattas annorlunda med olika synsätt. Det ska skapas en medvetenhet om det egna tankesättet och får betraktaren att inta en reflekterande hållning. Det ger en uppmaning att vara självkritisk och att inse att föreställningar ständigt måste omprövas.¹¹⁵ Detta innebär för våra två ovan nämnda undersökningar att vi vid intervjuerna i praxisundersökningen har försökt vara öppna för nya synsätt och vara utan förutfattade meningar. Vid vår undersökning av den offentliga debatten framgår det tydligt att fenomen kan uppfattas på olika sätt beroende på det perspektiv och synsätt som den enskilde debattören har.

Slutligen finns det ett fenomenologiskt arbetssätt, denna metod beskrivs som sju trappsteg. Första trappsteget är *upplevelsen*, vilket berör observation och analys samt beskrivning. Vi har vid våra intervjuer i praxisundersökningen lagt fokus på att observera och analysera respondenternas svar och därefter har vi beskrivit dem på bästa möjliga sätt. Andra trappsteget är *ideation*, vilket innebär att gå från en mer konkret återgivning till en mer abstrakt, att försöka uppfatta en sak eller ett fenomen i hela sin vidd i samma ögonblick, att återge fenomenets väsen. Detta har vi haft i åtanke och strävat efter vid våra intervjutillfällen, genom att vi har försökt att fånga upp fenomen i sammanhanget. Tredje trappsteget benämns *generalisering* och ska ge en ökad insikt. Vid sammanställandet av våra intervjuer har vi sökt efter samband för att kunna generalisera och på så sätt få fram ett mönster. Fjärde trappsteget kallas *nyansering* och innebär att fenomenet alltid visar sig ur annorlunda vinklar. Detta har framgått ur vår debattundersökning, där debattörerna som kommer till tals har olika synsätt och gör därmed olika vinklingar. *Konstitution* heter det femte trappsteget som innebär att det finns ett avstånd mellan ögat och tanken. Bilden av det som vi ser skapas inte i ögat utan bilden skapas i hjärnan för att göra den begriplig för mottagaren. Okunskap fylls ut med kunskap för att skapa en tillgänglig bild. Våra båda undersökningar har gett oss kunskap om olika förhållningssätt och har hjälpt oss att skapa en begriplig bild som vi vill förmedla för att uppnå det syfte som vi angivit med vår uppsats. Sjätte trappsteget, *reduktion* innebär att successivt ompröva vår uppfattning och

¹¹⁴ Bjurwill, Christer, (1995) *Fenomenologi*, sid. 5 ff.

¹¹⁵ Bjurwill, Christer, (1995), *Fenomenologi*, sid.47-50.

vårt omdöme och att ingenting ska tas för givet. Detta har vi beaktat i vårt arbete genom att inte dra några förhastade slutsatser. Det sista trappsteget kallas *tolkning*. Att tolka kan innebära att försöka få fram det dolda och latent, vilket kan leda till att tolkningen istället blir en förklaring. Det står även var och en fritt att tolka så som vederbörande önskar.¹¹⁶ I vårt arbete med praxisundersökningen har vi försökt att göra tolkningarna objektiva för att inte vinkla den information vi fått. Vi har även renskrivit intervjuerna och sänt tillbaka resultatet till de respondenter som så önskar så de kan bedöma huruvida vi gjort några felaktiga tolkningar, vilket ytterligare har minimerat tolkningsfel.

Vidare kan det sägas pågå en process som innefattar att sammanlänka handlingar som är en följd av förändrade omständigheter, dvs. att identifiera samspelet mellan förändring och handling och hur detta utvecklas över tiden. Att analysera denna process är ett väsentligt särdrag på en välgrundad undersökning. Detta uppnås genom att hela tiden vara observant på förändrade omständigheter och att försöka finna de korresponderande förändringarna i handlandet.¹¹⁷ Främst i arbetet med vår debattundersökning har vi identifierat det ovan nämnda samspelet. Exempel på detta är att den ökande globaliseringen medfört förändrade omständigheter för bland annat den finansiella marknaden vilket har lett till ökade krav i informationsgivningen på större enhetlighet för att underlätta jämförelser mellan företag i olika länder. Detta har resulterat i handlingar som leder till förändringar i regelverket.

En tolkande inställning hos forskaren leder inte enbart till att kartlägga hur individer tolkar sin omgivning utan forskaren kommer även att sätta in dessa tolkningar i en samhällsvetenskaplig referensram. Sedan tillkommer oftast ytterligare en tolkningsnivå och den sker när forskaren ska koppla tolkningarna till begrepp, teorier och litteratur inom det valda ämnesområdet.¹¹⁸ Vi har tolkat vårt intervjumaterial inom en samhällsvetenskaplig referensram och vidare gjort tolkningar av materialet i relation till de artiklar och den litteratur vi valt för vår uppsats.

3.3 Undersökningens metodansats - kvalitativ metod

Det finns två olika metoder som är tillämpliga inom samhällsvetenskapen, kvantitativ metod och kvalitativ metod.¹¹⁹ De båda metoderna är resultatitriktade, vilket innebär att valet av metod är beroende på vilken metod som är mest lämplig

¹¹⁶ Bjurwill, Christer, (1995), *Fenomenologi*, sid. 81-118.

¹¹⁷ Strauss, Anselm & Corbin, Juliet, (1990), *Basic of Qualitative of Research*, sid.157.

¹¹⁸ Bryman, Alan, (2002), *Samhällsvetenskapliga metoder*, sid. 29.

¹¹⁹ Andersen, Ib, (1998), *Den uppenbara verkligheten*, sid. 31.

för att lösa den aktuella forskningsfrågan.¹²⁰ Då avsikten med en uppsats är att fördjupa förståelsen för forskningsfrågan är kvalitativmetod att föredra, och då avsikten med uppsatsen är att orsakförklara forskningsfrågan så är kvantitativmetod att föredra.¹²¹

Då avsikten med uppsatsen är att fördjupa förståelsen för forskningsfrågan kommer kvalitativmetod att tillämpas i denna uppsats. Uppsatsens kvalitativa metod omfattas av en praxisundersökning samt en undersökning om debatten kring det aktuella ämnet. Praxisundersökningens intervjufrågor är som ovan nämnts baserade på undersökningen av den offentliga debatten och kommer att vara öppna och därmed används rent kvalitativ data.¹²² Vidare är syftet med en kvalitativmetod att identifiera och undersöka en företeelses karaktär, egenskaper och innebörd. Datainsamlingen i den kvalitativa metoden är strategiskt styrt och bestäms successivt, och analysen blir beskrivande och tolkande.¹²³ När vi genomfört vår datainsamling har vi funderat kring vem som arbetar med rapporterna där IAS39 och värdering till verkligt värde är aktuellt. Svaret på det är de börsnoterade företagen för vilka de nya värderingsmetoderna är tvingande samt revisionsbyråerna. Eftersom IAS39 berör de riktigt stora företagen har vi utgått från att dessa företag tar hjälp av de ledande revisionsbyråerna inom redovisning, därför har vi inriktat oss på dessa. Kvalitativmetod är en lämplig metod för att undersöka forskningsområden av praktisk karaktär, och är en metod för att klassificera meningsbärande fenomen.¹²⁴ Fördelarna med den valda metoden är att den kan sägas bidra till hög giltighet, eftersom undersökaren i förväg kan besluta vad man söker efter, eftersom urvalet är strategiskt styrt och att det kan sägas föreligga en öppenhet i den insamlade informationen vilket även kan bidra till fasetterade svar. Den kvalitativa metodens största nackdelar kan anses vara att metoden är resurskrävande och att resultatet av en kvalitativundersökning kan ge en inre generalisering.¹²⁵ Under arbetets gång har vi noterat att praxisundersökningen varit väldigt tidskrävande. Men vi anser oss har uppnått en hög giltighet på grund av att våra respondenter har haft en hög kompetens inom det för oss aktuella området.

¹²⁰ Jacobsen, Dag Ingvar, (2002), *Vad, hur och varför?*, sid. 138.

¹²¹ Andersen, Ib, (1998), *Den uppenbara verkligheten*, sid. 31.

¹²² Jacobsen, Dag Ingvar, (2002), *Vad, hur och varför?*, sid. 138.

¹²³ Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.), (1996), *Kvalitativa studier i teori och praktik*, sid. 224.

¹²⁴ Wallén, Göran, (1996), *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, sid. 73-74. Johansson, Lars-Göran, (2003), *Introduktion till vetenskapsteorin*, sid. 114.

¹²⁵ Jacobsen, Dag Ingvar, *Vad, hur och varför?*, (2002), sid. 142-143. Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.), (1996), *Kvalitativa studier i teori och praktik*, sid. 224.

3.4 Undersökningens forskningsansats - induktiv och normativ ansats

Syftet med uppsatsen är att vi ska komma med förslag och förklaringar på problemställningen, vilket innebär att praxisundersökningens ändamål är problemlösande och normativt.¹²⁶ Vi vill genom vår praxisundersökning tydliggöra de problemställningar som råder och försöka finna förklaringar till varför vissa problem uppstår. Här tar vi även hjälp att vår debattundersökning för att förtydliga att olika synsätt och perspektiv kan vara förklarande för uppsatsens problem.

Vid val av forskningsansats är det viktigt att ta ställning till uppfattningarna om förhållandena mellan teori och empiri. Det finns två olika metodansatser, den deduktiva och den induktiva.¹²⁷ Den deduktiva metodansatsen innebär att teori undersöks empiriskt, det vill säga att man går från det generella till det specifika. Den induktiva metodansatsen som kommer att användas i denna uppsats innebär att ur den insamlade empirin frambringas generella och teoretiska slutsatser, det vill säga att vi går från det specifika till det generella.¹²⁸ Vår debattundersökning har visat oss hur utvecklingen gått framåt detta har vi sedan jämfört med vår praxisundersökning genom att analysera hur våra respondenters attityder har förändrats över tiden. Därefter har vi ställt detta mot vår litteratur för att se om denna styrker resultaten från våra undersökningar om hur utvecklingen drivs framåt. Därmed har vi kunnat dra slutledningar om huruvida rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck, när finansiella instrument redovisas till verkligt värde i årsredovisningen.

Möjligtvis kan det tolkas som att vi i vår utredning är begränsade i vår öppenhet, eftersom det är komplicerat att bearbeta den insamlade informationen utan att göra ett särskiljande urval.¹²⁹

3.5 Databearbetningsmetod

Valet av databearbetningsmetod baseras på vilken information som söks, antal och svarighetsgrad på intervjufrågorna, antalet respondenter, samt undersökningens budget.¹³⁰ Vid databearbetning kan man använda sig av två olika data, primärdata och sekundärdata. De obearbetade data som insamlas från till exempel praxisundersökningar är primärdata, och de data som insamlas från redan

¹²⁶ Andersen, Ib, (1998), *Den uppenbara verkligheten*, sid. 21.

¹²⁷ Wallén, Göran, (1996), *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, sid. 47-48.

¹²⁸ Rienecker, Lotte & Jørgensen, Peter Stray, (2002), *Att skriva en bra uppsats*, sid. 160.

¹²⁹ Jacobsen, Dag Ingvar, (2002), *Vad, hur och varför?*, sid. 43-44.

¹³⁰ Körner, Svante & Wahlgren, Lars, (1998), *Statistiska metoder*, sid. 13.

befintliga källor vilka har införskaffats för andra ändamål är sekundärkällor.¹³¹ Sekundärkällor kan även sägas omfatta de teorier och begrepp som föreligger. Vidare är sekundärkällor av stor vikt vid förståelsen av det aktuella problemets bakgrund, vilket är betydelsefullt för att nå en logisk slutsats.¹³² För att finna relevanta sekundärkällor har vi använt oss av databaserna Balans, Affärsdata och Lovisa samt Elin. Vidare har tryckt litteratur och informationen från respondenternas hemsida, samt andra elektroniska källor använts som sekundärdata.

Praxisundersökningen, som är uppsatsens primärdata, har genomförts med hjälp av öppna frågor under intervjuer. Vi har valt att använda oss av intervjuer, eftersom enkätfrågor inte erbjuder lika öppna och grundliga svar som en intervju ger. Dessutom innebär öppna svarsalternativ att kvalitativa aspekter lättare lyfts fram, vilket har ökat kvalitén på uppsatsens praxisundersökning.¹³³ Vidare torde även risken för missförstånd ha minimerats, eftersom vi har haft möjlighet att tydliggöra frågorna. Nackdelarna med att använda intervjuer istället för en enkätundersökning kan vara att en intervju oftast är mer tidskrävande än en enkätundersökning och att det kan uppstå en intervju effekt. Intervju effekt kan uppstå då respondenten påverkas av intervjusituationen och ger det svar som han eller hon antar att intervjuaren önskar.¹³⁴ Med anledning av uppsatsens knappa resurser så har nio telefonintervjuer och en besöksintervju genomförts. På grund av att merparten av intervjuerna har genomförts per telefon så har även intervju effekten minimerats. Nackdelen med flertalet telefonintervjuer är dock att besöksintervjun genererade mer grundliga svar.

Townley skriver om motiven till att använda sig av just intervjuer. Hon påtalar principen medmänsklighet som innebär att tilldela språket en stor uppmärksamhet. För vår del innebär detta att vi vid våra intervjuer inte har ifrågasatt svaren eller låtit våra egna värderingar lysa igenom samt att vi varit uppmärksamma på de nyanser som kan framkomma under en intervju, denna möjlighet finns inte vid till exempel enkätundersökningar. Den finns tre anledningar att anamma intervjuansatsen enligt Townley och det är etiskt, metodiskt och politiskt. Här ska kort beskrivas de två första alternativen då det är dessa som passar i vår uppsats. Etiskt sett så ska inte en respondents anledningar och förklaringar utelämnas. Detta har vi haft i åtanke när vi bearbetat vårt intervjumaterial. Enligt metodansatsen innebär det att ta alla yttranden på allvar, vilket tillåter undersökaren att gripa tag i de anledningar och förklaringar som verkar vara förnuftiga. En grundlig undersökning av anledningar och förklaringar kan förse

¹³¹ Eriksson, Lars Torsten & Wiederheim, Paul Finn, (1997) *Att utreda och rapportera*, sid. 65.

¹³² Rienecker, Lotte & Jörgensen, Peter Stray, (2002), *Att skriva en bra uppsats*, sid. 135 och 138.

¹³³ Körner, Svante & Wahlgren, Lars, (1998), *Statistiska metoder*, sid. 14.

¹³⁴ Körner, Svante & Wahlgren, Lars, (1998), *Statistiska metoder*, sid. 14.

oss som undersökare med detaljer av kulturellt slag. Då vi noggrant har begrundat hela vårt intervjumaterial har vi haft större möjligheter att urskilja både mönster och nyanser.¹³⁵

Ett introduktionsbrev har initialt i intervjuprocessen översänts till praxisundersökningens respondenter. Detta introduktionsbrev ökar kvalitén på uppsatsens praxisundersökning, eftersom respondenten kan förbereda sina svar. Vid intervjutillfället har det även meddelats att vederbörande respondent personligen får vara anonym, men att den färdigställda uppsatsen är en offentlig handling. Dessutom har det i introduktionsbrevet lagts fram vilka vi är och varför vi utsett vederbörande som eventuell respondent.¹³⁶

3.5.1 Val av respondenter

– ”Att berätta är att välja.”¹³⁷

Vid undersökningar är det av stor betydelse att göra ett urval, eftersom en undersökning av hela populationen medför högre kostnad och är mer tidskrävande än då ett urval görs. Urval innebär dock en risk för godtycklighet, varför det är av stor betydelse att urvalet är väl planerat och medvetet genomfört. Då praxisundersökningens urval består av fem revisionsbyråer och fem företag är selektionen att anse som litet, därför används strategiska urval, vilka är lämpliga att tillämpa i selektionen av intervjuer. Anledningen till att strategiska urval är att föredra vid intervjuer är att det är av största vikt att de valda respondenterna besitter expertkunskap inom det aktuella området, vilket då medför en hög kvalitet på praxisundersökningen.¹³⁸

Urvalet begränsas till att innefatta fem börsnoterade företag och fem revisionsbyråer. Då vi genomförde företagsurvalet valde vi börsnoterade företag vilka kan anses vara ledande inom sin bransch. Vidare motivation till våra val av de fem börsnoterade företagen är att de har en rymlig intressentbas, samt att eftersom de är börsnoterade representerar de tradition och makt varför de kan anses vara vägledande i praxis.¹³⁹ De fem revisionsbyråerna som ingår i praxisundersökningens urval är ledande inom revision och redovisning, varför dessa revisionsbyråer kan anses besitta expertkunskap vilket tillsammans med de utvalda företagsrespondenterna medför en hög kvalitet på praxisundersökningen.

¹³⁵ Townley, Barbara, Cooper, David & Oakes, Lesley, (2003), ”Performance measures and the rationalization of organizations”, *Organisation Studies*, vol. 24, 7, sid. 1048-1049.

¹³⁶ Halvorsen, Knut, (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, sid. 90.

¹³⁷ Thurén, Torsten, (1986), *Orientering i källkritik*, sid. 61.

¹³⁸ Halvorsen, Knut, (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, sid. 95 ff.

¹³⁹ Jönsson, Sten, (1985), *Eliten och normerna - drivkrafter i utvecklingen av redovisningspraxis*.

Trots att vårt urval kan anses vara relativt litet anser vi, med ovanstående som motivering, att de valda respondenternas avgivna information kommer att hjälpa oss att utreda och nå de slutsatser som vi avser att komma fram till med denna uppsats.

Urvalet består som ovan nämnts av fem företag och fem revisionsbyråer, där de valda respondenterna är representanter för nedanstående organisationer. De valda representanterna besitter expertkunskap inom det för uppsatsen aktuella området, varför vi anser att representanternas avgivna information är väsentlig och tillräcklig för att svara på uppsatsens forskningsfråga. Representanterna från företagen är personer som är verksamma inom ekonomi och redovisning, varför de kan sägas skapa praxis. Representanterna från revisionsbyråerna ingår i redovisningsprofessionen, och det är ofta revisorer som lägger grunden för regleringens utveckling.¹⁴⁰ Vi vill tillägga att vi har upplevt en viss problematik kring vårt arbete med intervjuerna. Det har varit svårt att få tag i respondenter som förmått ge ett svar på om de har möjlighet att delta i vår undersökning. Det har funnits en önskan att finna någon annan som är bättre insatt i IAS39 och när vi väl fått dessa personer inbokade har de vid ett flertal tillfällen dragit sig tillbaka när de fått introduktionsbrevet med frågorna. De har då hänvisat till någon annan som skulle svara på frågorna alternativt att intervjutillfället har fått bokas om för att respondenten har ansett att de bör vara två personer närvarande som representerar företaget. Vi drar dock slutsatsen att det positiva med detta är att vi har uppnått en hög kvalitet på vår empiri trots att detta har lett till att arbetet med empirin har blivit mer tids och resurskrävande. Avslutningsvis vill vi tillägga att vi utgår ifrån att den avgivna informationen som vi erhållit av respondenterna är korrekt och tillförlitlig.

Företag

*Atlas Copco AB*¹⁴¹ som grundades 1873 är en global verkstadsgrupp med tillverkning i 14 olika länder. Vidare har Atlas Copco AB mer än 26 000 anställda och bedriver försäljning och service i 150 länder. Inom organisationen finns fyra affärsområden Kompressorteknik, Anläggnings- och gruvteknik, Industriteknik och Rental Service. Telefonintervju har genomförts med Annica Suarez, Active Business Controller, Atlas Copco AB.

¹⁴⁰ Jönsson, Sten, (1985), *Eliten och normerna - drivkrafter i utvecklingen av redovisningspraxis*.

¹⁴¹ <http://www.atlascopco.se/>, 2006-04-20.

*Electrolux*¹⁴² är en av världens största tillverkare av maskiner för kök, städning och trädgård. Vidare är Electrolux ett globalt känt varumärke. Telefonintervju har genomförts med Maries Artamendi-Probell, konsult i IAS-frågor.

*Gambro*¹⁴³ grundades 1961 och är idag ett globalt företag inom medicinsk teknik med tillhörande tjänster. Företaget har en ledande ställning inom njursjukvård, produkter och vård samt inom blodkomponentteknologi. Telefonintervju har genomförts med Fredrik Larsson, vice president, Corporate Accounting

*Skanska*¹⁴⁴ grundades 1887 och är en av Sveriges ledande företag inom sin bransch och erbjuder byggrelaterade tjänster, samt projektutveckling. Telefonintervju har genomförts med Peter Magnusson, Financial Controller.

*Volvo Car Corporation*¹⁴⁵ grundades 1927 och har 80 000 anställda. Volvo Car Corporation är ledande inom produktionen av kommersiella fordon, marin- och industrimotorer samt komponenter till flygindustrin, och bedriver produktion i 25 länder. Telefonintervju har genomförts med Mikael Hagström, koncernredovisningschef och Anki Waldén, koncernredovisning.

Revisionsbyråer

*BDO Nordic*¹⁴⁶ är en av Sveriges största revisionsbyråer, och har BDO International som samarbetspartner. Globalt har BDO medarbetare i cirka 100 länder. Telefonintervju har genomförts med John Osser, Auktoriserad revisor.

*Deloitte*¹⁴⁷ är en av Sveriges ledande revisionsbyråer och erbjuder bland annat tjänster inom redovisning och revision. Globalt har Deloitte 115 000 medarbetare med kontor i 150 länder. Besöksintervju har genomförts med Per-Arne Petterson, partner och auktoriserad revisor och Sven-Arne Nilsson, redovisningsexpert.

*Ernst & Young*¹⁴⁸ är en av Sveriges ledande revisionsbyråer och erbjuder bland annat tjänster inom redovisning och revision. Globalt har Ernst & Young 107 000 medarbetare i fler än 140 länder. Telefon/besöksintervju har genomförts Charlotta Jäger, Senior manager på Financial Services.

¹⁴² <http://www.electrolux.se/>, 2006-04-11.

¹⁴³ <http://www.gambro.se/>, 2006-05-17.

¹⁴⁴ <http://www.skanska.se/>, 2006-04-11.

¹⁴⁵ <http://www.volvo.com/group/sweden/sv-se>, 2006-04-11.

¹⁴⁶ <http://www.bdo.se/>, 2006-05-05.

¹⁴⁷ <http://www.deloitte.com/dtt/home/0%2C1044%2Csid%25253D5721%2C00.html>, 2006-04-11.

¹⁴⁸ <http://www.ey.com/GLOBAL/content.nsf/Sweden/Home>, 2006-04-11.

*Lindebergs Grant Thornton*¹⁴⁹ är ett revisions och konsult företag med fullt fokus på ägarledda bolag. Lindeberg Grant Thornton har ca 630 anställda i Sverige och ingår i Grant Thornton International med ca 22 000 anställda och verksamhet i 112 länder. Telefon/besöksintervju har genomförts med Erik Clason, Authorized public accountant Partner.

*SET*¹⁵⁰ är ett svenskt företag och en av Sveriges ledande revisionsbyråer som erbjuder tjänster inom bland annat revision och redovisning. Telefonintervju har genomförts med Ann-Charlott Nordin, auktoriserad revisor.

3.6 Validitet och reliabilitet

Validitet är ett mätinstruments förmåga att mäta det som undersökaren avser att mäta. Finns det någon anledning att ifrågasätta validiteten i undersökningen finns det anledning att ifrågasätta hela undersökningen.¹⁵¹ Vidare är det lämpligt att skilja mellan inre och yttre validitet.¹⁵² Den inre validiteten försöker besvara frågan ifall resultaten återger realiteten och den yttre validiteten försöker svara på frågan om resultaten är brukbara under andra omständigheter.¹⁵³ Det kan föreligga en problematik i att maximera såväl den inre validiteten som den yttre validiteten. Detta eftersom den inre validiteten mäter i hur stor grad det föreligger ett orsak-verkan sammanhang, medan den yttre validiteten mäter i vilken mån resultaten kan generaliseras. Detta innebär att vid hög kontroll ökar validiteten, men samtidigt minskar generaliserbarheten och vice versa. Lösningen på ovanstående problematik är att göra en noggrann avvägning mellan inre och yttre validitet. På detta sätt ges såväl god inre och yttre validitet.¹⁵⁴ Det går att kringgå validitetsproblematiken genom att använda sig av operationella definitioner. Detta innebär att man talar om hur man mäter det man vill definiera. Validiteten kan sägas vara ett mått på kongruens mellan vad ett mätinstrument har för avsikt att mäta och vad det egentligen mäter.¹⁵⁵ I validitetsbegreppet innefattas även två andra begrepp, nämligen giltighet och relevans. Giltigheten ska visa något om den generella kongruensen mellan de teoretiska och empiriska begreppsplaner vi valt. Syftet med relevansen är att den ska tala om hur relevant det empiriska begreppsurvalet är för forskningsfrågan.¹⁵⁶ Validitetsproblem kan även uppstå då undersökaren befinner sig på ett teoriplan då forskningsfrågan formuleras och

¹⁴⁹ <http://www.lindebergs.com/>, 2006-05-18.

¹⁵⁰ <http://www.set-revision.se/>, 2006-04-11.

¹⁵¹ Körner, Svante & Wahlgren, Lars, (1998), *Statistiska metoder*, sid. 13.

¹⁵² Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim, Paul Finn, (2001), *Att utreda, forska och rapportera*, sid. 38-39.

¹⁵³ Jacobsen, Dag Ingvar, (2002), *Vad hur och varför?*, sid. 421 ff

¹⁵⁴ Grenness, Tor, (2005), *Hur kan du veta om något är sant?*, sid. 101.

¹⁵⁵ Körner, Svante & Wahlgren, Lars, (2002), *Praktisk statistik*, sid. 22.

¹⁵⁶ Andersen, Ib, (1998), *Den uppenbara verkligheten*, sid. 85.

besvaras samt på ett empiriplan då undersökningen genomförs. Då det råder kongruens mellan teoriplan och empiriplan minimeras validitetsproblemet, med andra ord är det av stor betydelse att de data som samlas in är relevanta för att kunna ge svar på forskningsfrågan.¹⁵⁷ Vidare är det av mycket stor betydelse att visa att resultaten från undersökningen är att lita på, varför det är viktigt att genomföra och beskriva upplägget av undersökningen.¹⁵⁸

I vår uppsats anser vi att vi uppnår validitet på grund av att vi använt oss av så mycket primärdata som möjligt. För att kringgå mätningsfel och därmed säkerställa validiteten har vi, som tidigare nämnts, sänt ut intervjufrågorna i förväg till respondenterna vilket har lett till att de i god tid har kunnat förbereda sina svar. Då vi gjort en kvalitativ studie har detta inneburit att vi stått nära källan och har haft möjlighet att komplettera med information ifall problem uppstått vid tolkningen av vårt intervjumaterial. Med detta förfaringssätt har vi fått fram den information som vi behövt för att kunna mäta det vi avser att mäta. Resultaten kan därefter verifieras till teorier och forskning för att uppnå relevans och giltighet. För att ytterligare stärka validiteten har vi gjort en sammanfattning av intervjun direkt efter intervjutillfället och sedan sänt ut detta till de respondenter som önskat en sådan sammanfattning och därmed har tolkningfel reducerats. Detta har lett till att vi har kunnat uppnå det syfte som vi uppgett med vår uppsats.

Reliabiliteten i ett mätvärde kan påverkas av många olika faktorer, några av dem är vilket mätinstrument som används, beroende på den som utför mätningen, omgivningen kring mätningen och det undersökta objektet.¹⁵⁹ Vidare menas med reliabilitet att det valda mätinstrumentet ska ge tillförlitliga resultat, vilket uppnås då det slumpmässiga felet i mätvärdet är så litet som möjligt.¹⁶⁰ Dessutom kan sägas att reliabilitet är en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för validitet, varför det är lönlöst att resonera om undersökningen mäter det som den är ämnad att mäta om inte resultatet av undersökningen är trovärdigt.¹⁶¹ För att uppnå reliabilitet ska en metod, under samma förutsättningar, ge samma resultat vid olika situationer.¹⁶² Dessutom avgörs reliabiliteten av hur omsorgsfulla vi är vid bearbetningen av informationen.¹⁶³ Vi anser oss uppnå acceptabel reliabilitet då vi använt oss av en väldokumenterad metod i vår uppsats. Våra intervjufrågor är väl genomtänkta för att utgöra ett fullgott mätinstrument. Vidare uppnås reliabilitet genom att vi har gått direkt på källan och därmed fått förstahandsinformation.

¹⁵⁷ Halvorsen, Knut, (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, sid.41 ff.

¹⁵⁸ Grenness, Tor, (2005), *Hur kan du veta om något är sant?*, sid. 102.

¹⁵⁹ Körner, Svante & Wahlgren, Lars, (2002), *Praktisk statistik*, sid.22-23.

¹⁶⁰ Körner, Svante & Wahlgren, Lars, (1998), *Statistiska metoder*, sid. 13.

¹⁶¹ Grenness, Tor, (2005), *Hur kan du veta om något är sant?*, sid.91.

¹⁶² Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim, Paul Finn, (2001), *Att utreda, forska och rapportera*, sid. 40

¹⁶³ Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn, (1997), *Forskningsmetodik om kvalitativa och kvantitativa metoder*, sid. 163.

Intervjumaterialet har bearbetats tillsammans för att minska risken för tolkningsfel samt bearbetningsfel. Våra sekundärdatas reliabilitet stärks genom att vi sökt med kedjesökningsmetoden¹⁶⁴ för att komma så nära källan som möjligt.

3.7 Metod för dataanalys

Då ett intervjumaterial är komplext och detaljrikedomen ofta är stor gäller det att reducera en del av komplexiteten genom att skapa struktur och göra materialet överblickbart. Även om avsikten med den kvalitativa ansatsen är att erhålla olika nyanser så finns det en begränsning för hur mycket som mottagaren kan ta till sig.¹⁶⁵ När materialet har reducerats till överskådlighet kan resultatet generaliseras till att skapa teorier och att försöka se mönster, samt att ställa detta mot tidigare teorier som en referenspunkt mot vilken de empiriska resultaten kan jämföras.¹⁶⁶

För att skapa en översikt av analysprocessen av kvalitativa data kan den delas in i tre delar. Den första är beskrivning, här handlar det om att få en ingående och detaljrik beskrivning av den erhållna informationen. Intervjuer och samtal ska återges så omsorgsfullt som möjligt. För att uppnå detta har vi fört noggranna anteckningar under intervjuerna. Nästa del består av systematisering och kategorisering, vilket innebär att systematisera och reducera informationen för att göra den överskådlig. Att systematisera är en nödvändighet för att kunna förmedla vad vi påträffat. Detta har vi uppnått genom att gå igenom intervjumaterialet genom att vi har renskrivit materialet och reducerat det så vi nått överskådlighet och fått fram de synpunkter som är relevanta för vårt syfte. Till sist kommer den delen i analysprocessen som benämns kombination. Tolkningen av informationen kan i regel börja först efter det att systematisering och kategorisering skett.¹⁶⁷ Att tolka innebär i detta sammanhang att vi försöker generalisera, finna samband och att söka efter meningar och orsaker i vårt material, detta kommer vi sedan att ställa mot artiklar och forskning inom området.

3.8 Metodkritik

Det gäller att ställa sig kritisk till bland annat om vi har gjort rätt val av ansats vid metodgenomförandet. Vilka svårigheter kan uppstå när vi genomför metoden med den valda ansatsen och hur påverkar detta resultatet? Hur kan vi undgå påverkan vid insamlingen av våra empiriska data? Är den data vi samlat in korrekt och

¹⁶⁴ Kedjesökningsmetod innebär att söka i källförteckningen för att hitta källan och sedan söka i denna ursprungskällas källförteckning.

¹⁶⁵ Jacobsen, Dag Ingvar, (2002), *Vad hur och varför?*, sid. 215.

¹⁶⁶ Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo, (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, sid. 195.

¹⁶⁷ Jacobsen, Dag Ingvar, (2002), *Vad hur och varför?*, sid. 216.

användbar för vårt syfte? I det följande redogör vi för en del kritiska aspekter att ta i beaktande vid metodarbetet.

En form av generaliseringsproblem föreligger ofta vid en kvalitativ ansats beroende på att vid kvalitativ metod nås endast ett fåtal personer vid insamlingen av information. Detta kan leda till att det uppstår problem med representativiteten det vill säga problem med den externa validiteten. Är detta fåtal intervjuade personer representativa för andra utöver sig själva? Vi har varit medvetna om denna problematik och har haft detta i beaktande vid vår datainsamling. För att försöka kompensera denna problematik har vi bland annat gjort det aktiva valet att inrikta oss på företag som har olika verksamhet för att på så sätt utöka representativiteten. En annan komplikation är att den information som samlas in ofta är mycket komplex och kan därigenom bli svårtolkad på grund av bland annat sin detaljrikedom. Denna komplikation har vi försökt angripa genom att vara pålästa på relevant litteratur för att kunna utföra en effektivare tolkning av våra insamlade data. Vidare kan närheten till intervjuobjekten försämra förmågan att förhålla sig opartisk vilket leder till en försämring av den kritiska reflektionen. För att kringgå denna svårighet har vi endast valt ut intervjuobjekt som vi står helt avskilda ifrån och därmed har vi inte haft någon svårighet att förhålla oss opartiska och kritiska till våra insamlade data.¹⁶⁸ Vidare är vi medvetna om att induktiva studier kritiserats, bland annat eftersom det anses föreligga en svårighet att genomföra objektiva studier då det redan initialt föreligger teoriinslag.¹⁶⁹

Vid en intervju finns fyra olika faktorer som kan utgöra en felkälla. Dessa fyra faktorer är intervjuaren, respondenten och intervjuformuläret samt intervjusituationen.¹⁷⁰ Därför har vi beaktat intervjuareffekten, som bland annat innebär att intervjuarens fysiska närvaro kan påverka intervjuobjektet. Detta kan ta sig i uttryck genom att intervjuobjektet försöker tolka intervjuarens ansiktsuttryck för att sedan svara det han tror att denne önskar.¹⁷¹ Genom att agera professionellt och genom att vi undvikit att respondenten har någon förhandsinställning så anser vi att intervjuareffekten har minimerats. Vidare anser vi att intervjuareffekten ytterligenligare har minimerats då vi har genomfört 9 telefonintervjuer och endast en besöksintervju. För att undvika felkällor har vi dessutom lagt fokus på att tydliggöra intervjufrågorna, så att eventuella missförstånd minimeras samt att vi renskrivit intervjumaterialet omgående efter intervjutillfället och sänt detta till de respondenter som så önskar. Med detta förfaringsätt kan respondenten själv följa upp och göra korrigeringar vid eventuell feltolkning.

¹⁶⁸ Jacobsen, Dag Ingvar, (2002), *Vad hur och varför?*, sid. 144-145

¹⁶⁹ Wallén, Göran, (1996), *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, sid. 89.

¹⁷⁰ Carlsson, Bertil, (1997), *Grundläggande forskningsmetodik*, sid. 83.

¹⁷¹ Jacobsen, Dag Ingvar, (2002), *Vad hur och varför?*, sid. 162

3.9 Källkritik

I den vidare definitionen av källkritik innefattas alla typer av källor det vill säga både dokument och intervjuer för vårt vidkommande. Källkritik för oss som skriver är en urvalsmetod där det handlar om att bedöma och sortera den data som insamlats. En gallring bör även ske så att endast relevant data sparas. Källkritiken syftar även till att fastställa om källan är valid, med andra ord att fastställa om den mäter det som vi avser att mäta. Vad angår relevansen så är källkritikens uppgift att fastställa om källan är relevant, det vill säga om källan är väsentlig för uppsatsens syfte. Slutligen bör källkritiken även fastställa om källan är reliabel, vilket menas att källan är tillförlitlig.¹⁷² Sammanfattningsvis så innebär ovanstående att källan ska ställas mot det vi avser att mäta och att det fyller vårt valda syfte.¹⁷³

För att få ett kritiskt perspektiv på sekundärkällorna, har vi haft tre källkritiska kännetecken som utgångspunkt. Först och främst är det av stor vikt att källorna är aktuella, det vill säga att det ställs ett *samtidskrav*. Vi har försökt att uppfylla samtidskravet genom att vi har valt källor som producerats så sent som möjligt. Vidare har vi enbart använt oss av äldre källor där vi ansett att det inte inträffat några betydelsefulla förändringar, vilket innebär att källan fortfarande kan anses vara aktuell. En andra punkt som enligt de tre källkritiska kännetecknen är *tendenskritik*, vilket innebär att källor är påverkade av människors synsätt. Vi har försökt att vara medvetna om tendenskritiken mot sekundärkällor, och har försökt att bearbeta källorna så kritiskt som möjligt. Den sista punkten att beakta är *beroendekritik*, där beaktandet av huruvida de valda källorna är beroende av varandra är relevant. Angående beroendekritik så antar vi att det troligtvis föreligger en risk att många av våra källor är beroende av varandra, eftersom forskare även använder sig av sekundärkällor. Vidare härrör ett flertal av våra primära källor till vad man kan benämna som Lundatraditionen, där källorna har en stark koppling till varandra då de ofta har haft samma handledare och så vidare. Detta styrker att det föreligger en beroenderisk.¹⁷⁵

Viss kritik kan även riktas vad angår risken för transferens särskilt med tyngdpunkt på vårt debattavsnitt. Med detta syftar vi på två betydelser av transferens. Den första är när uppfattningar och åsikter från dåtiden sätts in i dagens sammanhang utan att ta hänsyn till att åskådningar och omvärldsfaktorer

¹⁷² Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim, Paul Finn, (2001), *Att utreda, forska och rapportera*, sid. 150.

¹⁷³ Rienecker, Lottie & Stray Jörgensen, Peter, (2002), *Att skriva en bra uppsats*, sid. 143.

¹⁷⁵ Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim, Paul Finn, (1997), *Att utreda och rapportera*, sid. 153 ff.

förändras över tiden.¹⁷⁶ Vårt debattavsnitt sträcker sig förvisso inte så långt bakåt i tiden men å andra sidan så har utvecklingen inom det för oss aktuella området stått i fokus under just denna tidsperiod. En del av våra debattinlägg är tio år gamla och värdering till verkligt värde kändes då mer främmande, vi hade inte lika stora rörelser på finansmarknaden och det kändes därmed för många debattörer inte lika nödvändigt med en så stor förändring som IAS39 har inneburit. Detta bör finnas i åtanke när debatten läses. Den andra betydelsen av transferens riskerar att uppstå just i debatter inom ett speciellt ämne. Detta kan äga rum när ett fenomen utesluts för att det inte helt passar in eller tas bort för att metoden inte är helt överförbar.¹⁷⁷ För att på ett begränsat utrymme kunna ge del av en debatt krävs att varje inlägg kortas ner till att innefatta endast kärnpunkterna som är relevanta för vår frågeställning. Vi är medvetna om att detta kan innebära att vissa fakta inte kommer till sin fulla rätt ur alla perspektiv. För att uppnå angett syfte med uppsatsen är dock vår bedömning att vårt valda tillvägagångssätt, för att presentera debatten på ett överskådligt, har varit det mest lämpliga.

När vi i vårt uppsatsarbete har varit källkritiska inser vi att resultatet av våra intervjuer möjligen hade blivit annorlunda om vi hade haft betydligt fler respondenter. Den tid och de resurser som vi förfogat över har dock gjort att vi har fått avstå från att utöka antalet respondenter. Bland våra övriga källor har vi också försökt att bedöma och sortera fram det som är mest relevant för syftet med vår uppsats. Då gallringen av material fått vara omfattande på grundval av uppsatsens begränsade omfattning kan kritik i detta hänseende riktas mot att subjektivitet i urvalet är svår att undgå. För att stärka reliabiliteten har vi begagnat oss av universitetens databaser och avhållit oss från Internet då dessa källor är svåra att och bedöma.

3.10 Sammanfattning på metod

Metodansatsen som vi valt för vår uppsats är kvalitativ, detta för att skapa en bättre insikt för det undersökta problemet. För att ha möjlighet att dra korrekta slutsatser är det en nödvändighet att förstå problematiken kring marknadsvärdering. I uppsatsen har vi valt en forskningsansats som är induktiv samt normativ. Eftersom en praxisundersökning ingår i vår metod för att nå fram till hur realiteten ser ut blir den induktiva ansatsen given. Syftet med uppsatsen är att skapa förutsättningar för en ökad och förbättrad förståelse för vilka olika effekter en marknadsvärdering kan leda till och i sin tur hur detta kan påverka en rättvisande bild, vilket leder till den normativa ansatsen. För att skapa en

¹⁷⁶ Nilsson, Sven-Arne, (1998), *Redovisning av goodwill*, sid. 36.

¹⁷⁷ Nilsson, Sven-Arne, (1998), *Redovisning av goodwill*, sid. 36.

nyanserad bild har vi använt oss av både primär- och sekundärdata i vår studie. Vi har valt att begagna oss av en öppen intervjuteknik via telefon och besök. Valet av denna metod beror främst på att de empiriska data som erhålls med denna teknik har hög giltighet. Urvalet i vår studie har varit litet men strategiskt då vi valt ut företag med olika verksamheter samt kompletterat detta med revisorernas kunskap inom området. Vi menar att trots det ringa urvalet är möjligt att göra slutledningar om hänsyn tas till problematiken. Detta har vi tagit i beaktande när vi i det nästkommande kapitlet redogör för våra empiriska data.

4. Den offentliga debatten

I detta kapitel redogörs för delar av den offentliga debatten kring värdering av finansiella instrument. Är värdering till verkligt värde mer relevant än värdering till anskaffningsvärde och vilken av dessa värderingsmetoder är mest tillförlitlig. Är metoderna förenliga med försiktighetsprincipen och hur förhåller de sig i relationen till en rättvisande bild?

4.1 Debatterna kring olika värderingsmetoder

Debatt är när någon skriver en artikel som leder till att någon annan också skriver en artikel så att en argumentation skapas kring en fråga, det måste med andra ord alltid finnas en opposition. En offentlig debatt kan uppkomma till exempel som en konsekvens av ett förslag till reglering. Debattörer skriver artiklar som speglar idéer som sprids till praxis innan utformningen av formaliserad reglering är avslutad.¹⁷⁸ Detta leder till att en offentlig debatt kan påverka regleringen så att den blir bättre. Därmed har en offentlig debatt genomslag även i praxis vilket leder till en både bättre och mer enhetlig redovisning.¹⁷⁹ Likaså kan representanter från normgivande organisationer mot bakgrund av en debatt få uppslag till reglering. Offentlig debatt kan också förbättra redan vedertagna idéer vilket innebär att många bra lösningar kan växa fram genom en dialog mellan olika användare.¹⁸⁰ Debatten har med andra ord en viktig funktion att fylla genom att den driver utvecklingen inom området framåt, både vad gäller att skapa reglering samt i praxis.

Debatten i Sverige sker främst genom tidskriften *Balans* som är den enda facktidskriften med fokus på redovisning och revision. När vi i uppsatsarbetet sökt efter artiklar i *Balans* inom vårt valda område så har vi upptäckt att det är relativt få personer som debatterar de olika frågorna. Debatten tenderar att bli snäv. Detta beror på att det i huvudsak är revisorer som läser *Balans* och tar till sig detta fåtal debattörers åsikter som de sedan tar med sig ut och implementerar i praxis. Detta torde innebära att dessa få debattörers åsikter får en väldig spridning och genomslagskraft ute i företagen.

¹⁷⁸ Wahlström, Gunnar, (2000), *Nya förutsättningar för reglering av externa redovisning*, sid.127,184.

¹⁷⁹ Wahlström, Gunnar, (2000), *Nya förutsättningar för reglering av externa redovisning*, sid. 185.

¹⁸⁰ Wahlström, Gunnar, (2000), *Nya förutsättningar för reglering av externa redovisning*, sid. 127, 184.

Annan kritik som kan nämnas är att de flesta debattörerna har samma bakgrund, de är auktoriserade revisorer. Fördelen med debattörer från olika bakgrund är att det då framkommer andra argument som är hämtade från andra perspektiv och synsätt.¹⁸¹ Detta leder därmed till en bredare debatt, vilket är önskvärt. Även på den internationella arenan riktas kritik mot en ensidighet i debatten. Tongångar som framkommit är att traditioner och synsätt vidmakthålls, inte enbart på grund av sina kvalitéer utan av orsaker som att de som debatterar i de större tidsskrifterna på området, exempelvis *The Accounting Review*, *The Journal of Accounting and Economics* och *Journal Accounting Research* är samma personer. Kunskapsmarknaden styrs med andra ord av ett utvecklat nätverk där aktörernas intressen sammanfaller.¹⁸²

IAS39 och dess reglering om värdering till verkligt värde av finansiella instrument kommer att revolutionera den finansiella rapporteringen runt om i världen. Värdering till verkligt värde kommer gradvis att bli den dominerande metoden inom redovisningen. Den nya regleringen är ämnad att förse investerarna med framtida prognoser.¹⁸³ De finansiella rapporterna kommer att bli alltmer komplexa och det kommer att krävas alltmer kompetens för att analysera och förstå dem.¹⁸⁴

IASB har börjat ta ett steg på vägen mot en bredare debatt. De har fått till stånd ett möte med de 30 största börsbolagen i Sverige. Mötet arrangerades tillsammans med svenska Redovisningsrådet och liknande möten har anordnats på många platser i Europa för att få igång en internationell debatt med avseende på harmoniseringen inom redovisningsområdet. IASB:s avsikt är att skapa en dialog med användarna av IAS och budskapet till näringslivet var att

...inte vara passiv utan engagera sig innan det är för sent.¹⁸⁵

Vägen till ett gemensamt accepterat förslag angående redovisning av finansiella instrument blev utdragen och komplicerad.¹⁸⁶ Ändringarna anses medföra stora effekter för företagen.¹⁸⁷ IAS39 har under en längre tidsrymd varit under revidering fram till den slutliga utformningen blivit godkänd av EU. Det har varit

¹⁸¹ Wahlström, Gunnar., (2000), *Nya förutsättningar för reglering av externa redovisning*, sid. 202-203.

¹⁸² Chua, Wai Fong, (1996), "Teaching and learning only the language of numbers – monolinguals in a multilingual world", *Critical Perspectives on Accounting*, sid. 137.

¹⁸³ Damant, David, (2001), "The new world ahead: the internationalization of accounting rules", *Balance Sheet*, vol. 9, 1, sid. 17 ff.

¹⁸⁴ Damant, David, (2003), "Accounting standards – a new era" *Balance Sheet*, vol. 11, 1, sid. 9 ff.

¹⁸⁵ Precht, Elisabeth, (2005), "IASB på turné: Det är nu du kan påverka", *Balans*, nr. 10, sid. 19.

¹⁸⁶ Mettinger, Bengt-Allan, (1998), "Vägen till fullständig värdering till verkligt värde av finansiella instrument", *Balans*, nr. 8-9, sid. 37 ff.

¹⁸⁷ FAR info, 247. *Finansiella instrument till verkligt värde*, (nr 9, 2002)

främst två områden som revideringen berört, nämligen värdering till verkligt värde och säkringsredovisning. Vi ska här behandla värderingen till verkligt värde, där modifikationen vad gäller detta område har varit en begränsning i tillämpningen av fair value option.¹⁸⁸ Ian Mackintosh, ordförande inom The Accounting Standards Board (ASB), påtalar vikten av att alla medlemsländer följer IAS39 fullt ut, börjar någon göra nationella avsteg kommer detta att spridas och hela avsikten med harmoniseringen går förlorad. Han anser därför att det är av största vikt att IAS: s standard IAS39 implementeras på ett riktigt sätt.¹⁸⁹

4.2 Normgivarnas syn på relevans

Teman som oupphörligt observerats i debatten kring verkligt värde har varit relevans och tillförlitlighet. Angående det verkliga värdets relevans går diskussionerna kring ifall redovisningen i överensstämmelse med verkligt värde kan erbjuda relevant information för nyttjare av finansiella rapporter. Vad gäller det verkliga värdets tillförlitlighet debatteras om värdet för alla grupper av finansiella instrument går att mäta med tillförlitlighet. Vidare har det debatterats med avseende på kapitalmarknaden huruvida införandet av International Financial Reporting Standards, IFRS, har bidragit med en ökad transparens. Enligt Lars Oxenhiem, verksam vid Ekonomihögskolan i Lund, har inte så varit fallet. Svårigheten består i att utifrån resultatet avgöra hur stor andel som består av makroekonomiska effekter och hur stor andel som består av företagets ökade konkurrensförmåga.¹⁹⁰

FASB var bland de första, av de internationella normgivarna, som i ett tidigt stadium försökte etablera standarder för hur redovisning av finansiella instrument skulle ske. År 1991 inrättade FASB ett *discussion memorandum* som ett forum där frågor om redovisning som är relaterade till finansiella instrument debatterades. Avsikten var att starta en debatt om vilken värderingsmetod som gav högst relevans, värdering till verkligt värde eller värdering till anskaffningsvärde. Syftet var att försöka fastställa vilken värderingsmetod som gav mest relevant information till användarna av de finansiella rapporterna.

Kritikerna av det verkliga värdet menar att det är mindre lämpligt att värdera endast finansiella instrument till verkligt värde samtidigt som de flesta icke finansiella tillgångarna fortsättningsvis kommer att värderas till anskaffningsvärde. Av kritikerna anses en viktig fördel vara att stora svängningar

¹⁸⁸ <http://www.iasplus.com/iasplus/iasp0507global.pdf>, 2006-04-13.

¹⁸⁹ Bolton, Lesley, (2004), "Diluted IAS39 is worst of all results", *Accountancy*, vol. 134, 1334, sid. 6.

¹⁹⁰ Oxenhiem, Lars, (2006), "Ingen indikation på ökad transparens. Hjälper IFRS akiteägare att förstå konkurrenskraft och företagspresentation", *Balans*, nr. 4, sid.37

i resultaten undviks med värdering till anskaffningsvärde, denna metod leder till mindre volatila och mer förutsägbara resultat.¹⁹¹ Vidare menar vissa kritiker att värdering till verkligt värde för finansiella instrument bygger på en ekonomisk utopi, det vill säga den perfekta marknaden. Att värderingsmetoden egentligen bara är rättvisande om investeraren tar tillfället i akt att realisera tillgången samt att genast spendera det erhållna beloppet.¹⁹² Vidare har investerare varnats för att nu när IAS39 har full genomslagskraft så kommer det att bli stora effekter i företagens resultatrapporter.¹⁹³

Förespråkarna anser att värdering till verkligt värde ger den mest relevanta informationen på grund av den dynamiska omgivning som företagen verkar i. En redovisning till verkligt värde fångar upp effekter av aktuella händelser och ger företagsledning och andra intressenter en möjlighet att uppskatta konsekvenser av valda investeringsstrategier. Vidare anser förespråkarna att värdering till verkligt värde ger en signal om företagsledningens prestation vilket utgör mer relevant information för både investerare och kreditgivare med avseende på beslutsfattande.¹⁹⁴

Även IASB lägger stor tyngd vid det verkliga värdets relevans. När en slutlig standard utvecklades gällande finansiella instrument åtog sig IASB att delta i den grupp som arbetade fram standarden, gruppen benämns Joint Working Group (JWG). JWG:s uppfattning är att fördelarna vida överstiger nackdelarna med värdering till verkligt värde vad gäller relevansen. De menar att värdering till verkligt värde ger nyttjarna av finansiella rapporter mest relevant information.¹⁹⁵ IASB:s ordförande Sir David Tweedie har som uppfattning att marknadsvärdering är överlägset som värderingsmetod i jämförelse med värdering till anskaffningsvärde.¹⁹⁶ Sir David Tweedie anser vidare att frågorna måste debatteras även om olika förhållningssätt existerar. Hans råd är att revisorer och andra berörda parter bör vara med redan från början när nya regler skapas. Genom detta förfarande kan många problem undvikas just för att skillnader mellan länder är en av de största fallgropar som regelskrivarna har problem med att undvika. Till sist handlar det om att generera förutsättningar för global tillväxt, sysselsättning och välbefinnande. Här tar Sir David Tweedie Kina som ett exempel, där fanns knappast någon redovisning för ett par år sedan men nu finns ett stort intresse för

¹⁹¹ FASB, (1991), *Discussion memorandum*, sid. 14 ff.

¹⁹² Rayman, Anthony, (2004), "Financial reporting: IAS39 – Fair value or false accounting", *Accountancy*, vol. 134, 1334, sid. 82.

¹⁹³ Neveling, Nicholas, (2005), "IAS regime will avert calamities", *Accountancy Age*, okt, 13, sid. 4.

¹⁹⁴ FASB, (1991), *Discussion memorandum*, sid. 14 ff.

¹⁹⁵ Rundfelt, Rolf, (2001), "Äntligen klara med förslaget till ny rekommendation om redovisning av finansiella instrument", *Balans*, nr. 1, sid. 43ff.

¹⁹⁶ "True and fair is not hard and fast", *The Economist*, vol. 367, 8321, 2003, sid. 61 ff.

globala standarder eftersom de vill befrämja investeringar i landet.¹⁹⁷ Andra som håller sig väldigt positiva till globaliserade standarder är i första hand små stater med snabb utveckling som kan dra nytta av standardiseringen då de behöver låna, börsnotera företag och liknande.¹⁹⁸ Enligt IASB: s föreställningsram så krävs transparent och jämförbar information i finansiell redovisning.¹⁹⁹ Vidare har det inom IASB pågått betydande diskussioner kring relevansen med avseende på värdering till verkligt värde. Argumenten och motargumenten har samma tendens som inom FASB. Förespråkarna framhåller att värdering till verkligt värde har högre relevans för användarna då det fungerar som ett bättre underlag för bedömning av framtida kassaflöde, underlättar jämförelser samt ger bättre förutsättningar för företagets riskbedömningar och utvärdering av ledningen.²⁰⁰

Kritikerna inom IASB hävdar att värdering till verkligt värde medför mer volatila resultat vilket kan leda till en påverkan i negativ riktning vid företagsvärdering. Fler motargument som nämns är bland annat att det kan bli kostsamt att fastställa verkligt värde för icke noterade tillgångar samt att försiktighetsprincipen frångås.²⁰¹ Även FAR har yttrat sig i detta sammanhang och menar att försiktighetsprincipen i ÅRL inte får bidra till att dolda reserver byggs upp.²⁰²

4.3 Forskarnas syn på relevans

Utöver normgivarna har även forskare från olika universitet debatterat om relevansen kring verkligt värde kontra anskaffningsvärde samt i viss mån hur dessa är förenliga med försiktighetsprincipen och begreppet en rättvisande bild. Kritik har framförts mot försiktighetsprincipen, att den kan bidra till att redovisningens tillförlitlighet och relevans minskar, särskilt vad gäller investeringsbeslut på finansmarknaden.²⁰³ Kritikerna menar att genom att applicera försiktighetsprincipen så föreligger en risk som bidrar till att informationen görs mindre jämförbar. En orsak till detta anses kunna bero på att det inte finns några enhetliga standarder för appliceringen av försiktighetsprincipen.²⁰⁴ Då det finns ett uttryckt behov av att den information som förmedlas av företagen ska vara tillförlitlig och relevant har i debatten framförts att försiktighetsprincipen till stor del mist sin betydelse över

¹⁹⁷ Precht, Elisabeth, (2004), "Ny global redovisningsstandard – både ett problem och en lösning", *Balans*, nr. 11, sid. 13.

¹⁹⁸ Precht, Elisabeth, (2005), "IASB på turné: Det är nu du kan påverka", *Balans*, nr. 10, sid. 19.

¹⁹⁹ Precht, Elisabeth, (2004), "Ny global redovisningsstandard – både ett problem och en lösning", *Balans*, nr. 11, sid. 14.

²⁰⁰ Rundfelt, Rolf, (2001), "Äntligen klara med förslaget till ny rekommendation om redovisning av finansiella instrument", *Balans*, nr. 1, sid. 43ff.

²⁰¹ Artsberg, Kristina, (2003), *Redovisningsteori*, sid. 277.

²⁰² FAR, (2005), *Om årsredovisning i aktiebolag, vägledning*, p 2.3, sid. 1372.

²⁰³ Nilsson, Stellan, (2005), *Redovisningens normer och normbildare*, sid. 34.

²⁰⁴ Hendriksen, Eldon. S & van Breda, Michael. F, (1992), *Accounting Theory*, sid. 149.

redovisningen.²⁰⁵ I litteraturen finns olika åsikter om försiktighetsprincipen. En del ger uttryck åt att principen alltså spelar en betydande roll med avseende på att den kan mildra en alltför optimistisk syn hos företagsledningen, vilket är ett önskemål för många i intressentgruppen. Andra framhåller att principen kan användas med mindre goda avsikter. Bo Lagerström, Ekon. Lic. argumenterar kring försiktighetsprincipen utifrån EG-direktivet. Där fastställs det att förväntade förluster får lov att redovisas men inte förväntade vinster, detta är ett exempel på hur en redovisningsprincip kan påverka och snedvrider begreppet rättvisande bild. Vidare kan lag stadga avskrivningsmetoder som är förenliga med god redovisningssed men som samtidigt snedvrider en rättvisande bild genom att värdet av tillgångarna inte återspeglas i redovisningen.²⁰⁶ Det finns med andra ord en problematik vad gäller att förena de tre lagstadgade begreppen en rättvisande bild, verkligt värde, och försiktighetsprincipen. Ekholm & Troberg tillägger dock i debatten att företag inte kan begagna sig av lagar och standarder som ett försvar för att inte uppfylla en rättvisande bild.²⁰⁷ Det finns en svårighet i att definiera och förstå begreppet en rättvisande bild enligt Hopwood, verksam vid University of Oxford. Han anser att detta beror på att det i begreppet finns tvetydigheter även i Storbritannien som är ursprungslandet, vilket har bidragit till förvirringen på EU-nivå. Källan till problematiken med en rättvisande bild är hänförligt till hur vi väljer att tolka det.²⁰⁸

Forskare i USA, främst Mary E Barth, Wayne R. Landsman, James M Wahlen och William H Beaver har utfört omfattande studier innehållande olika tillgångsslag. Resultatet från dessa studier är att investerare är den grupp som erhåller mest relevant information med värdering till verkligt värde. Detta gäller speciellt de finansiella instrument som har tillgängliga marknadsvärden, vilket leder till att det verkliga värdet kan fastställas på ett tillförlitligt sätt. Detta är den viktigaste orsaken till att värdering till verkligt värde föredras.²⁰⁹ Här tillför dock van Hulle, verksam vid EU-kommissionen, argumentet att mätningarna av tillgångar och skulder även i framtiden kommer att skilja sig åt på grund av att varje värdering rymmer en inbyggd subjektivitet. Subjektiviteten ökar dessutom på grund av att medlemsländerna inom EU har olika målsättning med vad gäller den information som de finansiella rapporterna ska förmedla.²¹⁰

²⁰⁵ Schroeder, Richard & Clark, Myrtle. W, (1998), *Accounting Theory*, sid. 102.

²⁰⁶ Lagerström, Bo, (1996), "Redovisning och begreppet rättvisande bild", *Balans*, nr. 6-7, sid. 37.

²⁰⁷ Ekholm, Bo-Göran & Troberg, Pontus, (1996), "En rättvisande bild är definierad", *Balans*, nr. 6-7, sid. 32.

²⁰⁸ Lagerström, Bo, (1996), "Redovisning och begreppet rättvisande bild", *Balans*, nr. 6-7, sid. 37.

²⁰⁹ Wahlen, James M et al, (2000), "American accounting associations financial standards committee: Response to the FASB preliminary views", *Accounting Horizons*, vol. 14, 4, sid. 501 ff.

²¹⁰ van Hulle, Karel, (1996), "Prudence: a principle or an attitude?", *The European Review*, sid. 379.

4.4 Forskarnas syn på tillförlitlighet

Vad angår värdering till verkligt värde så krävs det att det är möjligt att fastställa värdet med rimlig säkerhet och det innebär att den också blir tillförlitlig. I den offentliga debatten föreligger dock delade uppfattningar om huruvida denna värderingsmetod är tillförlitlig eller ej. Debatten inom detta område är inte så bred men det torde förhålla sig så att den generella uppfattningen är att marknadsvärden ingalunda är tillgängliga för samtliga finansiella instrument. Därmed är inte marknadsvärdering tillförlitlig i alla avseenden. Ett bidrag i debatten är uttalandet av Mettinger, redovisningschef på Finansinspektionen (FI). Mettinger menar att för de instrument som är noterade på likvida marknader så finns bra möjligheter att fastställa det verkliga värdet. Problemet är snarare om det finns möjlighet att fastställa det verkliga värdet med rimlig tillförlitlighet för de instrument som inte handlas med och därmed inte finns noterade.²¹¹ Även forskare i USA delar Mettingers uppfattning att verkliga värden går att fastställa med rimlig tillförlitlighet för de finansiella instrumenten då det finns en etablerad marknad alternativt etablerade andrahandsmarknader.²¹² Det finns kritiker som går så långt att de uttrycker oro för att IASB:s standard IAS39 leder till att de institutionaliserar felaktiga redovisningsmetoder som sedan sprids globalt.²¹³

4.5 Normgivarnas syn på tillförlitlighet

FASB är medveten om problematiken kring värdering till verkligt värde med avseende på tillförlitligheten vad avseende vissa finansiella instrument. I likhet med andra kritiker så har just tillförlitligheten debatterats på *discussion of memorandum* vad gäller att i rimlig grad kunna fastställa verkligt värde för de finansiella instrument där ett etablerat marknadspris saknas.²¹⁴ Financial Accounting Standards Committee, (FASC), förhåller sig positiva till värdering till verkligt värde och dess tillförlitlighet. De är av uppfattningen att när det inte finns något marknadsvärde att tillgå ska en uppskattning av det verkliga värdet göras och att denna uppskattning förtjänar uppmärksamhet. FASC framhåller att en fingervisning till det verkliga värdet är en nuvärdesberäkning av det förväntade

²¹¹ Mettinger, Bengt-Allan, (1997), "Finansiella instrument bör värderas till verkligt värde", *Balans*, nr. 4, sid. 9 ff.

²¹² Wahlen, James M et al, (2000), "American accounting associations financial standards committee: Response to the FASB preliminary views", *Accounting Horizons*, vol. 14, 4, sid. 501 ff.

²¹³ Rayman, Anthony, (2004), "Financial reporting: IAS39 – fair value or false accounting", *Accountancy*, vol. 134, 1334, sid. 82.

²¹⁴ FASB, (1991), *Discussion memorandum*, sid. 14ff.

framtida kassaflöde och bör nyttjas då det anses bidra till den mest relevanta informationen.²¹⁵

Även IASC förhåller sig positiva vad gäller det verkliga värdets tillförlitlighet. JWG hävdar att det är möjligt att fastställa det verkliga värdet med rimlig precision för flertalet finansiella instrument. Deras förhållningssätt i debatten är att verkligt värde i första hand ska fastställas med hjälp av marknadspriser. Finns marknadspriser inte tillgängligt så sker värderingen med utgångspunkt i marknadspriser från liknande instrument alternativt från etablerade värderingsmodeller.²¹⁶

4.6 Harmoniseringen i Skandinavien

Vad gäller specifikt för Skandinavien, så framkom det på ett seminarium på Internationella Handelshögskolan i Jönköping, att det finns stora variationer i tillämpningen av IAS. Enligt Thinggaard har Danmark varit tidigt ute och gjort en anpassning till både EU och IAS och var den första av de skandinaviska länderna att implementera EU-direktiven, 1981. I samband med detta infördes begreppet en rättvisande bild som en så kallad *overriding-regel*²¹⁷ på samma sätt som i Storbritannien. Här sker också ett skifte från en transaktionsbaserad redovisningsmodell mot en värdebaserad. Danmark har även sedan länge övergett sambandet mellan redovisning och beskattning. Enligt Schwencke från Norge så går diskussionerna där också mot ett närmande till IAS. Norge har, till skillnad från Sverige, ett minskat samband mellan redovisning och beskattning. I Sverige finns, enligt Artsberg, en stark ambivalens i synen på en nationell utveckling kontra internationell anpassning. Redovisningsrådet har påverkats i stor utsträckning av IAS men det har funnits hinder i lagstiftningen som forcerat fram specifika svenska lösningar också i RR: s rekommendationer. Detta pekar på ett problem som måste hanteras av alla de länder som har en grundläggande lagstiftning i botten av sitt regelverk. Till exempel så restes frågan, vad händer om IAS ändras så mycket att det uppstår en konflikt med gällande lagstiftning?²¹⁸ I debatten har även Sveriges RSV, Riksskatteverket, framfört synpunkter eftersom sambandet mellan redovisning och beskattning är starkt i Sverige. Det finns inga särskilda skatteregler för finansiella instrument i de fall då de utgör en del i den yrkesmässiga näringsverksamheten, beskattningsunderlagen grundas uteslutande

²¹⁵ Weygardt, Jerry J et al, (1993), "Response to the FASB discussion memorandum: Recognition and measurement of financial instruments", *Accounting Horizons*, vol. 7, 3, sid 95 ff

²¹⁶ Rundfelt, Rolf, (2001), "Äntligen klara med förslaget till ny rekommendation om redovisning av finansiella instrument", *Balans*, nr. 1, sid. 43 ff.

²¹⁷ Overriding-regel= avsteg från regelverket får göras om syftet är att uppnå en mer "rättvisande bild"

²¹⁸ Artsberg, Kristina, (2005), "Stora variationer i tillämpningen av IAS/IFRS i Skandinavien", *Balans*, nr. 1, sid. 36 ff.

på redovisningen. Många svenska aktörer, menar RSV, skatteplanerar genom att begagna sig av otydligheter i bestämmelserna för finansiella instrument. RSV har därför uppmanat regeringen att företa lagstiftningsåtgärder.²¹⁹ En annan fråga som kommit upp i den skandinaviska debatten är varför redovisningsprofessionen idag är mer intresserad av redovisningsfrågor för andra syften än för kapitalmarknaden.

En slutsats som kan dras av ovanstående resonemang från redovisningsprofessionen med flera är att utvecklingen i de skandinaviska länderna inte är speciellt enhetlig.²²⁰

4.7 Relevans och tillförlitlighet för vem?

Till sist, efter diskussionerna kring vad som i störst utsträckning bidrar till en rättvisande bild och vad som är mest relevant och tillförlitligt vill vi lägga till en fråga: *för vem?* Vilket behov av information som efterfrågas beror på vem i intressentgruppen som tillfrågas. Det finns med andra ord en intressekonflikt bland dem som önskar information från företagen. Denna består av *företagen, användarna samt revisionsprofessionen*. *Företagen*, bildar huvudgruppen, och är de som producerar den finansiella informationen för att spegla verksamheten på ett mätbart sätt. Den andra gruppen består av *användarna*, produktionen av den finansiella informationen påverkas av denna gruppns behov och intressen. Till denna grupp kan bland annat nämnas finansanalytiker, långgivare, leverantörer och staten. Tredje gruppen bildas av *revisionsprofessionen* och dessa ska verifiera att informationen följer lagar, regleringar och principer. Den del av informationsbehovet som är lika mellan grupperna är inte speciellt stor.²²¹ Interaktionen mellan dessa grupper kan illustreras i ett Venn-diagram.²²²

4.8 Sammanfattning av den offentliga debatten

I detta kapitel har vi beskrivit hur offentlig debatt skapas samt vissa begränsningar i debatten. Med begränsningar syftar vi på det faktum att det ofta är ett fåtal personer med liknande bakgrund som debatterar både i Sverige och internationellt. Vägen till ett allmänt accepterat förslag vad gäller IAS39 har varit lång och komplicerad. Det anses viktigt att IAS39 antas i sin helhet inom EU då en fara för hela harmoniseringsprocessen föreligger om vissa medlemsländer börjar göra nationella undantag. Önskan är att även uppnå en harmonisering med FASB: s

²¹⁹ ”Redovisning och beskattning av finansiella instrument”, *Balans*, nr. 4, 1996, sid. 4 ff.

²²⁰ Artsberg, Kristina, (2005), ”Stora variationer i tillämpningen av IAS/IFRS i Skandinavien”, *Balans*, nr. 1, sid. 36 ff.

²²¹ Ahmed, Riahi-Belkaoui, (2004), *Accounting Theory*, sid. 164-165.

²²² Se bilaga 2.

regelverk. Diskussionerna bland både normgivande organ, forskare samt debattörer på området har rört sig mycket kring huruvida värdering till verkligt värde är mer relevant än värdering till anskaffningsvärde. Problematiken handlar delvis om hur en tillförlitlig värdering ska fastställas för de finansiella tillgångar som inte förekommer på en etablerad marknad. Ett annat problem är hur värdering till verkligt värde ska förenas med det lagstadgade begreppet en rättvisande bild, särskilt påtagligt blir detta när det berör finansiella instrument som inte finns noterade på någon marknad. En annan fråga är hur försiktighetsprincipen ska tillämpas, även den lagfäst. Försiktighetsprincipen och värdering till verkligt värde ska förenas och bidra till en rättvisande bild. Här är debattörerna många och åsikterna skilda huruvida detta ska uppnås på bästa sätt. Harmonisering av redovisningsprinciper inom EU är en omfattande process. En orsak till detta är att medlemsländerna har olika syften med den framtagna informationen. Det räcker att hålla sig inom Skandinavien för att se att utvecklingen inom redovisningsområdet inte är speciellt enhetlig.

5. Empiri - Intervjusvar

I detta kapitel redovisas resultatet av svaren vid uppsatsens praxisundersökning, det vill säga empirin redovisas. Inledningsvis redogörs kort för uppsatsens praxisundersökning, därefter redogörs för respondenternas svar beträffande en rättvisande bild och försiktighetsprincipen, samt utveckling, problem och framtid. Avslutningsvis redogörs för en sammanfattning på empirin.

5.1 Praxisundersökning

För att få en riktig bild av hur verkligheten ser ut så har vi gjort en praxisundersökning. Som tidigare nämnts så har vi intervjuat två olika respondentgrupper, börsnoterade företag och revisionsbyråer. De ställda intervjufrågor är konstruerade för att kunna sammankopplas med uppsatsens problemställning och därmed ligga som grund för slutdiskussionen. För att få en intressant presentation av respondenternas svar så har vi valt att lägga tyngdvikt på att lyfta fram det som är väsentligt och avvikande i respondenternas svar. Respondenternas svar delas in under rubrikerna transparens och jämförbarhet, en rättvisande bild och verkligt värde, tillämpning av försiktighetsprincipen, attitydförändringar och sist utvecklingslinjer. Vidare redogörs först för de börsnoterade företagens svar och därefter revisionsbyråernas svar.

5.2 En rättvisande bild och försiktighetsprincipen

Företagsrespondenternas svar

Företagsrespondenterna anser generellt att transparensen och jämförbarheten ökar med värdering till verkligt värde. Endast ett företag har kommenterat att om värdeförändringen hamnar i resultaträkningen så kommer detta att minska jämförbarheten.

En aspekt som flera av företagsrespondenterna lyft fram är att:

... vi anger i noter hur kursförändringar och liknande makroekonomiska effekter påverkat vår verksamhet. Detta hjälper knappt gemene man utan det krävs en allt högre kompetens för att få ut all information ur de allt mer kvalificerade rapporterna. Värdering till verkligt värde har bidragit till detta.²²³

En annan företagsrespondent gör dock förbehållet att:

²²³ Företagsrespondent, telefonintervju den 4 maj 2006.

Jämförbarheten ökar särskild i företag med stora finansiella tillgångar eller bolag med noterade tillgångar men däremot anser jag att värdering till verkligt värde vid onoterade tillgångar bara genererar risker i övervärderade tillgångar.²²⁴

Vad angår en rättvisande bild anser majoriteten att denna uppfylls om lagstiftning och rådande praxis följs samt att:

... rättvisande bild är en målsättning och ett sätt att avbilda verkligheten i en väldigt koncentrerad bild men att det finns många sätt att visa en rättvisande bild för att tolkningarna är olika. Här bör en enhetlighet skapas. En rättvisande bild ska ge ett relevant underlag för beslutsfattande.²²⁵

När vi jämför med debattundersökningen så ser vi att många anser att transparensen ökar i och med att IAS39 implementeras, som orsak anges bland annat det ökade informationskravet. Mycket av informationen lämnas dock i not form och gör därmed rapporterna mer kvalificerade vilket Damant, Balance Sheet, 2003, uttalat sig om. Förvånande nog så har Oxenheim uttryckt i Balans så sent som i april 2006, att det finns ingen indikation på att transparensen har ökat och detta påstående går i motsatt riktning mot respondenternas uppfattning.

Samtliga företagsrespondenter utom en gör bedömningen att värdering till verkligt värde stärker rättvisande bild. Den respondent som inte ansåg att värdering till verkligt värde stärker rättvisande bild tillägger dock att det är annorlunda för banker och liknande men för deras egen del innehar de inte sina finansiella instrument i första hand för att handla med dem.

... anskaffningsvärde säger inte någonting i dag, för 15-20 år sedan fungerade detta bra för finansiella instrument men idag när det är så stora rörelser är verkligt värde betydligt mer rättvisande.²²⁶

Flera av respondenterna uppger också att det förts diskussioner kring risken för ökad volatilitet i resultatet:

... det blev ej så hör volatilitet som befarat. Vi hanterar detta genom att inom något område tillämpa hedgeredovisning för att undvika volatiliteten, inom andra områden kan volatilitet tillåtas.²²⁷

När vi jämför detta med vår debattundersökning, FASB, discussion memoradum, 1991, så framhåller kritikerna just den ökade volatiliteten i resultaten och vår praxisundersökning visar också att volatiliteten diskuterats i företagen men att det sedermera visade sig att det inte var ett så stort problem som man inledningsvis

²²⁴ Företagsrespondent, telefonintervju den 17 maj 2006.

²²⁵ Företagsrespondent, telefonintervju den 28 april 2006

²²⁶ Företagsrespondent, telefonintervju den 28 april 2006

²²⁷ Företagsrespondent, telefonintervju den 5 maj 2006.

befarat. Detta styrks av Latours, Porters och Chuas tidigare nämnda resonemang kring hur fakta skapas, och vad det egentligen är som gör att ett påstående betraktas som fakta. Förespråkarna i debattundersökningen framhöll just den dynamiska omvärlden som en orsak till att värdering till verkligt värde gav en mer rättvisande bild och detta stämmer väl överens med vad vår praxisundersökning visar.

De flesta företagsrespondenterna signalerar att försiktighetsprincipen som princip är förlegad, den lever fortfarande kvar ute i verksamheterna eftersom vi är präglade av den. Den tonar dock alltmer bort till förmån för det slag av försiktighet som gäller i det nya regelverket. De flesta är överens om att den gamla försiktighetsprincipen inte är förenlig med verkligt värde.

Försiktighetsprincipen motstrider värdering till verkligt värde²²⁸

En annan respondent uttrycker det som:

... man kan se det som att det där försiktigt att använda verkligt värde, man kan då följa förändringar dagligen, det är det dagsaktuella värdet som visas. De som läser rapporterna måste dock skilja mellan realiserade och orealiserade vinster. Med denna tolkning går försiktighet att förena med verkligt värde.²²⁹

En problematik som lyfts fram är att det finns många olika tolkningar av begreppen samt olika innebörder. Det finns dock en överensstämmelse vad gäller att rättvisande bild väger tyngre än försiktighetsprincipen. Det uttrycks som

... en försiktig värdering är ett verktyg för att uppnå det överordnade målet om en rättvisande bild. Rättvisande bild gäller för alla men rättvisande bild varierar för olika saker som bland annat osäkerhet och rörlighet.²³⁰

Vidare så lyfts det nya regelverket fram i diskussionerna:

I IAS föreställningsram så nämns kvalitativa egenskaper, försiktighet är en av dessa. Verkligt värde är den bästa bedömningen men om viss osäkerhet finns tillämpas försiktighet. De olika egenskaperna ska balanseras mot varandra.²³¹

Vid en jämförelse med debatten ser vi att Schroeder & Clark har redan 1998 uttalat att försiktighetsprincipen tonar bort alltmer. Det framgår i debattundersökningen att det i litteraturen finns många olika åsikter om försiktighetsprincipens vara eller icke vara men praxisundersökningen ovan visar att företagsrespondenterna är rätt överens om att principen håller på att försvinna. Ur ett institutionellt teoretiskt perspektiv är det möjligt att, som ovan nämnts,

²²⁸ Företagsrespondent, telefonintervju den 26 april 2006.

²²⁹ Företagsrespondent, telefonintervju den 28 april 2006.

²³⁰ Företagsrespondent, telefonintervju den 28 april 2006.

²³¹ Företagsrespondent, telefonintervju den 5 maj 2006.

försiktighetsprincipen håller på att försvinna men att den ända formellt finns kvar på grund av att förändringar tenderar att ske långsamt.

Revisionsbyråernas svar

Av revisionsbyråernas svar framgår att de anser att jämförbarheten och transparensen ökar om samtliga värderar utestående förpliktelse till verkligt värde. Anpassningen till IAS39 stadgar ett högre informationskrav i tilläggsupplysningarna, vilket leder exempelvis till att information lämnas om riskfaktorer och att inget döljs vid en markandsvärdering. Likaså ökar jämförbarheten vid värdering av bolag, dessutom är det så att:

... värdering till verkligt värde ger information om en transaktion och effekt som trots allt finns och kommer att påverka bolaget.²³²

Vidare menar majoriteten av revisionsbyråerna :

Att rapporterna på ett rättvisande sätt återger verksamhetens förlopp och ställning.²³³

Om vi går till vår debattundersökning så stämmer ovanstående uttalande väl överens med vad normgivarna önskar uppnå med harmoniseringen, en ökad transparens som möjliggör jämförelser, såväl nationellt som globalt. Detta stärks ytterligare av Prechts artikel i Balans, 2004, där bland annat Sir David Tweedie uttalar sig om att det handlar om att skapa förutsättningar för global tillväxt.

En respondent bland revisionsbyråerna hade en avvikande uppfattning. Denna respondent anser att jämförbarhet och transparens inte ökar med värdering till verkligt värde. Med den tidigare redovisningsmetoden framgick det också vad det verkliga värdet var men på annan plats i årsredovisningen. Respondenten fortsätter:

...att fördelen med det nya regelverket är att bolagen blir tvungna ifrågasätta sina innehav, det nya regelverket är strikt bolagen får se över sina rutiner. Praxis är ej så utvecklad ännu, det kan leda till förvirring bland annat vad gäller hur resultatmått ska tolkas.²³⁴

Revisionsbyråerna anser generellt att värdering till verkligt värde ger ett bättre uttryck för ett bolags rättvisande bild, men dock poängteras att det är under

²³² Respondent från revisionsbyrå, telefonintervju den 28 april 2006.

²³³ Respondent från revisionsbyrå, telefonintervju den 5 maj 2006.

²³⁴ Respondent från revisionsbyrå, telefonintervju den 12 maj 2006.

förutsättning att det går att fastställa verkligt värde med rimlig säkerhet. Andra åsikter som kommer fram i undersökningen är:

... att värdering till verkligt värde undanröjer överraskningar i bolagen samt sätter fokus på rutiner och kompetenshöjning.²³⁵

Det påpekas dock att begreppet rättvisande bild inte är självklart då det finns två olika sätt att tolka begreppet, juridiskt och ekonomiskt. Som tidigare nämnts i vår litteraturgenomgång kallas dessa två olika uppfattningar om en rättvisande bild för den legalistiska uppfattningen och den ekonomiska uppfattningen. Där den legalistiska uppfattningen utgår från en juridisk innebörd och den ekonomiska uppfattningen utgår ifrån en ekonomisk innebörd. Just problematiken kring tolkningsfrågan har även framkommit i debattundersökningen. Enligt Hopwood, verksam vid University of Oxford finns ett problem i att precisera och förstå begreppet en rättvisande bild, vilket enligt hans uppfattning beror på att det i begreppet finns tvetydigheter även i Storbritannien som är ursprungslandet. Källan till problemet, anser Hopwood, ligger i hur vi tolkar rättvisande bild.

En uppfattning som finns hos respondenterna är att jämförelser med anskaffningsvärden är svår, eftersom anskaffning kan ha skett vid flera olika tillfällen och flera finansiella instrument åsätts inga värden alls, vilket innebär att det i bolagen kan byggas upp dolda värden. Vidare påtalas att koncerner följer IAS39 och därmed inte ÅRL utan IFRS/IAS. I IFRS/IAS finns inte på samma tydliga sätt stadgat som i ÅRL att en försiktighetsprincip ska följas. Vilket styrks av en annan respondent som framhåller att försiktighetsprincipen inte finns upptagen i FASB: s föreställningsram.²³⁶ Vidare är uppfattningen att då vi går in i det nya regelverket tar vi hänsyn till de principer som stadgas där. Även vid värdering till verkligt värde finns regler som styr vad som där kan reglera en försiktighet.

...det finns i respektive rekommendation olika uttryck för vad som i enskilda fall kan anses utgöra en slags försiktighetsprincip men det är viktigt att också beakta att det inom IAS inte finns en enskild princip som benämns försiktighet såsom det finns enligt ÅRL.²³⁷

En av respondenterna menar att försiktighetsprincipen är förenlig med värdering till verkligt värde eftersom:

Då det uttryckligen finns lagkrav på att vissa tillgångar får värderas till marknadsvärde så övertar det kravet på försiktighet som torde avse andra situationer än dessa.²³⁸

²³⁵ Respondent från revisionsbyrå, telefonintervju den 12 maj 2006.

²³⁶ Respondent från revisionsbyrå, besöksintervju den 10 maj 2006.

²³⁷ Respondent från revisionsbyrå, telefonintervju den 28 april 2006.

²³⁸ Respondent från revisionsbyrå, telefonintervju den 5 maj 2006.

Frånsett ovanstående uttalande så är de övriga respondenterna eniga om att verkligt värde motstrider försiktighetsprincipen. Vidare anses att denna princip inte är aktuell och att den knappast kan ses som god redovisnings sed längre, men att den till viss del lever kvar i praxis. Däremot finns värdering till försiktighet kvar, men här påpekas att detta inte är desamma som försiktighetsprincipen.

... försiktighetsprincipen är passé och utmanar IAS värderingsmodeller. Att följa regelverket leder till en rättvisande bild, man måste hela tiden ifrågasätta värderingen.²³⁹

Lagerström argumenterade redan 1996 i Balans att försiktighetsprincipen kan snedvrída rättvisande bild, delar av detta inlägg finns att läsa i debattundersökningen. Enligt inslag i debatten av Stellan Nilsson så menar han att appliceringen av försiktighetsprincipen kan medföra att jämförbarheten minskar.

Ytterligare argument för att verkligt värde ger en mer rättvisande bild än värdering till anskaffningsvärde som framkommit i vår undersökning är:

... verkligt värde visar vad bolagets tillgångar (de som omfattas av reglerna i IAS 39) verkligen är värda vid balansdagen och resultaträkningen torde därmed visa hur företagets tillgångar förvaltats under året. Att en finansiell tillgång kan ändra värde över tiden torde vara välkänt för alla.²⁴⁰

En respondent anser att huruvida värdering till verkligt värde stärker begreppet en rättvisande bild beror på:

... vilket syfte man läser den finansiella rapporten. Om syftet är att utvärdera företagets finansiella ställning är värderingar till verkligt värde att föredra. Om syftet istället är att utvärdera företagets förmåga att generera realiserade vinster kan historiska värden vara att föredra.²⁴¹

Vidare påtalar en respondent att en rättvisande bild väger tyngst utifrån ett lagperspektiv. Detta eftersom en årsredovisning som inte uppfyller kravet på rättvisande bild, strider mot ÅRL, emedan avvikelser från försiktighetsprincipen får göras för att uppnå en rättvisande bild

En annan respondent påpekar att rättvisande bild är överordnat i de båda regelverken ÅRL och IAS/IFRS.

²³⁹ Respondent från revisionsbyrå, telefonintervju den 12 maj 2006.

²⁴⁰ Respondent från revisionsbyrå, telefonintervju den 5 maj 2006.

²⁴¹ Respondent från revisionsbyrå, telefonintervju den 17 maj 2006.

5.3 Utveckling, problem och framtid

Företagsrespondenternas svar

Alla företagsrespondenterna utom en upplever en attitydförändring till det mer positiva. De flesta har upplevt övergången till IAS39 som komplicerad på grund av det komplexa regelverket men att det nu efter ett par års praktik fungerar rätt bra. Vidare är en åsikt att värdering till verkligt värde innebär fokus på marknaden och dess rörelser.

Endast en av företagsrespondenterna förhöll sig till en mer negativ attityd, men menade att man lär sig hantera problematiken. De ansåg att deras hedge- och säkerhetsredovisning komplicerats betydligt av det nya regelverket. Respondenten menar att:

Redovisningsfrågor har fått väldigt stort fokus och att det är mycket teori som inte alltid fungerar så bra i praktiken vilket leder till nya förändringar igen. Sverige är ett litet land men med flera stora bolag som har mycket utlandsverksamhet. Många länder är involverade vilket leder till mycket flöden, detta är resurskrävande.²⁴²

Att regelverket anses som komplicerat vittnar vår debattundersökning tydligt om. Där anges att vägen till ett gemensamt förslag har varit lång och komplicerad. Målet är att uppnå en global harmonisering och det kräver enligt Mackintosh att implementeringen sker fullt ut i alla länder. Detta är enligt Jönsson svårt på grund av att länder har olika kulturer och traditioner samt syften. Det nya gemensamma regelverket har ett investerarperspektiv och så har det långt ifrån varit i alla länder. Många tolkningsfrågor uppkommer just på grund av de olika perspektiven. Det räcker att hålla sig inom Skandinavien för att upptäcka att vi har olika perspektiv och gör olika tolkningar av regelverket. Ett annat problemområde som diskuterats i debatten är risken för subjektivitet och hur denna ska kunna elimineras likaså så uppkommer problem som märks direkt ute i företagen i att fastställa verkligt värde för icke noterade tillgångar. Vidare är regelverket komplext och kräver resurser och kompetens.

Frågeställningarna med att fastställa verkligt värde för exempelvis icke noterade instrument är, som ovan sagts, vanligt förekommande och företagen löser detta på lite olika sätt. En respondent svarar att de låter sin internbank göra beräkningarna för att få samma värdering i alla sina enheter men tillägger att detta dock är resurskrävande. I denna fråga nämner en annan respondent att det finns en

²⁴² Företagsrespondent, telefonintervju den 4 maj 2006.

problematik med de icke noterade instrumenten, men menar att det finns detaljerade regler för detta vilket minskar problematiken. Det framkommer även i vår debattundersökning att det finns metoder för att lösa svårigheterna med icke noterade instrument. Exempelvis så hävdar JWG att det är möjligt att fastställa det verkliga värdet med rimlig precision för flertalet finansiella instrument. De menar att i första hand ska värdet fastställas med hjälp av marknadspriser. Finns marknadspriser inte tillgängligt så sker värderingen med utgångspunkt i marknadspriser från liknande instrument alternativt från etablerade värderingsmodeller.

Vad gäller tankar och önskemål kring framtida utveckling framkom att:

...värdering till verkligt värde är bra men ger endast en ögonblicksbild i balansräkningen, uppgifter om känslighet vore mer intressant för läsaren.²⁴³

Revisionsbyråernas svar

Revisionsbyråerna är ense om att det finns en problematik att fastställa verkligt värde och att det kan rymmas en hel del subjektivitet i värderingen. Det framhålls dock att det i detta avseende är viktigt med fungerande rutiner och policy. Det finns även befintliga modeller för dessa beräkningar. Vid en koppling till debattundersökningen ser vi att van Hulle diskuterat just subjektiviteten. Han anser att den ökar på grund av att medlemsländerna inom EU har olika målsättning med vad informationen från de finansiella rapporterna ska förmedla. Ett annat problem som belyses av respondenterna är det faktum att det inte förs någon debatt om ämnet i näringslivet. Detta tror de beror på att:

IFRS och IAS39 är inget samtalsämne i näringslivet, vilket hade varit önskvärt. Debatten har dödats av komplexiteten i standarderna och i lagstiftningen.²⁴⁴

Vid en granskning av vår debattundersökning ser vi att IASB förvisso har börjat göra försök att engagera näringslivet, men att i övrigt är debattörerna från näringslivet få. I huvudsak är debattörerna främst en snäv grupp av revisorer och forskare, vilka debatterar i Balans som är den tidskrift där den mesta opinionsbildningen sker i Sverige. Vidare menar en av respondenterna att näringslivet har anpassat sig efter värdering till verkligt värde, detta trots att näringslivet initialt motarbetat komplexiteten i regelverken. Detta kan tolkas med Latours resonemang om att ett påstående omgärdas av två olika grupper som antingen är för eller mot påståendet och där den grupp som är starkast påverkar huruvida påståendet betraktas som sant eller falskt. Alltså torde gruppen som

²⁴³ Företagsrespondent, telefonintervju den 5 maj 2006.

²⁴⁴ Respondent från revisionsbyrå, besöksintervju 10 maj, 2006.

verkat för värdering till verkligt värde varit starkare än näringslivet som initialt motarbetade värderingsmetoden. Med anledning av att man ser en tendens till värdering till verkligt värde från IASB i kombination med USA, så tror respondenten att traditionell redovisningsteori är på väg att försvinna. Vidare menas att omställningen för företag att värdera till verkligt värde möjligtvis är högre än nyttan med verkligt värde som värderingsmetod. Vilket leder till frågan om det är värt all ansträngning i slutändan. Även andra respondenter från revisionsbyråerna har delat denna uppfattning att företagen har upplevt den nya värderingsmetoden som resurskrävande och att de anser att kostnaden överstiger nyttan. En annan problemställning som lagts fram av en av respondenterna är:

... att ett stort bekymmer är själva presentationen av redovisningen, den spretar och praxis behöver utvecklas bättre. Det finns ett ökat informationskrav, men det finns inte specificerat var informationen ska presenteras.²⁴⁵

5.4 Sammanfattning av respondenternas svar

När vi sammanfattar våra respondenters svar så framstår det som de flesta är överens om att transparens och jämförbarhet ökar med värdering till verkligt värde. Såväl revisionsbyråer som företag anser att försiktighetsprincipen är ett begrepp som är på väg bort och att det nyare begreppet rättvisande bild har tagit över. Våra respondenter har dock framhållit att det föreligger en distinktion mellan den traditionella försiktighetsprincipen och den försiktighet som IAS/IFRS föreskriver. Den senare tillämpas alljämt vid osäkerhet i värderingen och är ett verktyg för att nå målsättningen med en rättvisande bild. Eftersom lagstiftningen är utformad som en ramlag så får normgivningen alltmer betydelse. Praxisundersökningen har visat att uppfattningen är att företagen har frångått ÅRL till förmån för IAS/IFRS. Majoriteten anser att regelverket kring IAS39 är komplicerat och resurskrävande, men att trots att framförallt näringslivet initialt ställt sig negativa till IAS39 så har det ändå blivit lite positivare attityder nu när de praktiserat tillämpningen under ett par år. Dock ifrågasätts av en del om inte kostnaden överstiger nyttan. En annan problematik som nämns är att det inte förs någon debatt om ämnet i näringslivet, vilket innebär att det främst är revisorer och den akademiska världen som står för opinionsbildningen.

Resultatet av ovannämnda praxisundersökning kommer i nästa kapitel att tolkas med undersökningen av den offentliga debatten och litteraturgenomgången som underlag

²⁴⁵ Respondent från revisionsbyrå, telefonintervju den 12 maj 2006.

6. Slutdiskussion

I detta avslutande kapitel besvaras uppsatsens forskningsfråga med utgångspunkt i empirin. För att generera ett teoretiskt bidrag kommer empirin att tolkas med utgångspunkt i teorin. Avslutningsvis reflekterar vi över studiens bidrag, och ger förslag till fortsatt forskning inom området.

6.1 Inledande diskussion

IAS39, värdering till verkligt värde av vissa finansiella instrument, är högst aktuellt eftersom alla noterade företag ska tillämpa denna standard i sin koncernredovisning från och med 1 januari, 2005. Problematiken som denna uppsats lägger fokus på har sin grund i den nya regleringstekniken och där en stor del av problematiken kring IAS39 rör huruvida värdering till verkligt värde av finansiella instrument är relevant och tillförlitligt och för vem. Uppsatsens syfte är att utreda hur svenska börsnoterade företag och revisionsbyråer förhåller sig gentemot försiktighetsprincipen och rättvisande bild, enligt ÅRL, när finansiella instrument redovisas till verkligt värde i årsredovisningen och utifrån detta klargöra huruvida en rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck, när finansiella instrument redovisas till verkligt värde i årsredovisningen? Uppsatsen leder fram till ett praktiskt bidrag som svarar på uppsatsens forskningsfråga: *Kommer en rättvisande bild och försiktighetsprincipen till uttryck, när finansiella instrument redovisas till verkligt värde i årsredovisningen?* Med stöd i litteraturgenomgången leder även uppsatsen fram till ett teoretiskt bidrag som beskriver hur rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck då värdering till verkligt värde tillämpas under rådande förhållanden.

6.2 Praktiskt bidrag - forskningsfrågan besvaras

Under arbetet med vår uppsats har vi samlat in empiri genom en praxisundersökning samt samlat material till vår debattundersökning. Vi har sökt litteratur som vi granskat och sorterat för att få fram det som är mest relevant för vårt valda ämne. Avsikten är att i detta kapitel utifrån våra empiriska data besvara uppsatsens forskningsfråga; *Värdering till verkligt värde – uttrycks en rättvisande bild och försiktighetsprincipen?*

En rättvisande bild och försiktighetsprincipen

Som tidigare nämnts ska noterade bolag från och med januari 2005 följa IAS39. Detta innebär att finansiella instrument, som är tillgängliga för handel, ska värderas till verkligt värde. De empiriska data som samlats in visar på att IAS39 är en komplex standard vilken har bidragit till livliga diskussioner, framförallt bland revisorer och forskare. Vad gäller debattundersökningen så har vi följt den för att försöka kartlägga dels vilka som debatterar och vad fokus ligger på i debatten. Kretsen av debattörer visade sig var relativt snäv och innefattar till stor del revisorer och forskare samt normgivande organ. Anmärkningsvärt är att näringslivet är väldigt lite representerat i debatten. Vidare har det även framkommit att de största problemen bland annat anses vara risken för ökad volatilitet i resultaten och svårigheter att värdera onoterade tillgångar samt att det byggs in en stor subjektivitet i företagets rapporter. Ett annat område som diskuterats är tolkningsfrågor dels vad gäller begrepp såsom försiktighetsprincipen och rättvisande bild, och dels att regelverk tolkas olika i olika länder. Även på individnivå kan tolkningarna skilja sig åt. Vidare så berör debatten om värdering till verkligt värde ger en mer rättvisande bild än vad värdering till anskaffningsvärde gör. Det diskuteras en hel del kring för vem det är en rättvisande bild. Intressentgruppen är stor, vilket innebär att den värderingsmetod som bidrar till en mer rättvisande bild för en gör det inte för en annan. Harmoniseringsprocessen mellan EU-länderna har dock som övergripande syfte att skapa en rättvisande bild ur investerarens perspektiv, men processen har varit lång och komplicerad. Vi har även valt att följa debattörernas åsikter med avseende på försiktighetsprincipen och om den anses förenlig med värdering till verkligt värde och hur detta sedan kan förenas i en rättvisande bild. Som ovan nämnts är det ofta teoretikerna som för debatten så vår önskan har varit att jämföra teoretikernas åsikter med praktikernas. Inom praxisundersökningen har vi dock inte kunnat skönja några större skillnader vad gäller åsikter och tolkningar beroende på om respondenten representerar gruppen från näringslivet eller gruppen från revisionsprofessionen.

Värdering till verkligt värde – uttrycks en rättvisande bild och försiktighetsprincipen

Rent generellt sett visar debatten tydligt att det föreligger meningsskiljaktigheter mellan de olika debattörerna och deras synsätt, åsikter och värderingar, men vad gäller praxisundersökningen så verkar mer likartade uppfattningar råda. Vår praxisundersökning visar att risken för ökad volatilitet diskuterats i många av företagen, men att det visat sig att det inte i praktiken var ett så stort problem som befarat. När det handlar om att värdera onoterade tillgångar visar den insamlade empiriska data att det kan vara problematiskt, men att det finns vedertagna modeller för dessa beräkningar. Det framstår med andra ord som om dessa

komplikationer är mer påtagliga i teorin än vad de är i praktiken. Vidare finns det enligt de insamlade empiriska data tecken på att jämförbarheten ökar med värdering till verkligt värde och att värdering till verkligt värde av finansiella instrument bidrar till en mer rättvisande bild. Anledningen till detta är att marknaden anses för rörlig för att anskaffningsvärden ska kunna ge relevant information. I dessa frågor är debattörerna betydligt mer splittrade. Splittrade är de även vad gäller försiktighetsprincipens vara eller icke vara eller om den är förenlig med värdering till verkligt värde. Praxisundersökningen visar entydigt att respondenterna anser att försiktighetsprincipen tonat bort alltmer och att principen inte kan anses vara god redovisningssed. Istället poängteras att i IFRS/IAS: s nya regelverk så stadgas en försiktighet som ska tillämpas då det råder osäkerhet kring det verkliga värdet. Deltagarna i praxisundersökningen framhåller dock att den försiktighet som IAS/IFRS stadgar inte är samma sak som försiktighetsprincipen.

Till en början förhöll sig företagen och revisionsbyråerna rätt negativa till IAS39. De vittnar om att regelverket är mycket komplicerat och att anpassningen varit tidskrävande. De anser även att det är resurskrävande att följa alla reglerna som stadgats. Uttrycket att kostnaden överstiger nyttan har förekommit. Trots allt så verkar det flesta respondenterna ändå anse att attityden har blivit mer positiv efterhand som man lärt sig att hantera reglerna. Vår tolkning är att företagen förhåller sig något mer positiva än revisionsbyråerna.

Ovanstående kan summeras som att debattundersökningen visar på påtagliga meningsskiljaktigheter, vilket i och för sig är positivt eftersom olika perspektiv belyses. I praktiken verkar det dock som att utövarna är mer överens. De är av uppfattningen att värdering till verkligt värde ökar jämförbarheten och bidrar till en mer rättvisande bild. Åsikterna kring försiktighetsprincipen är även den entydig och klar, principen är på väg bort i och med att det nya regelverket IAS/IFRS implementerats. IAS/IFRS har som tidigare sagts ett investerarperspektiv och försiktighetsprincipen har mer karaktären av borgenärsskyddande perspektiv och den anses även försämma förutsättningarna för aktörerna på finansmarknaden. Detta kan vara en av anledningarna att den inte tas upp i det nya regelverket. Vidare kan vi konstatera genom vår praxisundersökning att denna grupp inte heller är någon anhängare av försiktighetsprincipen. Det har även framkommit ett ifrågasättande huruvida ens försiktighetsprincipen kan betraktas som god redovisningssed. Det framstår som att en del problem som lyfts fram i debatten har i praktiken visat att det egentligen inte är något större problem för praktikerna har lärt sig hantera problematiken i sin dagliga gärning. Slutsatsen blir att bland praktikerna är uppfattningen att verkligt värde stärker rättvisande bild och ökar jämförbarheten. Enligt praktikerna är försiktighetsprincipen på väg bort till förmån för den försiktighet som stadgas i IFRS/IAS. Vidare anser praktikerna att den nya värderingsmetoden är komplex, men att de lärt sig hantera problematiken

vilket dock anses resurskrävande. Bland debattörerna verkar det däremot råda en del meningsskiljaktigheter.

Författarna menar att det trots att det enligt såväl undersökningen av den offentliga debatten som praxisundersökningen tyder på att en harmonisering inte är helt problemfri så är ändå en global standard som IAS39 att föredra. Detta eftersom en global standard underlättar för börsnoterade företag som verkar internationellt. Vidare anser vi att det föreligger flera fördelar med värdering till verkligt värde, såsom ökad jämförbarhet och transperans. Vi vill dock framhålla att det finns en hög subjektivitet i värdering till verkligt värde, vilket i sig kan bidra till att minska fördelarna med värderingsmetoden. Vidare vill vi även lyfta fram att med en tendens till att all värdering ska ske till verkligt värde istället för värdering till anskaffningsvärde så mister man såväl den rent praktiska tryggheten som tryggheten i att värderingen genomförts objektivt. Vidare kan värdering till verkligt värde eventuellt bidra till problem vid kraftiga variationer när utdelningar ska beaktas, vilket även bör betraktas som en nackdel med den nämnda värderingsmetoden. Dock bör frågan om huruvida en rättvisande bild och försiktighetsprincipen uttrycks med värdering till verkligt värde även besvaras genom att praxisundersökningen och undersökningen av den offentliga debatten kopplas samman med vetenskaplig forskning inom området. På detta sätt genereras ett mer riktigt svar, varför uppsatsens båda undersökningar i nästa avsnitt kommer att diskuteras med utgångspunkt i uppsatsens litteraturgenomgång.

6.3 Studiens teoretiska bidrag

Redovisningsregleringens utveckling kan enligt Puxty med flera²⁴⁶ förklaras som att kontrollen på reglerandet växlat mellan samhället och staten samt marknaden. Vidare kan det med hjälp av Streeck & Schmitters modell²⁴⁷ konstateras att ovanstående tre kontrollmekanismers kombination uttrycks genom redovisningens reglering. Med denna bakgrund och Jönssons²⁴⁸ menande att kultur påverkar tolkningen av redovisningens reglering så är det troligt att tolkningen av vad en rättvisande bild och försiktighetsprincipen skiljer sig åt mellan länder. Detta samt att förändringar enligt institutionellteori tenderar att ske långsamt, torde innebära att begreppen en rättvisande bild och försiktighetsprincipen inte är i fas med den aktuella regleringen enligt IFRS/IAS. Detta styrks av att försiktighetsprincipen finns kvar enligt svensk lag, men enligt det insamlade empiriska data inte kan

²⁴⁶ Puxty, Anthony. G. & Willmot, Hugh. C., (1987), "Modes of Regulation in advanced Capitalism: Locating Accountancy in four Countries", *Accounting Organizations and Society*, vol. 12, 3, sid. 278-279.

²⁴⁷ Se bilaga 1.

²⁴⁸ Jönsson, Sten, (1991), "Role making for accounting while the state is watching", *Accounting, Organizations and Society*, vol. 16, 5/6.

betraktas som god redovisnings sed och att principen inte finns upptagen i FASB:s jämförbara begreppsram.

Angående debatten i ämnet så har det framkommit att debatten leds av en snäv grupp som främst består av revisorer och forskare. Detta innebär att denna grupp, med Latours²⁴⁹ menande om hur fakta bildas, får en mycket betydande roll i opinionsbildningen och i vad som betraktas som riktigt. Detta torde innebära att skilda debattörer i olika länder leder opinionsbildningen i det enskilda landet, vilket i sin tur torde innebära att med de kulturella skillnader som Jönsson betonar så ökar svårigheten med redovisningsregleringens harmonisering. Detta eftersom de kulturella skillnaderna enligt Jönsson medför att det är svårt att övertyga varandra om fördelar och nackdelar kring redovisningens reglering. Vidare menar Jönsson²⁵⁰ att legitimitet är grunden vid opinionsbildning, vilket tillsammans med faktumet att debatten leds av några få torde innebära att denna snäva opinionsbildande grupp får en betydande roll i hur redovisningen utvecklas. Den egna modellen²⁵¹ tar hänsyn till såväl Streeck & Schmitters modell som Jönssons menande om att redovisningen utvecklas då det föreligger anledning att införa nya regler, samt då det finns en instans som kan anses tillräckligt pålitlig för uppgiften att förändra redovisningsregler. Vidare tar modellen även hänsyn till Latours²⁵² menande att fakta är ett påstående som är socialt konstruerat och att fakta skapas genom att ett påstående blir vedertaget genom en betydelsefull grupps påtryckningar för påståendet.

Med ovanstående i beaktande, samt att det troligen finns ett antal sådana opinionsbildande grupper i det område som ska harmoniseras så torde detta innebära att det är svårt att utröna huruvida en rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck eller inte. Detta torde även leda till en inte helt problemfri harmonisering av redovisningens reglering. Enligt Puxty et al²⁵³ beror kontrollmekanismerna marknad, stat och samhälle på varje unik situation, vilket torde innebära att varje land med sin unika kultur och tradition och så vidare också har en unik kombination av de tre kontrollmekanismerna. I uppsatsens två undersökningar har det framkommit att näringslivet inte har någon

²⁴⁹ Latour, Bruno & Woolgar, Steve, (1986), *Laboratory life – the construction of scientific facts*, sid. 151 ff.

²⁵⁰ Jönsson, Sten, (1991), "Role making for accounting while the state is watching", *Accounting, Organizations and Society*, vol. 16, 5/6.

²⁵¹ Se bilaga 4.

²⁵² Latour, Bruno & Woolgar, Steve, (1986), *Laboratory life – the construction of scientific facts*, sid. 151 ff.

²⁵³ Puxty, Anthony. G. & Willmot, Hugh. C., (1987), "Modes of Regulation in advanced Capitalism: Locating Accountancy in four Countries", *Accounting Organizations and Society*, vol. 12, 3, sid. 273-291.

framträdande roll i debatten. Författarna anser att om näringslivet hade tagit en större roll i debatten så finns det en möjlighet att problematiken med harmoniseringen hade reducerats. Detta eftersom de multinationella företagen redan agerar på en global arena och därför har ett större helhetsperspektiv kring regleringen av redovisningen. Vi anser att näringslivets medverkan i opinionsbildningen hade varit mycket gynnsam, eftersom näringslivets deltagande i opinionsbildningen möjligtvis hade kunnat utjämna de unika kombinationerna av kontrollmekanismerna som finns i de olika länderna inom harmoniseringsområdet.

I ovanstående har vi redogjort för uppsatsens teoretiska bidrag, men trots det genererade teoretiska bidraget finns det troligtvis en möjlighet att vi kunde ha nått andra slutsatser om vi arbetat annorlunda. Därför redogörs nedan för reflektioner över studiens slutsatser.

6.4 Reflektioner över studiens slutsatser

De val som vi gjort under uppsatsprocessen har givetvis influerat studiens slutsatser. Genomförandet av två undersökningar, en praxisundersökning och en undersökning av den offentliga debatten menar vi har ökat kvalitén på uppsatsen och dess slutsatser, eftersom dessa båda undersökningar tillsammans har givit olika perspektiv på uppsatsens forskningsfråga. Vidare anser vi att detta har givit oss en bra överskådlighet av vad de som arbetar med redovisningen anser och sedan har vi haft möjligheten att jämföra detta med hur debatten utvecklats genom åren bland både förespråkare och kritiker. Detta har sedan kompletterats med vårt litteraturval som förklarar vad det är som driver utvecklingen inom området framåt. Samtidigt så inser vi att en annan procedur troligtvis skulle ha bidragit till andra slutsatser. Till exempel så skulle resultatet av vår praxisundersökning eventuellt ha blivit annorlunda om vi haft fler respondenter. Detta har dock varit ogenomförbart med de resurser och den tid som stått till vårt förfogande. Vi har istället kompenserat detta med att göra ett strategiskt urval, till exempel så är våra företagsrespondenter verksamma inom olika branscher för att öka representativiteten. Resultatet från vår praxisundersökning har varit väldigt entydigt och klart vilket stärker våra slutsatser. Det kan dock tilläggas att det finns en möjlighet att studien hade genererat andra slutsatser om respondenterna hade omfattats av andra än börsnoterade företag och revisionsbyråer, eftersom detta hade givit oss andra respondentkategoriers perspektiv. Vidare hade det även varit möjligt att betrakta uppsatsens forskningsfråga utifrån ett perspektiv, till exempel ett samhällsekonomiskt perspektiv, vilket möjligtvis hade lett till andra slutsatser.

6.5 Förslag till fortsatt forskning

Genom en noggrann genomgång av litteratur och genom uppsatsens empiriska undersökning samt undersökning av den offentliga debatten så har uppsatsen bidragit till intressanta slutsatser. Dock har ett flertal intresseväckande frågor skapats under uppsatsprocessen, varför det torde finnas stora möjligheter för andra studenter att utforska området och bidra till ett teoretiskt bidrag.

Uppsatsens ämne har behandlat huruvida en rättvisande bild och försiktighetsprincipen kommer till uttryck vid värdering till verkligt värde av finansiella instrument enligt IAS39. En intressant infallsvinkel på ovanstående skulle kunna vara att se till intäkter istället för, som i denna uppsats, tillgångar. Ett annat förslag på forskning i ämnet är att se till tendensen att all värdering ska ske till verkligt värde, vilket Nilsson²⁵⁴ menar blir allt tydligare. Detta kan vara mycket intressant ur perspektivet vad det är som har bidragit den ovanstående tendens och varför egentligen denna tendens har uppkommit. Är värdering till verkligt värde bättre än värdering till anskaffningsvärde eller beror förändringen på att opinionsbildningen ändrat inställning till värdering till verkligt värde, vilket i sin tur har börjat legitimera verkligt värde som den korrekta värderingsmetoden. Med anledning av att det framkommit, i såväl uppsatsens praxisundersökning som undersökningen av den offentliga debatten, att det föreligger olika åsikter om huruvida försiktighetsprincipen lever kvar eller ej så vore det intressant att utreda hur det förhåller sig kring denna princip. Vad har bidragit till förändringarna kring försiktighetsprincipen, och varför lever den fortfarande kvar om den, som vissa respondenter i praxisundersökningen hävdade, har spelat ut sin roll och knappast kan betraktas som god redovisningssed?

Ovanstående är förslag för att ge studenter inspiration till att forska inom uppsatsens intressanta ämne. Inom ämnesområdet tror vi att det finns stora möjligheter att finna intressanta forskningsfrågor och möjlighet att fördjupa kunskap, samt att skapa ett teoretiskt bidrag.

²⁵⁴ Nilsson, Sven-Arne, besöksintervju den 10 maj 2006.

Referenser

Offentligt tryck

Artikel 31, Rådets fjärde direktiv, 25 juli 1978, (78/660/EEG).

Companies Act, 1948, Ch. 38, 149

EU-förordningen EG/1606:2002.

Förslag till lag, angående handelsböcker och handelsräkningar, 1916.

Prop. 1995/96:10 - Års och koncernredovisning.

Prop. 1998/99:130 - Ny bokföringslag m.m.

Redovisningsrådet, (1995), *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter.*

Rådets fjärde direktiv, 25 juli 1978, (78/660/EEG).

SOU 2003:71 - Internationell redovisning i svenska företag.

Årsredovisningslagen (1995:1554)

Standarder och rekommendationer

IAS16 – Materiella anläggningstillgångar

IAS38 – Immateriella anläggningstillgångar

IAS39 – Finansiella instrument: Redovisning och värdering

IAS40 - Förvaltningsfastigheter

IAS41 – Jord- och skogsbruk

Publicerade källor

Ahmed, Riahi-Belkaoui, (2004), *Accounting Theory*, TJ International, Padstow, Cornwall

- Andersen, Ib, (1998), *Den uppenbara verkligheten*, studentlitteratur.
- Arden, Mary, H och Hoffman, Leonard, (1983), *Accountancy*, sid. 154-156.
- Artsberg, Kristina, (2005), ”Stora variationer i tillämpningen av IAS/IFRS i Skandinavien” *Balans*, (nr. 1, sid. 36-37.
- Artsberg, Kristina, (2003), *Redovisningsteori - policy och praxis*, Liber AB.
- Artsberg, Kristina, (1992), *Normbildning och redovisningsförändring*, Lund University Press.
- Atlas Copco AB, (2006), *Hemsida www*. Hämtat från:
<http://www.atlascopco.se/>, 2006-04-20.
- BDO Nordic, (2006), *Hemsida www*. Hämtat från
<http://www.bdo.se/>, 2006-05-05.
- Berger, P & Luckmann, T, (1967), *The social construction of reality – a treatise in the sociology of knowledge*, Penguin books.
- Bergevärm, Lars-Eric & Mellemvik, Frode & Olson, Olov, (1995), “Institutionalization of municipal accounting - a comparative study between Sweden and Norway”, *Scandinavian Journal of Management*, vol. 11 nr. 1. sid. 25-41.
- Bjurwill, Christer, (1995), *Fenomenologi*, Studentlitteratur, Lund.
- Bolton, Lesley, (2004), “Diluted IAS39 is worst of all results” *Accountancy*, vol. 134, 1334, sid. 6.
- Bryman, Alan, (2002), *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber Ekonomi.
- Carlsson, Bertil, (1997), *Grundläggande forskningsmetodik*, Liber AB.
- Chua, Wai Fong, (1996), “Teaching and learning only the language of numbers – monolinguals in a multilingual world”, *Critical perspective on Accounting*, sid. 129-156.
- Crouch, Colin, (1987), “Private interest Government: Beyond market and state; Organized interests and the state: Studies in Meso-Corporatism”, *European Sociological Review*, vol.3, sid. 89-90.

Damant, David, (2003), "Accounting standards – a new era", *Balance Sheet*, vol. 11, 1, sid. 9-20.

Damant, David, (2001), "The new world ahead: the internationalization of accounting rules", *Balance Sheet*, vol. 9, 1, sid. 17-21.

Deloitte, (2006), *Hemsida www*. Hämtat från:
<http://www.deloitte.com/dtt/home/0%2C1044%2Csid%25253D5721%2C00.html>,
2006-04-11.

Deloitte, (2006), *International financial reporting news www*. Hämtat från:
<http://www.iasplus.com/iasplus/iasp0507global.pdf>, 2006-04-13.

Edenhammar, Hans och Thorell, Per, (2005), *Företagens redovisning, att förstå årsredovisningar*, Iustus Förlag.

Ekholm, Bo-Göran & Troberg, Pontus, (1996) "En rättvisande bild är definierad", *Balans*, nr. 6-7, sid. 32-36.

Electrolux AB, (2006), *Hemsida www*. Hämtat från:
<http://www.Electrolux.se/>, 2006-04-11.

Eriksson, Lars Torsten & Wiedersheim, Paul Finn, (2001), *Att utreda, forska och rapportera*, Liber Ekonomi.

Eriksson, Lars Torsten & Wiederheim, Paul Finn, (1997), *Att utreda och rapportera*, Liber Ekonomi.

Ernst & Young, (2006), *Hemsida www*. Hämtat från:
<http://www.ey.com/GLOBAL/content.nsf/Sweden/Home>, 2006-04-11.

Ezrahi, Yaron, (1996), "Trust in numbers: The pursuit of objectivity in science and public life", *Isis*, vol. 87, 3, sid. 519-521.

FAR, *Om årsredovisning i aktiebolag, vägledning*, (2005), p 2.3, sid. 1372.

FAR info, 247. (2002), "Finansiella instrument till verkligt värde", nr. 9.

FASB, *Discussion memorandum*, (1991), sid. 14 ff.

Fredricson, Mats, (1999), "Mats Fredricson varnar för upplysning om rättvisande bild", *Balans*, nr. 4, sid. 40-42.

Gambro, (2006), *Hemsida www*. Hämtat från:
<http://www.gambro.se/>, 2006-05-17.

Grenness, Tor, (2005), *Hur kan du veta om något är sant?*, Liber AB.

Halvorsen, Knut, (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur.

Hendriksen, Eldon, S & van Breda, Michael, F, (1992), *Accounting Theory*, Irwin Inc.

Higson A & Blake, J, (1993), "The true and fair view concept – a formula for international disharmony: some empirical evidence". *International Journal of Accounting*, vol. 28, 2, sid. 104-115.

Hjelström, Anja, (2005), "Redovisningsstandarder – produkter av en komplex process" *Balans*, nr 5, sid. 28-31.

Hjelström, Anja, (2005), *Understanding International Accounting Standard Setting*, Elanders Gotab, Stockholm

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn, (1997), *Forskningsmetodik om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Studentlitteratur.

van Hulle, Karel, (1997), "The true and fair view override in the European Accounting Directives", *The European Accounting Review*, vol. 6:4, sid. 711-720.

van Hulle, Karel, (1996), "Prudence: a principle or an attitude?", *The European Review*, sid. 375-382.

van Hulle, Karel, (1993), "Truth and untruth about true and fair: a commentary on "A European true and fair view" comment", *The European Accounting Review*, vol. 2, 1, sid. 99-104.

Häger, Björn, (2001), *Intervjuteknik*, Liber AB.

- Internationell redovisningsstandard i Sverige IFRS/IAS*, (2005), FAR Förlag.
- Jacobsen, Dag Ingvar, (2002), *Vad, hur och varför*, Studentlitteratur.
- Johansson, Lars-Göran, (2003), *Introduktion till vetenskapsteorin*, Bokförlaget Thales.
- Jönsson, Sten, (1991), "Role making for accounting while the state is watching", *Accounting, Organizations and Society*, vol. 16, nr. 5/6. 521-547.
- Jönsson, Sten, (1985), *Eliten och normerna - drivkrafter i utvecklingen av redovisningspraxis*, Lund, Bokförlaget Doxa.
- Keeler, T. S. John, (1998), "Private interest government – beyond market and state", *The American political science review*, vol. 82, 1.
- Kuhurana, Inder, K & Kim, Myong-Sun, (2003), "Relative value relevance of historical cost vs. fair value: Evidence from bankholding companies" *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 22, 1, sid. 19-42.
- Körner, Svante & Wahlgren, Lars, (2002), *Praktisk statistik*, Studentlitteratur.
- Körner, Svante & Wahlgren, Lars, (1998), *Statistiska metoder*, Studentlitteratur.
- Lagerström, Bo, (1996), "Redovisning och begreppet rättvisande bild" *Balans*, nr 6-7, sid. 37-40.
- Latour, Bruno & Woolgar, Steve, (1986), *Laboratory life – the construction of scientific facts*, Princeton University Press.
- Lindebergs Grant Thornton, (2006), *Hemsida www*. Hämtat från:
<http://www.lindebergs.com/>, 2006-05-18.
- Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo, (1999), *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, Studentlitteratur.
- Mettinger, Bengt-Allan, (1998), "Vägen till fullständig värdering till verkligt värde av finansiella instrument" *Balans*, nr. 8-9, sid. 37-41.
- Mettinger, Bengt-Allan, (1997), "Finansiella instrument bör värderas till verkligt värde" *Balans*, nr. 4, sid. 9-13.

Morgan, Mary. S, (1996), "Trust in numbers: The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life", *The Economic History Review*, New Series, vol. 49, 2, sid. 423-426.

Neveling, Nicholas, (2005), "IAS regime vill avert hedging calamities" *Accountancy Age*, okt, 13, sid. 6.

Nilsson, Stellan, (2005), *Redovisningens normer och normbildare*, Studentlitteratur.

Nilsson, Sven-Arne, (1998), *Redovisning av goodwill*, Lund University Press.

Nobes, Christopher, (1993), "The true and fair view requirement: Impact on and of the Fourth Directive", *Accounting and Business Research*, nr. 24, sid.35-48.

Oxenheim, Lars, (2006), "Ingen indikation på ökad transparens. Hjälper IFRS aktieägare att förstå konkurrenskraft och företagspresentation" *Balans*, nr. 4, sid. 36-39.

Pinch, Trevor (1996), "Trust in numbers: The pursuit of objectivity in science and public life", *The American Journal of Sociology*, vol. 101, 6, sid. 1786-1787.

Precht, Elisabeth, (2005), "IASB på turné: Det är nu du kan påverka", *Balans*, nr. 10, sid. 19.

Precht, Elisabeth, (2004), "Ny global redovisningsstandard - både ett problem och en lösning" *Balans*, nr. 11, sid. 13-14.

Puxty, Anthony. G. & Willmot, Hugh. C., (1987), "Modes of Regulation in advanced Capitalism: Locating Accountancy in four Countries", *Accounting Organizations and Society*, vol. 12, 3, sid. 273-291.

Rayman, Anthony, (2004), "Financial reporting: IAS39 – fair value or false accounting" *Accountancy*, vol. 134, 1334, sid. 82-83.

"Redovisning och beskattning av finansiella instrument", *Balans*, nr. 4, 1996.

Richard M, Cyert & Yuji, Ijiri, (1974), Problems of Implementing the Trueblood Objectives Report, *Journal of Acc. Research*, vol. 12, sid. 29-42.

Rienecker, Lotte & Jörgensen, Peter Stray, (2002), *Att skriva en bra uppsats*. Liber AB.

Runfeldt, Rolf, (2002), ”EU-parlamentet tog beslut om IAS från och med 2005” *Balans*, nr. 5, sid. 46-47.

Runfeldt, Rolf, (2001), ”Äntligen klara med förslaget till ny rekommendation om redovisning av finansiella instrument” *Balans*, nr. 1, sid. 43 -44.

Ryan, Bob, Scapens, Robert, W & Theobald, Michael, (2002), *Research Method & Methodology in Finance & Accounting*, Thomson

SET, (2006), *Hemsida www*. Hämtat från:
<http://www.set-revision.se/>, 2006-04-11.

Schön, L, (2000), *En modern svensk ekonomisk historia: tillväxt och omvandling, under två sekel*, SNS Förlag.

Schroeder, Richard & Clark, Myrtle, W, (1998), *Accounting Theory*, John Wiley & Sons.

Selznick, Philip, (1957), *Leadership i administration*, New York: Harper & Row.

Skanska AB, (2006), *Hemsida www*. Hämtas från:
<http://www.Skanska.se/>, 2006-04-11.

Skatteverket, (2006), *Hemsida www*. Hämtat från:
www.skatteverket.se/rattsinformation, 2006-04-30.

Solomons, David, (1986), “The FASB conceptual framework: An evaluation” *Journal of Accountancy*, vol.161, 6, sid. 114-122.

Strauss, Anselm & Corbin, Juliet, (1990), *Basic of Qualitative of Research*, Sage Publications, Inc.

Streeck, Wolfgang & Phillippe C. Schmitter & Alan Cawson & Colin Crouch, (1987) “Private interest Government: Beyond Market and state; Organized Interests and the state: Studies in Meso-Corporatism”, *European Sociological Review*, vol. 3, sid. 89-90.

Streeck, W. & Schmitter, P C, (1985), “Community, Market, State- and Associations? The prospective contribution of interest governance to social order”, *European Sociological Review*, vol. 1, sid. 119-138.

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.), (1996), *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Studentlitteratur.

Thorell, Per, (2005/06), ”Redovisningen som grund för vinstutdelning”, *Juridisk tidskrift* vid Stockholms universitet, häfte 2, sid. 366-393.

Thorell, Per, (1993), *EG: s Redovisningsrätt, kommentar till fjärde, sjunde och elfte bolagsdirektivet*, Iustus Förlag.

Thurén, Torsten, (1986), *Orientering i källkritik*, Stockholm: Esselte.

Townley, Barbara, Cooper, David & Oakes, Lesley, (2003), “Performance measures and the rationalization of organizations” *Organization Studies*, vol. 24, 7, sid. 1045-1071.

“True and fair is not hard and fast”, (2003), *The Economist*, vol.367, 8321, sid. 61-63.

Tweedie, David, (2002), “Tweedie: Going for gold”, *Accountancy Age*, 22 February, sid. 2.

Wahlen, James M et al, (2000), “American accounting associations financial standards committee’: Response to the FASB preliminary views: Reporting financial instrument and certain related assets and liabilities at fair value” *Accounting Horizons*, vol. 14, 4, sid. 501-509.

Wahlström, Gunnar, (2000), *Nya förutsättningar för reglering av extern redovisning*, Parajett AB.

Wallén, Göran, (1996), *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, Studentlitteratur.

Walton, Peter, (1993), “Introduction: true and fair view in British accounting”, *The European Accounting Review*, 1, sid. 49-58.

Walton, Peter, (1991), “The True and Fair View: A Shifting Concept”, (*Occasional Research Paper*, No. 7), London: The chartered Association of certified accounts.

Watts, R L. & Zimmerman, J L. (1979), “The demand and supply of accounting theories: the market for excuses”, *Accounting Review*, vol. 54, 2, sid. 273-305.

Westermark, Christer, (1998), *Årsredovisningslagen – kommentarer, normgivning och övrig vägledning*. Studentlitteratur.

Weygardt, Jerry J et al, (1993), "Response to the FASB discussion memorandum: Recognition and measurement of financial instruments" *Accounting Horizons*, vol. 7, 3, sid 95-105.

Vieten, Holger, (1995), "The true and fair view: a European Retrospective", *The European Accounting Review*, 4:2, sid. 381-385.

Willmot, Puxty, Robson, Cooper & Lowe, (1992), "Regulation of Accountancy and Accountants: A comparative analysis of accounting for research and development in four advanced Capitalist Countries", *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, vol. 5, 2, sid. 32-56.

Volvo AB, (2006), *Hemsida www*. Hämtat från:
<http://www.volvo.com/group/sweden/sv-se>, 2006-04-11.

Opublicerade källor

Artamendi-Probell Maries, konsult i IAS-frågor, Electrolux.
Telefonintervju 28/4 2006.

Clason, Erik, Authorized public accountant Partner, Lindebergs Grant Thornton.
Telefonintervju 17/5 2006.

Hagström Mikael, koncernredovisningschef och Anki Waldén,
koncernredovisning, Volvo Car Corporation.
Telefonintervju 4/5 2006.

Jäger, Charlotta, Senior manager på Ernst & Young AB Financial Services.
Telefonintervju 12/5 2006.

Magnusson Peter, Financial Controller, Skanska.
Telefonintervju 5/5 2006.

Nilsson Sven-Arne, redovisningsexpert och Petterson Per-Arne, partner och auktoriserad revisor, Deloitte.
Besöksintervju 10/5 2006.

Rättvisande bild och försiktighetsprincipen
- en studie utifrån ett värderingsperspektiv

Norberg Claes, professor i handelsrätt, föreläsning redovisningsrätt, Lunds universitet, 9/2 2006.

Nordin Ann-Charlott, auktoriserad revisor, SET.
Telefonintervju 28/4.

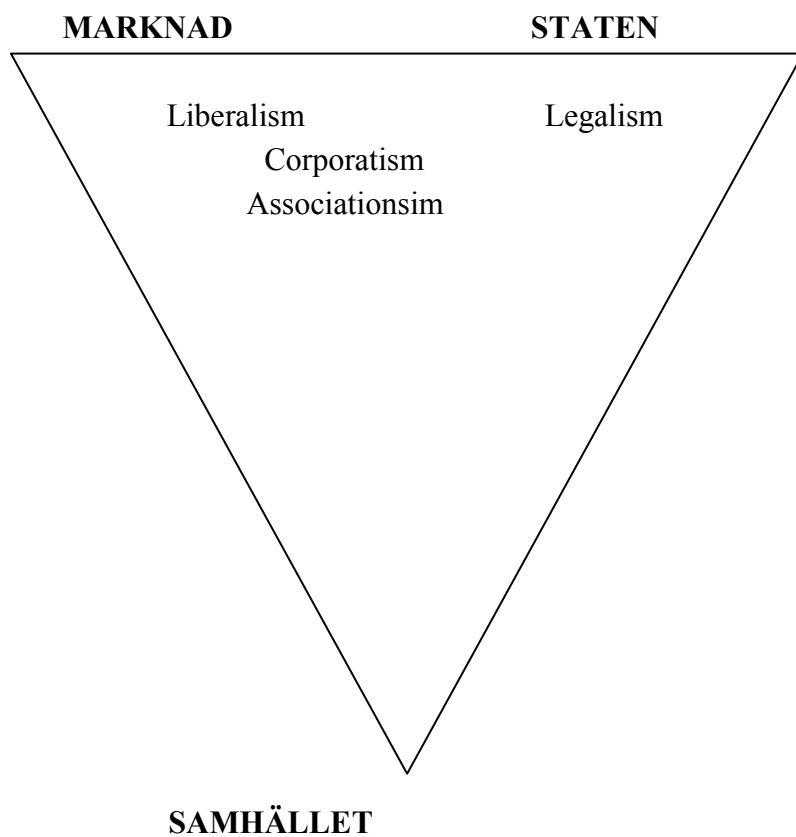
Osser, John, auktoriserad revisor, BDO Nordic.
Telefonintervju 5/5 2006.

Suarez Annica, Active Business Controller, Atlas Copco AB.
Telefonintervju 26/4 2006.

Bilaga 1²⁵⁵

Streeck & Schmitters- modell:

Regleringsstrategier vilka sätts i förhållande till ledande modeller om social ordning.

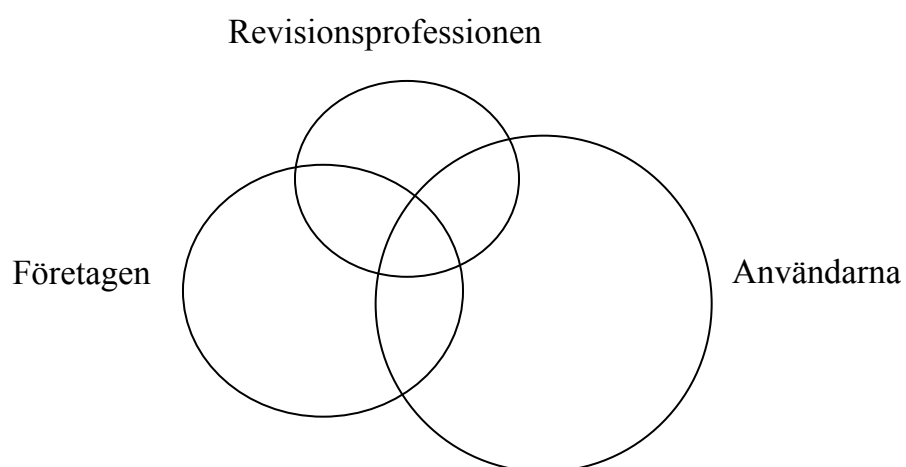

²⁵⁵ Puxty, Anthony. G. & Willmot, Hugh. C., "Modes of Regulation in advanced Capitalism: Locating Accountancy in four Countries", *Accounting Organizations and Society*, (1987) vol. 12, No. 3, sid. 283.

Bilaga 2²⁵⁶

Venn-diagram:

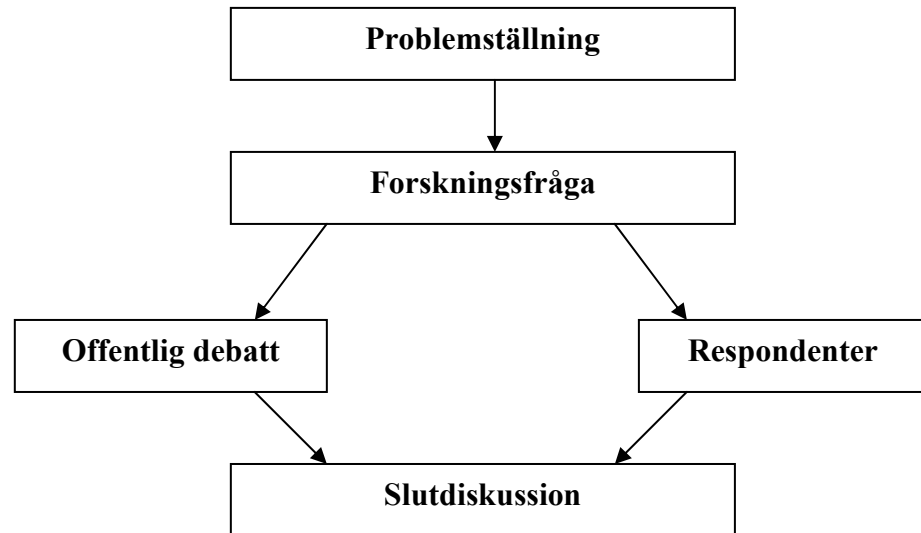
Som illustrationen av Venn-diagrammet nedan visar har medlemmarna av intressentgruppen endast en liten del av informationsbehovet gemensamt.

²⁵⁶ Richard M, Cyert & Yuji, Ijiri, *Journal of Acc. Research*, (vol. 12, 1974), sid. 30.

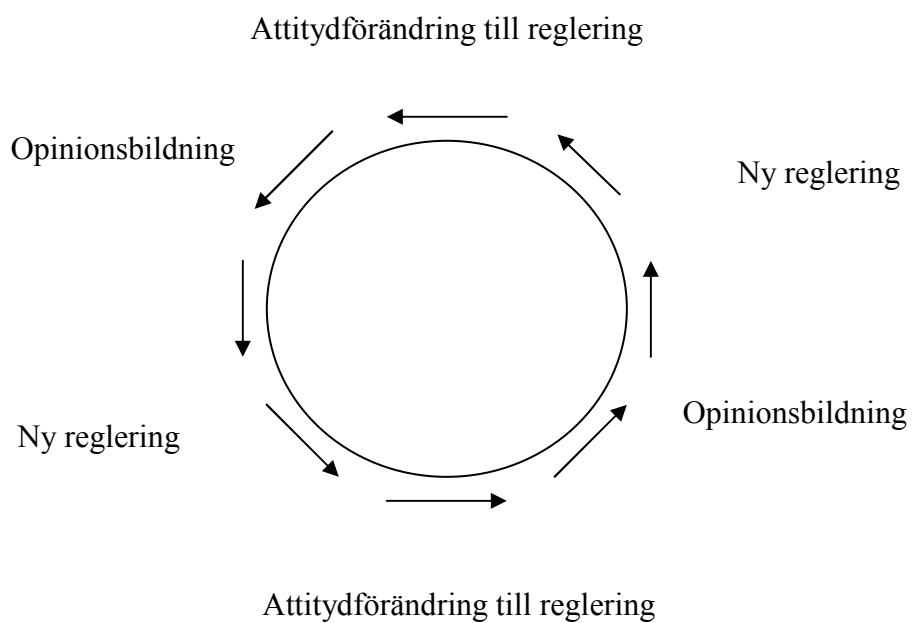
Bilaga 3

Nedan presenteras en modell över på vilket sätt uppsatsens studie genomförs.

Bilaga 4

Egen modell över attitydförändring till reglering i förhållande till redovisningens utveckling.

Bilaga 5

MOTTAGARE

Hej!

Vi refererar till tidigare telefonsamtal angående vår intervju till magisteruppsatsen som vi arbetar med.

Uppsatsen handlar om IAS39, dvs. värdering av finansiella instrument till verkligt värde och en del av problematiken kring detta. Mycket av det som ifrågasätts i debatten handlar om hur värdering till verkligt värde påverkar begreppet "rättvisande bild" samt försiktighetsprincipen. Försiktighetsprincipen är lagstadgad och innebär att tillgångar ska värderas med försiktighet, dvs. att man i redovisningen alltid skall försöka att gardera sig mot överskattning av företagets resultat och ställning. Våra frågor är av subjektiv karaktär och meningen är att få fram vad ni anser i er verksamhet. Vi ska sedan utifrån vår empiri försöka generalisera och finna mönster.

Det går även bra att skriva ner era grundläggande svar på frågorna och sedan maila över dessa så kan vi utgå från dessa svar och göra kompletteringar vid intervjutillfället.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

FRÅGOR

1. Ökar jämförbarheten mellan företag, med värdering till verkligt värde (i jämförelse med anskaffningsvärde) och i så fall på vilket sätt? Alternativt om ni anser att det inte ökar jämförbarheten, vad beror detta på?
2. Ökar eller ökar inte transparensen i er verksamhet med värdering till verkligt värde? Varför?
3. Vad innebär begreppet ”rättvisande bild” i er verksamhet?
4. Stärker värdering till verkligt värde begreppet ”rättvisande bild” eller ej? På vilket sätt? Vad är skillnaden mot värdering till anskaffningsvärde (i relation till ”rättvisande bild)
5. Är försiktighetsprincipen förenlig med värdering till verkligt värde? Motivera!
6. Vilken värderingsmetod, verkligt värde eller anskaffningsvärde, ger mest uttryck för ”rättvisande bild” och försiktighetsprincipen (i kombination)? Vilka är anledningarna?
7. Är det ”rättvisande bild” eller försiktighetsprincipen som väger tyngst i er verksamhet? Motivera det valda begreppet eller om ni anser att båda kan uppfyllas med samma tyngd!
8. Nu är ni arbetat med IAS39 och värdering till verkligt värde något år, har det skett någon attitydförändring till denna värderingsmetod, mer negativt eller mer positivt osv.?
9. Vilka problem/frågeställningar har uppkommit med den nya värderingsmetoden i er verksamhet?
10. Finns det en problematik kring att fastställa verkligt värde för vissa finansiella instrument, t ex icke noterade, och hur löser ni dessa frågor?
11. Hur kan ni tänka er eventuella utvecklingslinjer i framtiden för värdering av finansiella instrument för att uppfylla ”rättvisande bild” och försiktighetsprincipen?

12. Har ni något i övrigt som ni vill lägga till i intervjun?

Rättvisande bild och försiktighetsprincipen
- en studie utifrån ett värderingsperspektiv